

**KONFÜÇYÜS'ÜN AHLAK ÖĞRETİSİNDE
TOPLUM VE DEVLET İLİŞKİSİ**

Uğur DEĞİRMENCİ

**Yüksek Lisans Tezi
Felsefe Anabilim Dalı
Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN
2021
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE ANABİLİM DALI**

Uğur DEĞİRMENCİ

**KONFÜÇYÜS'ÜN AHLAK
ÖĞRETİSİNDE TOPLUM VE
DEVLET İLİŞKİSİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TEZ DANIŞMANI
Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN**

ERZURUM-2021

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "Konfüçyüs Felsefesinde ahlakın toplum ve Devletteki uygulanışı" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

- ☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

Aslı Islak İmzalıdır.

02/09/2021

Uğur DEĞİRMENCİ

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

.....

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü teze ilgili **patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda**, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internette paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN danışmanlığında, Uğur Değirmenci tarafından hazırlanan bu çalışma 02/09/2021 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. Felsefe Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan	: Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır.
Jüri Üyesi	: Dr. Öğr. Üyesi Şeref GÜNDAY	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır.
Jüri Üyesi	:Doç Dr. Hüseyin AYDOĞDU	İmza:	Aslı Islak İmzalıdır.

Prof. Dr. Sait UYLAŞ
Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT	IV
ŞEKİLLER DİZİNİ	V
ÖNSÖZ.....	VI
GİRİŞ: ÇİN DÜŞÜNCESİNİN YAPISI VE TARİHİ ARKA PLANI	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KONFÜÇYÜS'ÜN HAYATI VE KONFÜÇYÜS DÖNEMİNE KADAR ÇİN DÜŞÜNCESİ

1.1. KONFÜÇYÜS'ÜN HAYATI (MÖ 551- MÖ 479).....	7
1.2. KONFÜÇYÜS DÖNEMİNE KADAR ÇİN DÜŞÜNCESİ	16
1.2.1. Konfüçyüs'ten Önce Çin Düşüncesi	16
1.2.2. Konfüçyüs Döneminde Çin Düşüncesi	27

İKİNCİ BÖLÜM

KONFÜÇYÜSCÜLÜKTE KUTSAL METİNLERDE AHLAKİ DÜŞÜNCE

2.1. BEŞ KLASİK.....	33
2.1.1. Yi King (Değişiklikler Kitabı)	33
2.1.2. Şu King (Vesikalar Kitabı).....	36
2.1.3. Şi King (Şiirler, İlahiler Kitabı)	39
2.1.4. Li King (Ayinler/Törenler Kitabı).....	41
2.1.5. Ch'un Ch'iu (İlkbahar ve Sonbahar Vakayinameleri).....	43
2.2. DÖRT KİTAP (SE CHOU)	46
2.2.1. Lun Yu (Vecizeler, Özdeyişler)	46
2.2.2. Meng-Zi (Mencius'ün Sözleri).....	47
2.2.3. Tchöng Yong (Orta Yol Doktrini).....	50
2.2.4. Ta-Hio (Büyük Bilgi)	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONFÜÇYÜS'ÜN AHLAK ÖĞRETİSİ VE UYGULANIŞI

3.1. KONFÜÇYÜS'ÜN ÖĞRETİSİ	52
3.2. KONFÜÇYÜS'ÜN AHLÂK ÖĞRETİSİ.....	59
3.2.1. Aile	63
3.2.2. Bilgi ve Bilgelik	64
3.2.3. Müzik ve Ayinler.....	65
3.3. KONFÜÇYÜS'TEN SONRA KONFÜÇYÜS ÖĞRETİSİ.....	66
3.3.1. Mencius (Měngzi) (MÖ 380-300)	67
3.3.2. Xunzi (Xúnzǐ) (MÖ 310-230)	69
3.4. KONFÜÇYÜSÇÜ'ÜN AHLAK ÖĞRETİSİNİN UYGULANIŞI	70
SONUÇ.....	81
KAYNAKÇA	88

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KONFÜÇYÜS AHLAK ÖĞRETİSİNDE
TOPLUM VE DEVLET İLİŞKİSİ

Uğur DEĞİRMENCİ

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN

2021, 92 Sayfa

Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN
Doç. Dr. Hüseyin AYDOĞDU
Dr. Öğr. Üyesi Şeref GÜNDAY

Konfüçyüs, eski Çin felsefesinin itici kuvvet olarak kendisine dayandığı Lao Tsu ile beraber en önemli şahsiyettir. Konfüçyüs felsefesi daha çok ahlâk felsefesi ve siyaset felsefesinin iç içe geçtiği bir yapıdadır. Fizik ötesi düşünüş olarak sadece evrendeki düzenden ve bu düzen içerisinde gök ile yerin birbirlerini dengeleyen unsurlar olduğunu ve bu unsurlar arasındaki uyumu sağlayacak köprünün eski Çin inanışına uygun bir şekilde hükümdar olduğunu dile getirmiştir. İnsanın hayattayken yakalaması gereken ideal denge, düzen ve uyum düşüncesi buraya dayanmaktadır.

Konfüçyüs'e göre bu ahenk öyle bir ahenktir ki tüm insan eylemlerinin çıktığı yegâne köktür. Bu ahenk tüm davranışlarda takip edilmesi gereken yoldur. Bu ahenk ve uyumun nefsanî duygulara kapılmamak onları kontrol altında tutmakla sağlanacağını belirtmiştir. Bunun yanında gökler ile yer arasındaki uyumun kurucusu olarak hükümdar, Göğün yeryüzündeki vekili, yerin ve toplumun reisi konumundadır. Eğer üzerine düşen bu unsurlar arasındaki dengeyi kurma vazifesini başaramazsa bu yetkinin elinden alınacağını da savunmuştur.

Konfüçyüs felsefesinde belki de en önemli unsur 'ren' diye adlandırılan insanlık sevgisidir. Çin düşünce tarihinde bu insanlık erdemini bu derece yüksek değere taşıyan da yine Konfüçyüs olmuştur. Bu bakımdan ren'e ulaşmış kişilerden oluşan toplum ve bu kişiler tarafından idare edilen devlet Konfüçyüs'ün en büyük arzuları olmuştur. Konfüçyüs kendinden önceki anlayıştan farklı olarak ren'e ulaşmış asil insanın aristokrat bir kimlikten ziyade bilge, cesur, adil, dürüst, atalara saygılı olmak gibi erdemlere sahip olması gerektiği düşüncesini benimsemiş ve yaymaya çalışmıştır. Bu şekilde bir iyi insan olmaya ve iyi yaşamaya dair nasihatler toplamı olarak da nitelendirilebilecek öğretisi, erdemler üzerine kuruludur. Bu temel erdemler de başta insanlık sevgisi olmak üzere törelere uyma, atalara saygı, ölçülü olma, adına yakışır davranışlarda bulunma, dürüst olmak, adil olmak, bilgili olmak, sadakat, merhamet, cesarettir.

Bu çalışmada hem maddi hem manevi olarak yanımda yer alan aileme, birikimleri ile yol gösteren ve destek olan başta danışman hocam Esra YILDIZ TURAN olmak üzere Hüseyin AYDOĞDU hocama ve Şeref GÜNDAY hocama desteklerinden dolayı teşekkür ediyorum.

Anahtar Kelimeler: Erdem, İnsanlık Sevgisi, Cömertlik, İdeal Devlet, İdeal Toplum

ABSTRACT**MASTER'S THESIS****The Application of Ethics in in Confucian Philosophy
to Society and The State****Uğur DEĞİRMENÇİ****Advisor: Dr. Öğr. Üyesi Esra YILDIZ TURAN****2021, 92 Pages****Jury: Assist. Prof. Esra YILDIZ TURAN****Assoc. Prof. Hüseyin AYDOĞDU****Assist. Prof. Şeref GÜNDAY**

Confucius is the most important figure, along with Lao Tsu, on which ancient Chinese philosophy depended on him as the driving force. Confucian philosophy is more in a structure where moral philosophy and political philosophy are intertwined. He stated that, as a metaphysical thinking, only the order in the universe and within this order are the elements that balance the sky and the earth, and that the bridge that will ensure the harmony between these elements is the ruler in accordance with the ancient Chinese belief. The idea of ideal balance, order and harmony that a person should achieve in life is based here.

According to Confucius, this harmony is such a harmony that it is the only root from which all human actions take place. This harmony is the way to be followed in all behaviors. He stated that this harmony and harmony can be achieved by not being caught in egoistic feelings and keeping them under control. In addition, the ruler is the founder of the harmony between the heavens and the earth, the deputy of the heavens on the earth, and the leader of the earth and society. He also argued that if he fails to achieve the task of establishing the balance between these elements, this authority will be taken away.

Perhaps the most important element in Confucian philosophy is the love of humanity called 'ren'. In the history of Chinese thought, it was also Confucius who carried this human virtue to such a high value. In this respect, the society of people who have reached the ren and the state governed by these people have been the greatest desires of Confucius. Confucius, unlike his predecessor, adopted the idea that the noble person who reached the color should have virtues such as being wise, brave, fair, honest, respectful to ancestors rather than an aristocratic identity and tried to spread it. His doctrine, which can be described as the sum of advices about being a good person and living well in this way, is based on virtues. These basic virtues are primarily love of humanity, obedience to customs, respect for ancestors, being moderate, acting in line with the name, being honest, fair, knowledgeable, loyalty, compassion and courage. I would like to thank my family who stood by me both financial and morally in this study, especially my advisor Esra YILDIZ TURAN, my mentor Hüseyin AYDOĞDU and Şeref GÜNDAY for their support

Keywords: Virtue, Love of Humanity, Generosity, İdeal State, İdeal Society

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. Hexagram.....	34
---------------------------------	----

ÖNSÖZ

Millet olarak asırlar boyunca komşuluk münasebetlerinden ortak bir geçmişe sahip olduğumuz Çin, bizim için yakın zamana değin uzaklık ve bilinmezlik ifade etmiştir. Asırlar boyunca Çin'e dair bilgimiz kısır kalmıştır. Çin'i tanımaya yöneldiğimizde ise bu tanıma işini her işimizi benzetmeyi marifet saydığımız batı dünyasına, batı kaynaklarına dayanarak yapmışız. Bu durumun doğal bir sonucu olarak kendi kültürel değerlerini tüketen, inanç ve ahlâki esasları akla dayandırarak medeniyette terakki ettiğini zanneden Avrupa'nın tanıdığı gibi tanımak mecburiyetinde kalmışız. Ayrıca batının Çini tanıdığını fikriyle hareket etmiş, onların Çin'i tanıdığına inanarak bu tanıma işine kalkışmışız. Bu nedenle Çin kültürüne dair birçok bilgimiz eksik veya yanlış olmuştur. Konfüçyüs ve fikirleri de bu durumdan nasibini almıştır. İlk olarak cumhuriyet döneminde başlatılan çeviri hareketleri ile dilimize çevirileri yapılmaya başlanmıştır.

Son zamanlarda Çin Halk Cumhuriyeti'nin küresel platformda etkisini ve gücünü artırmasına bağlı olarak Çin'e olan ilgi de artmış, Çin kültür, sanat felsefe, ekonomi ve siyaseti gibi pek çok alan araştırma konusu yapılmıştır. Bunun doğal bir sonucu olarak da Çince eserlerin çevirilerinde de artış olmuştur. Bu artış beraberinde yanlış bilgi veya bilgi kirliliğini de doğurmuştur.

Böyle bir ortamda bu çalışmamızda ismi öğretilerinden daha çok duyulan Avrupalılarca dünya düşünce tarihinin en büyük şahsiyetlerinden biri, toplumsal reformist, ahlak ve siyaset bilimcisi ve idealist bir eğitimci olarak nitelendirilen ünlü Çin bilgini Konfüçyüs üzerine doğru kaynaklardan doğru bilgiler aktarmayı amaçladık.

Çin siyasi tarihinde İlkbahar Sonbahar Dönemi olarak bilinen siyasal birlik ve bütünlüğün zayıfladığı, ülkenin beyliklerin birbirleriyle mücadele sahasına dönüştüğü bir dönemde yaşayan Konfüçyüs, uzak ataları bakımından soylu bir aileye mensuptur. Küçük yaşlarda babasını kaybetmiş daha gençlik yıllarında ise annesiz kalmıştır. Yoksul ve zorluklar içinde bir hayat sürmesine rağmen iyi bir eğitim almış ve kendini geliştirmiştir. Sonraki yıllarda kişinin kendini geliştirmesini düşüncesinin ana prensiplerinden yapmıştır. İçinde bulunduğu dönemin şartlarını iyi analiz etmiş ve bu kaotik ortam için çözümler üretmeye çabalamıştır. Bu bağlamda ortaya koyduğu ideal devlet ve topluma ulaşma arzusunu gerçekleştirmenin en etkili yolu olarak üst düzey bir memuriyet

olduğunu düşünmüş ve böyle bir fırsat beklemiştir ve hayatının bir kısmında başarılı bir memuriyet görevi icra etmiştir.

Konfüçyüs genel olarak ahlâk öğretisi başlığı altında toplanabilecek olan ideal insan, toplum, devlet, yönetici vs. gibi konulara dair düşüncelerini kendinden yüzlerce yıl sonra dahi işittirebilmiştir. Kendinden sonra öğrencileri tarafından derlenen ‘Sözler, Konuşmalar, Analektler’ gibi isimlerle çevrilen ‘Lun Yu’ eserinde topluma, devlete, aileye, bunlar arasındaki ilişkilere, kendini geliştirme ve eğitmeye dair pek çok öğüt yer almaktadır.

Bunun yanı sıra doğu kültürlerinin büyük düşünürleri gibi Konfüçyüs de batılılarca dogmatik bir belletici olarak görülmemiştir. Ortaya koyduğu temel düşünceleri çoğunlukla farklı devirlerde, farklı kültür ve toplumların kavrayışlarına uygun, kendi şart ve durumlarına uygulanacak veya yorumlanacak tarzda oluşturmuştur. Çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde hayatını adadığı bu görüşlerini ayrıntılı ve en doğru kaynaklardan yararlanarak aktarmaya çalıştık. Ancak burada şunu belirtmek gerekir ki Konfüçyüs üzerine batılı olmayan bizzat kendi kültüründen aktarılan kaynak sayısı sınırlıdır. Buna rağmen yukarıda eleştirisini yaptığımız yanlış tanıma ve tanıtmaya düşmeden, başka düşüncelerin çekiminde olmadan bir ürün ortaya koymaya çalıştık. Konfüçyüs’ün ortaya koyduğu düşüncelerinin kesin çizgilerle birbirinden ayrılacak bir yapıya sahip olmadıkları, Konfüçyüs üzerine çalışmış bilim insanlarının ortak kanısıdır. Bu yapısından dolayı düşüncesinin temeli olan ahlak ilkelerini ve bunların dayandığı erdemleri ayrı başlıklar altında incelemek yerine, çalışmamızı bu kavramları ayırmadan, okuyucunun her başlıkta Konfüçyüs ve öğretilerine dair genel bilgileri kavrayabilmesi adına modüler bir yöntem takip ederek oluşturduk.

GİRİŞ

ÇİN DÜŞÜNCESİNİN YAPISI VE TARİHİ ARKA PLANI

Antik Çin'in en ünlü düşünürlerinden olan Konfüçyüs kendisini, ortaya koyduğu düşüncelerin sahibi ve yazarı olmaktan çok, kendinden önce asırlar boyunca gelişmiş olan Çin kültür-medeniyet ve inanışının bir mirasçısı ve bu mirasın sonraki nesillere aktarıcısı olarak görmektedir. Bundan dolayı Konfüçyüs'ün arzuladığı veya üstlendiği görevi kavrayabilmek için Konfüçyüs'ü öncelikle kendi inanç ve kültürünün tarihsel boyutunda ele almak gerekmektedir.

Konfüçyüs'ün kendi görüşleri doğrultusunda tekrardan canlandırmayı ve etkin kılmayı arzuladığı kültür ve medeniyetin kökleri kendinden yaklaşık iki bin yıl öncesine dayanmaktadır. Bu bağlamda Konfüçyüs'ün arzuladığı ve özlemini duyduğu kendince görkemli o medeniyet, MÖ 2400'lü yıllara damgalarını vurmuş, halklarının güven ve sevgisini kazanmayı başarmış, karizmatik birkaç önderin yönetiminde olduğu dönemdeki medeniyettir. Bu halk arasında efsaneleşmiş hükümdarların üçü Yao, Shun ve Yü'dür. Bunlar Konfüçyüs'ün ulaşmayı istediği erdem yoluyla idare edilen toplum ve devlet yönetiminin kendi zamanlarında vücut bulduğu yöneticilerdir. Tarihi belgelerin az olduğu ancak Konfüçyüs'e göre ihtişamlı olan bu dönemde Çin kültür ve medeniyeti arzulanacak düzeyde idi. Öyle ki bu dönem taht savaşları olmadan ve soya bağlı veraset sistemi ile başa geçmenin olmadığı son dönemdir. Bahsedilen son Yü, Çin siyasi tarihinde yaklaşık dört asır hüküm sürecek olan ilk hanedanlığı kurmuştur. (Cleary, 2009: 21)

MÖ 2200 ile MÖ 1766 yılları arasında hüküm sürecek olan bu hanedanlık, hakkında pek fazla güvenilir belge olmayan Xia (Hsia) hanedanlığıdır. Tarihçilere göre bu hanedanlığın son hükümdarı baskıcı ve zorba bir yönetim anlayışı ortaya koymuş, kendisine bağlı feodal beylerden biri tarafından da devrilmiştir. Daha sonra MÖ 1766 ile MÖ 1100 yılları arasında yaklaşık altı asır hüküm sürecek olan Shang/Yin Hanedanlığı kurulmuştur. Konfüçyüs'ün atalarının da bu hanedanlığın soylularına dayandığı söylenen Shang/Yin Hanedanlığı, Konfüçyüsçü düşüncenin efsanevi karakterlerinden olan Kral Wen ve iki oğlu Kral Wu ve Zhou prensi tarafından yıkılmış ve yerine yüzyıllar boyunca devam edecek olan Zhou/Chou Hanedanlığı kurulmuştur. Kral Wen ve oğlu Kral Wu ilerde de bahsedeceğimiz üzere Konfüçyüsçü düşüncenin temellerinden olan Dört

Kitaptan Değişiklikler Kitabının yazarları olmaları bakımından da önemli bir konuma sahiptirler. Yaklaşık olarak MÖ 800'lü yıllara yani dokuzuncu asra dayandığı söylenen Zhou Hanedanlığındaki bozulmaların başlangıcı, onuncu Zhou kralı dönemine denk gelmektedir. Bu bozulma süreci devam etmiş ve Zhou Hanedanlığının siyasi ve idari gücünün iyice zayıflaması sonucunda MÖ 685'te Ch'i Hanedanlığı tarafından devrilmiştir. Konfüçyüs te kısa bir süre hüküm süren Ch'i Hanedanlığından yaklaşık doksan yıl sonra dünyaya gelmiş ve kendinden önce başlamış olan devletler arası mücadeleden doğan kaotik ortamda toplum ve devlet için çıkış yolları ortaya koymaya çalışmıştır. (Cleary, 2009: 22)

Çin siyasi ve kültürel tarihinde önemli olayların ve köklü değişimlerin baş gösterdiği MÖ 1100 ile MÖ 221 yılları arasındaki dönemi kapsayan Zhou Hanedanlığı dönemi; MÖ 771 ve MÖ 403 yıllarını kapsayan İlkbahar-Sonbahar Dönemi ve MÖ 403 ile MÖ 221 yılları arasını kapsayan Savaşan Beylikler Dönemi olarak üzere kendi içinde iki dönemde ele alınmaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz yaklaşık olarak 40 sene civarında hüküm süren Ch'i Hanedanlığı da bu Zhou dönemi içerisinde değerlendirilmektedir. Zhou yönetiminin zayıflaması sonucu yaşanan bu iki dönemde ülkede siyasi, sosyal ve ekonomik olarak kaos hâkim olmuş ve merkezi bir güç kurulamamıştır. Konfüçyüs bu kaotik ortamda dünyaya gelmiş ve her çağının çocuğu olan düşünür gibi bu duruma çözümler üretmeye çalışmıştır. (Okay, 2017: 13)

Konfüçyüs Antik Çin düşüncesinin Lao Tsu ile beraber en kıymetli öğretmeni olarak doğu kültürlerinin diğer zenginlikleri gibi Batı dünyası tarafından misyoner hareketler vasıtasıyla tanınmıştır. 17. asırda Çin'e gönderilen rahipler ülkenin hemen her şehrinde, her kasabasında hatta en küçük yerleşim birimlerinde bile Konfüçyüs'ün toplum üzerindeki derin izlerini görünce şaşırmıştır. Bu hayretlerinden doğan merak sonrası Konfüçyüs ve öğretisini incelediklerinde ise büyük bir hayranlık duymuşlardır. Özelde Çin medeniyeti üzerinden yürüyen Uzakdoğu düşüncesi ile bu ilk karşılaşma başta o dönemlerde misyoner hareketlerin öncüsü olan İngiltere olmak üzere diğer Avrupa ülkelerinin aristokrat sınıfında oldukça hızlı bir popülarite kazanmış ve soylu sınıfın yaşamına etki etmiştir. Öyle ki bu etki sadece düşünce ve edebiyatta değil içecek kültürü, ev dekorasyonu, mobilyalar gibi ev eşyalarının seçim ve tarzına bile sirayet etmiştir. Batı dünyasında görülen bu Çin etkisinin de başında Konfüçyüsçü düşünce yer almaktaydı.

Nitekim Konfüçyüsçü düşünce, Çin düşünce tarihinin neredeyse hemen her döneminde halkın sosyal ve manevi yaşayışını yönlendiren başlıca ekol olmuştur. (Konfüçyüs, 2017: 9)

Asıl adı Kong-Hsiu olan Çin medeniyetinin bu etkili düşünürü öğrencileri ve takipçileri tarafından büyük öğretmen, büyük efendi veya üstat anlamlarına gelen Kong-Zi veya Kong-fu-Zi adıyla anılmıştır. Dilimize Konfüçyüs olarak çevrilen ad ise aslında Kong-zi/ Kong-Fu-Zi'nin Latince çevirisi olan Confucius'un Türkçe karşılığıdır. 17. yüzyılda başlatılan misyoner hareketler ile Batıya tanıtılan bu ilk misyonerler Konfüçyüs'ün öğretisinden; felsefi altyapı ve temellendirmelerden ve kutsal olan ilahi vahiyden yoksun olmasına rağmen oldukça sağlam bir dil ile ortaya konmuş bir öğreti olarak bahsetmişlerdir. (Konfüçyüs, 2017: 10)

Konfüçyüs, insanı duygularını yetkinleştirerek kemale erdirmenin ve içinde yaşadığı toplumun bir bütün halinde toplu bir şekilde refahını sağlamak ve ideal düzenine kavuşturmak adına geçmiş kültürün yeniden canlandırılması için çabalamıştır. Konfüçyüs bu bağlamda ortaya koyduğu düşüncelerinde babadan oğula geçen kalıtsal bir yönetim anlayışını veya asilzade olmak gibi başka toplumsal imtiyazlardan dolayı başa gelmiş kişilerin yönetimini kabul etmemiştir. O, erdemlerin yönlendirdiği toplumsal bir düzenle bu erdemlere sahip, kendi çıkarları doğrultusunda keyfi olarak davranmayan, insanlık ve adaleti üstün tutan yöneticiler tarafından yürütülen bir yönetim öngörmüştür. (Cleary, 2009: 15)

Vahiyden ve felsefi bir temelden yoksun olmasına rağmen akla ve fazilete dayalı bir düşünce ortaya koyan Konfüçyüs, ideal toplum ve devleti arzularken akli insanın en üstün değeri olarak temele almış ve görüşlerini akla uygun halde ortaya koymaya çalışmıştır. Bunun yanında erdem ve fazileti mükemmel insan olarak tanımladığı insanlık vasfına ulaşmış kişi olmanın ilk şartı olarak görmüştür. Bu bakımdan rasyonel olarak ortaya konan öğrenme, erdem ve faziletlerle elde edilen ahlaklılık Konfüçyüs felsefesinin temelini oluşturur. (Konfüçyüs, 2017: 10)

Konfüçyüs kişisel ve toplumsal vicdanın veya olgunluğun gelenek ve göreneklerin, töre ve adetlerin yani geleneksel kültürel birleştirici unsurların eğitim yoluyla yeniden canlandırılması ile sağlanacağını savunmuştur. Bu bakımdan Konfüçyüs

bir milletin idari ve üst düzey işlerini yürütmenin, aklı ve kalbi melekeleri geleneksel kültürle yetkinleştirilmiş eğitilmiş insanlar tarafından en iyi şekilde icra edileceğine inanmıştır. Bunun yanında bir eğitimci olarak kişilerin anlayışlarını ve duygusal kabiliyetlerini artırmanın; başta gelenekler ve göreneklerden beslenen töreler ve görgü kuralları, tarih, edebiyat, siyaset bilimi, müzik ve felsefe gibi farklı konuların öğretilmesi yoluyla daha verimli olacağını savunmuştur. Bu konuların öğrenilmesi ile fertlerin kişisel ve toplumsal sorumluluklarını üstlenmelerinin daha kolay olacağına inanmıştır. (Cleary, 2009: 15)

Konfüçyüs, gerekli eğitimleri aldıktan sonra en mükemmel erdem olan insanlığa erişmiş kişiyi, dilimize ‘asil insan’ veya ‘asil genç efendi’ olarak tercüme edilmiş ‘Junzi’ terimi ile ifade eder. Kullandığı kavramdan dolayı Konfüçyüs’ün herhangi bir sınıfa veya aristokrasiye samimiyet beslediği düşünülmemelidir. Onun ortaya koyduğu bu mükemmel insanın asaletinin kaynağı başta öğrenme aşkı, törelere uymak, onları yerine getirmek ve atalara saygı gibi temel erdemlerdir. (Konfüçyüs, 2017: 11) Bu bakımdan Konfüçyüs toplumun ahlaksal temellerinin insanlık erdemlerine dayandırılması gerektiğine inanmıştır. Konfüçyüs, ‘İnsanlık’ terimini aktarımlarında defalarca kullanılmış olmasına rağmen açık, anlaşılır ve net bir tanımını yapmaya pek yanaşmamıştır. Bu kavram üzerine yapılabilecek en sade tanım belki de insanları sevmektir. Konfüçyüs’ün insanlık düşüncesine dair net bir tanım ortaya koymayı; ona göre insan olmanın ve insanları sevmenin ne anlama geldiği, neye karşılık geldiği şeklindeki sorulara her ferdin özel deneyimleri ile yaklaşması ve düşünmesi gerektiğine olan inancına işaret etmektedir. (Cleary, 2009: 17)

Konfüçyüs bireylerin otonom olarak düşünmeleri gerektiği üzerinde durmuş ve bu yolda gayret göstermiştir. Bu bağlamda bir insanın başka bir insan adına düşünmesinin doğru bir davranış olmayacağını belirtmiştir. Bu nedenle sıklıkla bir kişi adına değil genel adına konuşmuştur. Ayrıca genellikle soyut terimler ve genel kavramlar kullanmıştır. Toplumsal terimlerle konuşmayı tercih eden Konfüçyüs, ana babaya saygılı, işinde ehil ve ciddi, insan ilişkilerinde dürüst ve samimi olmak gibi erdemlere değinmiştir. Konfüçyüs’e göre bu erdemlerin ne yönde gelişim göstereceği içinde bulunulan kültüre bağlı iken, erdemlerin bizzat kendileri kültüre bağlı sayılmazlar. Bunun yanında insanlık erdemi, genel manada insanlık durumunun girebileceği birçok tarza uygun olmakla

beraber evrensel düzene de uyum gösterecek tarzda olmalıdır. Ayrıca Konfüçyüs insanların, ulaştığı veya ulaşmayı arzuladığı insanlık erdeminin gerçek hayatta pratik bir uygulamasını ortaya koyabilmeleri için bu erdemlerin hangi şekilde yararlı olabileceklerini bilmeleri gerektiğini savunmuştur. Daha açık ifadeyle kişi bilgi sahibi olmadığı şeyi uygulayamayacağından, uygulayabilmek için insanlığın bilgisine sahip olması gerekmektedir. Konfüçyüs, bilgisine sahip olunması gerektiğini savunduğu insanlık erdeminin altında beş vasıftan bahseder. Bunlar; saygı, tevazu, dürüstlük, merhamet ve cömertliktir. (Cleary, 2009: 17)

Konfüçyüs'e göre insanlığa erişmiş kişilerin vasıfları şöyledir; kendileri başarıya ulaşmaya çabalarken başkalarının da başarılı olmaları için yardım ederler, sadece kendi yaşantılarından değil yakınlarının deneyim ve yaşantılarından da ders çıkarırlar, kendileri için istediklerini başkaları içinde isterler gibi vasıflar sıralamıştır. Konfüçyüs toplumun, bu vasıflara ulaşması durumunda bahsedilen sorunların üstesinden gelebileceğine inanmıştır. (Cleary, 2009: 18)

En mükemmel erdem olan insanlık erdeminin yanı sıra Konfüçyüs, görev, vazife veya ilke olarak da anlaşılabilecek adalet erdemi üzerinde durur. Konfüçyüs düşüncesi içerisinde görev, ilke ve adalet birbiri ile çok yakın ilişki içinde olan kavramlardır. Bu noktada Konfüçyüs ferdin adalet ve görev bilinci ile mi yoksa şahsi çıkar ve menfaatle mi yönlendirildiği konusu üzerinde durur. Konfüçyüs, adalet ve görev bilinci ile hareket ettiği iddiasında bulunan, fakat gerçekte şahsi çıkar ve menfaatlerinin güdümünde olan yöneticilerin, toplumu ideal ahlaksal düzeye çıkarmak bir tarafa var olan ahlaki düzeni de bozacaklarını savunmuştur. Ancak Konfüçyüs'ün adalet kavramı ile beraber görev terimini kullanması bazı çevreler tarafından görev sözcüğünün mevcut hükümetin - baskıcı ve zorba da olsa- bazı kötü emelleri için dayanak olarak kullanılacağı düşünülmüştür. Ne var ki Konfüçyüs baskıcı bir yönetimi hayatı boyunca onaylamamıştır. Bu bakımdan onun 'görev bilinci' derken kast ettiği şey kana, nesebe veya toplumsal bazı imtiyazlarla donanmış kişilere köle olmak değil adalet erdeminde bağlı olmaktır. Konfüçyüs'ün yaşamı da bu düşüncelerine kanıt olarak gösterilmiştir. (Cleary, 2009: 19)

Konfüçyüs'ün ahlak anlayışı içerisinde sıkça üzerinde durulan ve önemi devamlı olarak vurgulanan bir diğer ilke ise Li kuralları olarak da ifade edilen töreler, gelenekler,

ayinler ve toplumsal görgü kurallarıdır. Kişisel ve toplumsal bilincin dışı yansıması olarak töreler, Konfüçyüs'e göre toplumsal düzenin dokusunu oluşturmaktadır. Sahip olduğu öneme nazaran Konfüçyüs'te kendi düşüncesi içerisinde bu kurallara oldukça önem vermiştir.

Konfüçyüs, toplumsal gelişimi erdemlere dayandırsa da başta kişisel olarak sonra da toplumsal olarak geliştirilmesini öngördüğü erdemleri uhrevi veya ilahi bir kaynağa bağlamamıştır. Batı kültürünün Lao Zi ve Buddha yerine Konfüçyüs'ten daha çok etkilenmesinin sebebi olarak da burası gösterilir. Konfüçyüs düşüncesi içerisinde ilahi olarak nitelendirilebilecek tek unsur belki de Gök'tür. Ancak burada Konfüçyüs'ün Gök'ten kastı, en güzel isimlerin sahibi, yüce ve tek olan, her şeyin kendisinden geldiği ve yine her şeyin kendisine döneceği yüce bir yaratıcı değildir. Onun Gök'ten kastının doğanın mükemmel işleyen kanunları olduğu neredeyse Konfüçyüs üzerine çalışma yapan tüm araştırmacılarda üzerinde uzlaşılan bir konudur. Antik pek çok medeniyette olduğu gibi eski Çin medeniyetinde de gök cisimleri ve bunların hareketleri dikkatle izlenmiş ve bunlara kutsallık atfedilmiştir. Öyle ki bu inanç ve kutsallık hükümdarın Gök ile yeryüzü arasındaki ilişkiyi kuran köprü olarak Gök'ün Oğlu diye nitelendirilmesi derecesine varmıştır. (Konfüçyüs, 2017: 14)

Tarihi geçmişimiz bakımından millet olarak asırlarca ortak bir geçmişi paylaştığımız Çin kültürünün norm ve değerleri gizem ve şifreleri ile beraber hala Konfüçyüs Düşüncesinde saklıdır. Bu bakımdan Konfüçyüs ele alındığı zaman sadece Çinlilerin birbirleri ile olan ilişkileri değil, aynı zamanda kendilerinden olmayanlara da bakış açıları görülmüş olur. Ayrıca Konfüçyüs okunduğu vakit yazılı Çin edebiyat ve düşünce tarihinin Batı medeniyetinden daha eskilere dayandığı ve yazılı toplumsal kuralların daha eski tarihlerden beri itibar gördüğü anlaşılabacaktır.

Bunun yanında ilk bakışta derli toplu olarak görülmeyen Çin mitolojisinin Batı mitoslarından geri kalmasının sebebi olarak, mitoloji araştırmacılarının ve edebiyatçıların gözlerini Roma ve Yunan eserlerinden diğer antik kültürlerle çevirememeleri gösterilmektedir. Bununla beraber Konfüçyüs'ün etkisi Çin toplumunda hala güçlü bir şekilde görülmektedir. Adına törenler ve ayinler düzenlenmektedir. Bunun yanında Konfüçyüs'ün etkisi sadece kendi toplumuyla kalmamış yakın çevresi olan uzak doğu ülkelerinde de varlığını ve etkisini hissettirmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KONFÜÇYÜS'ÜN HAYATI VE KONFÜÇYÜS DÖNEMİNE KADAR ÇİN DÜŞÜNCESİ

1.1. KONFÜÇYÜS'ÜN HAYATI (MÖ 551- MÖ 479)

Aile adı Qiū, şahıs adı da Zhòng Ní olan Çin düşüncesinin büyük düşünürü Konfüçyüs, günümüz Çin'in doğusundaki Shandong Eyaletinin güney yakasında bulunan Lu Beyliği'nde MÖ 551 yılında dünyaya gelmiştir. (Mu Sheng, 2007: 1) Bazı kesimlerce Konfüçyüs'ün soyu, günümüz Henan eyaleti topraklarında varlığını sürdürmüş olan Song Beyliği soylularına dayanmaktadır. (Rainey, 2010: 16) O dönemlerde Song Beyliği yönetiminde ortaya çıkan karışıklıklar ve iç karışıklıklar nedeniyle ataları olan Lu Beyliğine göçmüşlerdir. (Chang Zi, 2011: 1) Bu göç olayı Konfüçyüs'den üç ya da dört nesil önce yaşanmış. Bundan dolayı ailesinin memleketi Lu Beyliği olarak bilinmektedir. (Cleary, 2009: 21)

Konfüçyüs'ün babası Shū Liáng Hé, Lu Beyliği bünyesinde askeri alanda görev yapmış bir memurdur. Vazifesi süresince istikrarlı ve başarılı bir profil sergilemiş ve yüksek rütbelere ulaşmış biri olarak bilinmektedir. Annesi Zhǐ Zài Yán ile babası Shu Liang He aralarında oldukça fazla yaş farkı vardır. Öyle ki Konfüçyüs doğduğunda, annesinin 20'li, babasının ise 70'li yaşlarda olduğu rivayet edilmektedir. (Li, 2011: 1)

Ebeveynlerinin tek evladı olan Konfüçyüs, Çin tarihinde MÖ 770- MÖ 476 yıllarını kapsayan ve İlkbahar Sonbahar Dönemi olarak adlandırılan devrin sonlarında yaşamıştır. Zhou Hanedanlığı ile büyük ölçüde sağlanan toplumsal düzen, bu dönemde yerini kaos ve karmaşaya bırakmış ve ahlâk kurallarının sosyal yaşam üzerindeki etkisi azalmaya başlamıştır. Çin yönetim sisteminin çöküşe geçtiği bu dönemde ahlâki değerler, üzerine kurulu oldukları kültürel değerlerle birlikte dağılmıştır. Zhou Hanedanlığı merkezi otoritenin sürekliliğini temin için hakimiyeti altındaki derebeyliklere yönetimde destek için komutanlar göndermiştir. (Li, 2011: 2) Bu uygulama, otoritenin ülkenin her parçasında hissedilir olması için yapılmıştır. Aynı amaç için ayrıca derebeylikler daha küçük beyliklere ayrılmıştır. Konfüçyüs'ün doğduğu Lu Beyliği de bu beyliklerden biridir. Ancak yönetimde ve toplumda meydana gelen bu bozulma ve çalkantılar, bulundukları bölgelerde güç sahibi olan bazı komutan ve asilzadeleri harekete geçirmiştir.

Bu hareketlilik de geride değindiğimiz üzere İlkbahar-Sonbahar Dönemini başlatmıştır. (Okay, 2017: 14)

Konfüçyüs babasını daha üç yaşındayken kaybetmiştir. Rivayet odur ki annesi, babasının nereye gittiği veya nerede olduğu hakkında bir şey söylememiştir. (Peng Shan, 2010: 10) Konfüçyüs'ün bu durumun farkına varamayacak bir yaşta olmasının bu noktada önemli ölçüde etkisinin olduğu düşünülmektedir. Baba tarafından akrabası olmayan Konfüçyüs'ün annesi ile beraber, Lu Beyliğinin baş şehri olan Qū Fù kentine yerleştikleri genel manada kabul görmüş bir bilgidir. (Cleary, 2009: 22)

Babası soylu bir aileden gelse de henüz gençlik çağlarında olan annesi Yan Zhi Zai, soylu ve varlıklı bir aileye mensup değildir. Bundan dolayı baş başa kalan anne ve oğul maddi olarak sıkıntılı süreçler geçirmişlerdir. (Bai, 2012: 29) Babasının ölümünden sonra yerleştikleri Qu Fu şehri, diğer beyliklerde olduğu gibi İlkbahar Sonbahar Döneminin kaos ortamını yoğun bir biçimde hissetmiştir. Bununla beraber, gelenek yapısı bakımından Zhou Dönemindeki yapısını devam ettirmeye çalışmıştır. (Li, 2011: 3) Qu Fu şehri, içinde bulunulan çalkantıya rağmen toplumsal değerlere sadık bir biçimde kültürel gelişim gösterme gayreti içerisinde olmuştur. Bu bakımdan Konfüçyüs'ün çocukluk yılları, gelenekleri temsil eden bu toplumsal kuralları öğrenerek ve öğrendiklerini tekrar etmekle geçmiştir. (Shi, 2010: 9-15) Konfüçyüs daha küçük yaşlardan itibaren töre olarak da adlandırılan toplumsal kuralları ve kaideleri tanıma fırsatı bulmuştur. Ayrıca sonraki süreçte düşünce dünyasının temellerini oluşturacak bu ilkeleri daha o yaşlarda benliğine yerleştirmiştir. (Cleary, 2009: 23)

Yoksul bir hayat süren annesi Konfüçyüs için refah bir gelecek arzu etmektedir. Refah bir yaşamın ise ancak eğitim ile kazanılacağını düşünmektedir. Bu bakımdan Konfüçyüs'ün ilerleyen yıllarda tıpkı babası gibi statü ve saygınlık kazanması annesi için oldukça önemli bir gaye olmuştur. (Shi, 2010: 18) Varlıklı ve asil bir aileden gelmemesine rağmen yaşantısından elde ettiği bilgi, tecrübe ve erdem ile oğlunun eğitim hayatına büyük özen göstermiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak Konfüçyüs, kitap okuma alışkanlığını daha çocuk yaşlarda kazanmıştır. Ayrıca annesinin istediği gibi günlerini okuma ve araştırma yaparak geçirmiştir. (Cleary, 2009: 23)

Bunun yanında Konfüçyüs'ün öğrenme ve eğitime karşı kendisinin de istekli olması, gelişimini ciddiye almasına ve gösterdiği çabanın artmasına vesile olmuştur. Konfüçyüs

zamanın ilerlemesiyle birlikte bilgi birikimini arttırmış, kültürel bakımdan kendini geliştirmiş ve öğrendikleri doğrultusunda yaşamaya gayret etmiştir. (Ling, 2008: 52-53) Konfüçyüs'ün; “On beş yaşındayken bütün arzum bilgelikti.” (Konfüçyüs, 2017: 24) sözü her alanda eğitim ve öğretime ne kadar önem verdiğini ve ortaya koyduğu çabayı ifade eden bir cümledir. Konfüçyüs, bu söz ile aslında gerçekleştirmeyi umduğu idealleri ve bu uğurda almış olduğu eğitiminin önemini vurgulamıştır. (Li, 2011: 3)

Üç yaşında babasını kaybeden Konfüçyüs on yedi yaşına geldiğinde de annesini kaybetmiştir. O dönem gelenek ve göreneklerine göre ölen çiftin beraber defnedilmesi gerekmektedir. Ne var ki geride değindiğimiz üzere hem yaşının çok küçük olması hem de annesinin tercihindan dolayı Konfüçyüs, babasının nerede öldüğü veya nerede toprağa verildiği hakkında bilgi sahibi değildir. Bu durumu çözebilmek için araştırmalara başlamış ve o dönemde cenaze işleri ile meşgul kişilerden edindiği bilgiler doğrultusunda babasının mezarının Qu Fu şehrinin doğusunda bulunan Fang Dağı'nda olduğu bilgisine ulaşmıştır. Böylece birlikte zorlu bir hayat sürdükleri annesini de geleneklerin öngördüğü şekilde babasının yanına defnetme vazifesini yerine getirmiştir. Yine gelenek ve görenekler gereği ölen annesinin yasını üç yıl boyunca tutmuştur. (Cleary,2009:23)

Konfüçyüs, annesini de kaybettikten sonra maddi sıkıntılarla büyümesinin yanında hem yetim hem öksüz kalmış, ayrıca güvenip yanında yaşayabileceği bir yakını dahi olmadan tek başına yaşamaya devam etmek mecburiyetinde kalmıştır. Yaşadığı bu süreçler onun kişilik yapısının da oturmasına yardımcı olmuştur. Her geçen gün ahlâki değerlerini ve kişiliğini geliştirmeye çalışmış ve öğrendiklerini pratikte uygulama çabası içinde olmuştur. (Shi,2010:20) Bu çabaları sonucunda elde ettiği engin bilgisini ve ismini ülkenin her tarafına yaymayı başarmıştır. Konfüçyüs, böylelikle bilgi ve tecrübelerinden faydalanmak isteyen birçok öğrenci yetiştirmiştir. (Okay, 2017: 14-16) Song Beyliği seyahati sırasında daha on dokuz yaşında iken Jī Guān Shì adında bir kadın ile evlenmiştir. Ertesi sene de Bó Yú Kǒng Lǐ adında bir oğulları olmuş ve daha sonra iki kız çocuğu daha olmuştur. (McArthur, 2011: 58)

Böylelikle henüz gençlik yıllarında iken bir yuva kurmayı başarmıştır. Annesinin ölümünden sonra kaybettiği aile ortamına yeniden kavuşmuş ve sorumluluk sahibi bir kişilik profili çizmiştir. Yaşadıkları Lu Beyliği halkı da yaşına rağmen verdiği kararlar doğrultusunda Konfüçyüs'e itimat eden, saygı gösteren bir tutum sergilemiştir. Ayrıca

kendini o dönemde popüler olan, rağbet gören sanat dallarında kendini geliştirmiştir. Hemen her alanda bilgi sahibi olan Konfüçyüs, hayallerini gerçekleştirme adına ortaya koyacağı hedeflerini de bu yıllarda netleştirmiştir. Bu noktada ülkenin tamamını kuşatmış olan kaos ortamının sona erdirilmesi en temel gayesi olmuştur. (Li, 2011: 2)

Çocukluk yaşlarından itibaren önceki hanedanlıkların tarihi, yönetim tarzları, sosyo-kültürel profilleri gibi alanlarda çalışmalar yapmıştır. Konfüçyüs, bu çalışmalar sonucunda ulaşmayı arzuladığı ideal düzeni Zhou Hanedanlığı dönemindeki düzen olarak belirlemiştir. (Ling, 2008: 145) Yani Zhou Hanedanlığı döneminde ulaşılan medeniyet düzeyine ulaşmayı arzulamıştır. Konfüçyüs'e göre içinde bulundukları İlkbahar Sonbahar Dönemi, toplumsal kurallar olan gelenek ve göreneklerden, törelerden uzak bir anlayış ile yönetilmektedir. Konfüçyüs halkın ve yönetimin içinde olduğu bu bunalım durumunu yaşayarak gözlemlemiştir. (Okay, 2017: 15)

Zhou Hanedanlığı döneminde ülkede ahlâki değerler hâkim olmuş, toplumsal-kültürel birlik sağlanmıştır ve düzen bu temeller üzerine inşa edilmiştir. Bu sebeple Konfüçyüs'ün ulaşmayı, oluşturmaya arzuladığı ideal toplum ve devlet, Zhou Hanedanlığı döneminde hâkim olan toplumsal kurallar ve onların kendi zamanına uyarlanmış halleridir. (Wang, 2009: 152-155) Çünkü Konfüçyüs'e göre bu toplumsal kurallar yani töreler gelenek ve görenekleri ifade etmekle beraber ülkenin ahlaki değerlerini de temsil etmektedir. (Okay, 2017: 14)

Konfüçyüs daha erken yaşlarda kaybettiği babası gibi askeri alanda kariyer yapmayı düşünmemiş, toplumsal düzenin yeniden tesis edilebilmesi için siyasal ve sosyal alanlarda etkili reformların gerçekleştirilmesi gerektiği fikrini benimsemiştir. Bu fikri hayata geçirmeyi arzuladığından, babasından farklı olarak beyliklere mensup bir yönetici yanında görev yapmayı istemiştir. (Cleary, 2009: 23) Çünkü Konfüçyüs ideal bir toplumun ancak ideal bir hükümdar ve yönetim ile oluşturulabileceğini düşünmektedir. Konfüçyüs hükümdarı bu düşüncesi doğrultusunda, Zhou Hanedanlığı döneminde ahlâki değerlere sahip soyluları temsil eden; Jun Zi (İdeal insan) olarak tanımlamıştır. Ona göre ideal insan olan Jun Zi, toplumsal hayata olumlu manada yön veren ve toplumu bu yönde ilerleten bir hükümdarı temsil etmektedir. Hükümdar, sahip olduğu anlayış, prensip ve kurallar doğrultusunda ülkedeki bunalım ortamına son vermeli, toplumsal barış ve refahı

sağlamalıdır. Böylelikle ideal topluma ulaşma gayesini Konfüçyüs, yönetimin asıl sahibi olan hükümdara bağlamıştır. (Cleary, 2009: 15-18)

Konfüçyüs öğretisini, gençlik yıllarındaki çabaları sonucunda elde ettiği bilgileri, kendi fikir ve inanç süzgeçlerinden geçirerek oluşturmuştur. Konfüçyüs bu durumu; “Otuzumda duruldum. (Otuz yaşında duruşum belli oldu.)” (Konfüçyüs, 2017: 24) sözyle ifade etmiştir. Bu sözü ile öğrenme sürecinin içselliğini vurgulamıştır. Konfüçyüs zamanla kendine has bir yol tutmuş; topluma, bireylere ve kendine karşı olan tutumunu bu bağlamda düzenlemiştir. Konfüçyüs’ün bu şekilde düşündüğü gibi yaşamasının bir sonucu olarak ortaya koyduğu fikirleri benimseyen ve açmış olduğu yolda ilerleyen çok sayıda öğrencisi olmuştur. (Cleary, 2009: 19)

Konfüçyüs, MÖ 518 yılında günümüz Henan eyaletinin Luo Yang şehrinin olduğu yer olan ve o zamanlarda Zhou hükümdar ailesinin başkenti olarak bilinen Luò Yì şehrine gitmiştir. Bu şehirde Yüz Düşünce Ekolü arasında yer alan ve bunların ilki olan Dao Düşünce Okulu’nun kurucusu Lao Zi ile bir araya gelmiştir. (Gong-Jia, 2011: 53) Bu görüşme, Çin felsefe tarihinin iki önemli düşünürü olan Lao Zi ve Konfüçyüs’ün bir araya gelmesi açısından büyük bir önem taşımaktadır. Konfüçyüs otuz üç yaşındayken gerçekleşen bu görüşme, onun fikir dünyasına farklı açılardan yön veren, dünyevi yaşam ve ahlaki değerlere dair düşüncelerine ışık tutmuştur. (Okay, 2017: 16)

Temel amacı ideal toplum düşüncesini hayata geçirmek olan Konfüçyüs bu amacını gerçekleştirmek için uygun şartların oluşmasını beklemiştir. O dönem Lu Beyliğinin yönetim anlayışından memnun olmadığından hedefleri için henüz uygun ortamın oluşmadığı kanısına varmıştır. Bundan dolayı ne kadar arzu etse de o yıllarda kendisine teklif edilen idari görevleri reddederek vaktini öğrencilerine ve düşüncesini geliştirmeye adanmıştır. Bir müddet böyle devam ettikten sonra Lu Beyliğindeki toplumsal durumun iç açıcı olmadığı, düzeltilmesi zor bir hale geldiği kanısına varmıştır. Bu yüzden otuz beş yaşında iken öğrencileriyle beraber Qi Beyliğine gitmiştir. Düşüncelerini hayata geçirebilmek adına çıktığı bu yolculukta Qi Beyliği yöneticisi ile görüşmüştür. Bu görüşmede toplumsal ve politik düzenin sağlanması adına ortaya koyduğu düşüncelerini ona aktarmış ve olumlu bir dönüt almıştır. Yaklaşık iki sene öğrencileri ile beraber bu topraklarda yaşamış Konfüçyüs, düşünceleri ile bölge halkı üzerinde derin izler bırakmıştır.

Ancak yöneticiler ile soylular arasında baş gösteren çatışma onu tekrar doğduğu topraklar olan Lu Beyliğine dönmeye zorlamıştır. (Cleary, 2009: 23)

Konfüçyüs, geçen bu iki yıla rağmen memleketinde görmeyi umduğu manzara ile karşılaşamamıştır. Lu Beyliğindeki siyasal ve toplumsal yapı hala onun hedeflerine ulaşabileceği uygun ortama kavuşmamıştır. Bundan dolayı Konfüçyüs, başta yaptığı gibi vaktini öğrencileri ve düşüncelerini geliştirmeye ayırmıştır. (Okay, 2017: 14) Çocukluk yaşlarından itibaren gösterdiği gayret sonucunda edindiği bilgi ve tecrübeleri özellikle ideal toplum ve devlete dair görüşlerini öğrencilerine aktarmış ve onların gelişimi için uğraşmıştır. Yoğun bir eğitim ile geçen bu dönemde Konfüçyüs; “Kırkımda şüphelerimden arındım. Ellimde göklerin buyruğunu işittim.” (Konfüçyüs, 2017: 24) diyerek yaşamındaki dönüm noktalarına değinmiştir. Ayrıca düşünce yapısındaki değişimlere değinmiş, hayatın anlamını gizil olarak ifade etmiştir. Vaktini eğitimle geçirmenin yanında sabırla amaçlarını gerçekleştirmek için uygun ortamı beklemeyi de sürdürmüştür. (Okay, 2017: 15)

Konfüçyüs on beş yıl sonra elli bir yaşına geldiğinde yıllardır beklediği ortamın oluştuğu kanısına varmıştır. Bunun üzerine Lu Beyliği bünyesinde idari bir vazife almıştır. Aldığı ilk vazife ise Lu Beyliğinin kuzey batısında bulunan küçük bir yerleşim yeri olan Zhōng Dū bölgesi temsilciliği olmuştur. Günümüzde bu bölge Shandong eyaletinin güneybatısında yer alan Jining şehri sınırları içerisindeki Wen Shang ilçesi olarak bilinmektedir. (Chun-Li, 1966: 190-203) Üstlendiği bu görevi başarılı bir şekilde sürdüren Konfüçyüs sergilediği tutum ile bölge halkının memnuniyetini sağlamıştır. Ayrıca siyasal ve sosyal alanda ortaya koyduğu görüşleri batıdaki diğer beyliklere de örnek oluşturmuştur. (Cleary, 2009: 24)

Konfüçyüs, bir yıl süren bu ilk vazifesinde göstermiş olduğu performans ve başarı dolayısıyla MÖ 500 yılında Lu Beyi tarafından “vezir vekili” olarak terfi almıştır. Böylece yönetimde elde ettiği bu imkân sayesinde amaçlarına ulaşabileceği uygun ortama kavuşmuştur. Konfüçyüs için vezir vekili görevi düşüncelerini hayata geçirebilme adına uygun bir konum niteliğindedir. Getirildiği bu vazife ile Konfüçyüs, hayatının en mesut dönemini yaşamakla kalmamış, Lu Beyliğinin siyasal ve sosyal yapısında büyük değişiklikler yapmıştır. (Shi, 2010: 68) Beyliğin önceki dönemlerde çizmiş olduğu profil ile kıyaslandığında Konfüçyüs’ün, düşünceleri ve ilkeleri ile topluma ve halka yön

verdiği açık bir şekilde gözlenmektedir. Böylece o bölgede ikamet eden halkın da unutulmaya ve bozulmaya yüz tutmuş gelenek ve töreler doğrultusunda bir düzene kavuşmuştur. Ayrıca toplumsal hayatta istikrar hâkim olmuş ve güven ortamı sağlanmıştır. (Yu Tang, 2010: 69-71) Vezir vekilliği görevinde iken adını ve öğretilerini iyice duyurmuş olan Konfüçyüs bu süreçte öğrencilerine yenilerini eklemiştir. Hem kendi düşünce hayatı hem de öğrencileri açısından oldukça verimli geçen bu dönem, Konfüçyüs'ün farklı görüş ve inançtaki insanlar ile tanışmasına imkân vermiş, gelenek ve göreneklere yani törelere olan bağlılığını artırmıştır. Bu bağlamda, Konfüçyüs'ün, vezir vekilliği vazifesinde bulunduğu yıllarda ideal toplum ve devlet düşüncesini hayata geçirebilmek adına uğraştığı ve bu uğraşlarının da toplumsal ve politik yapıda olumlu neticeler verdiği sonucu çıkartılmaktadır. (Shi, 2010: 51)

Ülkenin o dönemlerde içinde bulunduğu bunalım hali beylikler arasında hakimiyet mücadelesi yaşanmasının başlıca etmenlerindendir. Diğer beyliklerle sürekli savaş halinde olan Lu Beyliği, yönetim anlayışındaki değişimler, Konfüçyüs'ün izlediği strateji ve ilkeler sonucu zaferler elde ederek statüsünü yükseltmiştir. Bir zamanlar Konfüçyüs'ün bulunduğu Qi beyi, Lu Beyliğinde görünen bu olumlu değişimlerden endişeye kapılmıştır. Bunun üzerine yönetimde zafiyet oluşturmak, gelişmelerden haberdar olmak ve oluşturulan düzeni bozabilmek adına Lu beyliğine bayan dansçı ve şarkıcılar göndermiştir. (Okay, 2017: 17) Qi beyini bu hamlesi umduğu sonucu vermiştir. Gelen hediyelerin cazibesine kapılıp, zevke ve eğlenceye dalan Lu Beyi, idari işlerde umursamaz bir tavır takınmaya başlamıştır. Böylece vaktini dansçılar ve eğlence ile geçirirken halkın ihtiyaçlarını unuttur olmuştur. Öğrencilerinin durumun ulaştığı vahim hali kendisine anlatmalarına rağmen Konfüçyüs, gelenekler ve töreler çerçevesinde gerçekleşen tören günlerini beklemiştir. Bu özel günlerde de Lu beyinin davranışlarında bir düzelme olmadığını görünce görevinden istifa ederek öğrencileri ile beraber yeniden yola koyulmuştur. (Okay, 2017: 17)

MÖ 497'de tekrar doğduğu topraklardan ayrılan Konfüçyüs, bu defa batıya yönelmiştir. Bu yolculukta ilk durağı günümüzde Henan Eyaleti sınırları içerisinde kalan Wei Beyliği olmuştur. İlk baştaki amacı olan ideal toplum ve devlete ulaşma düşüncesinden vazgeçmeyen Konfüçyüs, yaklaşık bir yıl kadar Wei Beyliği'nde kaldıktan sonra Chen Beyliğine geçmiş, burada da aradığı ortamı bulamamıştır. Sonrasında Zheng Beyliği, Cao Beyliği, Wu Beyliği, Song Beyliği ve Chu Beyliği'ne de

seyahatler yapmıştır. Bu süreçte altmışlı yaşlarında olduğu düşünülen Konfüçyüs, “Ellimde göklerin buyruğunu işittim, altmışımda kulağım ona boyun eğdi.” (Konfüçyüs, 2017: 24) sözü ile, karşılaşılan olaylara önyargılı yaklaşmamayı, olaylar karşısında sabit fikirli olmamayı, farklı görüş ve yaşantılara açık ve hoşgörülü olmak gerektiğini ifade etmiştir. Bu düşüncesinde yaşadığı bu seyahatlerin oldukça etkisi olduğu düşünülmektedir.

Böylece on dört yılını doğduğu topraklardan uzak bir şekilde konar göçer bir gezgin gibi sürdürmüştür. Konfüçyüs, daha önce yaptığı vezir vekilliği görevinden ayrıldıktan sora öğrencileriyle beraber gerçekleştirdiği bu seyahatleri, henüz gençlik yıllarındayken amaç edindiği ideal toplum ve devlet yapısını oluşturabilmek ve hayata geçirebilmek için yapmıştır. Konfüçyüs, gençlik yıllarında yaşadığı zorluklara ve sonrasında yaşadığı gezgin hayatına rağmen amaçları uğrunda mücadele etmekten vazgeçmemiştir. Ne var ki arzu ettiği toplum ve yönetimi de bulamamıştır. Buna karşın bu konar göçer yaşam, Konfüçyüs’ün yaşamında ve dolayısıyla düşüncelerinde derin izler bırakmıştır. Konfüçyüs gittiği her yerde o bölgenin ve yönetimin tarihini, sosyal yapısını, gelenek ve göreneklerini öğrenmekle kalmamış, bu durumu düşünce dünyasını şekillendirmek, zenginleştirmek adına da fırsata çevirmiştir. (Shi, 2010: 51) MÖ 485 yılında altmış beş yaşındayken eşinin ölüm haberini almış ancak doğduğu topraklardan uzakta, öğrencileri ile seyahatte olduğundan eşini son yolculuğuna uğurlayamamış ve onu son kez görmekten mahrum kalmıştır.

Konfüçyüs doğduğu topraklar olan Lu beyliğine ancak MÖ 484’te altmış sekiz yaşında iken dönebilmiştir. Her ne kadar ideallerine ulaşmaktan vazgeçmemiş olsa da bu uğurda idari bir görev almaya çok yanaşmamış onun yerine düşüncelerini, fikirlerini yaşatabilecek öğrenciler yetiştirme gayesinde olmuştur. (Li, 2011: 90) Böylelikle toplumsal düzenin yeniden tesisi için ve toplumsal refaha ulaşmak adına ortaya koyduğu amaçlarını farklı bir yola kanalize etmiştir. Kendini, idari işler ile aksaklıkları düzeltmek yerine bu aksaklıkları düzeltecek bireyler yetiştirmeye adanmıştır. Bunun yanında Çin tarihinin temel eserlerinden olan ve Çin tarihine dair sağlam bilgiler sunan Beş Klasiği yeniden düzenlemiştir. Değişimler Kitabı, Vesikalar Kitabı, Törenler Kitabı, Şarkılar Kitabı, İlkbahar Sonbahar Yıllıkları kitaplarından oluşan Beş Klasik, sonraki dönemlerde de derslerde temel kaynak olarak kullanılmıştır. Ayrıca Konfüçyüs bu Beş Klasiği,

ailesinden çok birlikte vakit geçirdiği öğrencilerine ve onların eğitim sürecine de katmıştır. (Li, 2011: 90)

Konfüçyüs MÖ 484 yılında doğduğu topraklara olan Lu Beyliğine geri dönmüştür. Bu dönemde Lu Beyliği, Wei Beyliği ile ittifak kurarak, Qi Beyliği ile savaşmışlardır. Bu savaşta Konfüçyüs'ün öğrencilerinden biri olan Zài Yǒu birlikleri ile birlikte savaşa katılmış ve Qi Beyliği güçlerini mağlup etmiştir. (Shi, 2010: 105) Savaşta elde edilen bu zafer, Konfüçyüs'ün en çok güvendiği öğrencilerinden biri olan Zai You'nun gösterdiği üstün cesaret ve elde edilen sonuçtan ötürü büyük önem taşımaktadır.

Bu dönemin ardından Konfüçyüs, ard arda gelecek olan ölümler ile kederli bir döneme girmiştir. MÖ 483'te altmış dokuz yaşındayken henüz ellililerinde olan tek oğlu Kong Li'yi kaybetmiştir. İki yıl sonra daha oğlunun yası bitmeden öğrencilerinden olan ve oldukça kıymet verdiği Yán Huí'yi kaybetmiştir. Bu kayıp ile acısı iyice derinleşen Konfüçyüs, bir yıl sonra da hem en eski öğrencilerinden olan hem de arkadaşı gibi sevdiği Zǐ Lù'yi toprağa vermiştir. (Shi, 2010: 145) Bu kayıplarla beraber kederli bir süreç yaşayan Konfüçyüs; “Yetmişime geldiğimdedir ki, kalbimin arzusunu doğruluğu çığnemedem yerine getirebildim.” (Konfüçyüs, 2017: 24) diyerek insanın benliği ile baş başa kalacağını vurgulamıştır. Konfüçyüs ayrıca kişinin bu yıllarda sergilemesi gereken tutuma ve toplumsal sınırları aşmadan da benlik bütünlüğüne ulaşabileceğine değinmiştir. Bunun yanında kişinin benlik bütünlüğüne ulaşamasa da bu uğurda çaba sarf edebileceğine, isteklerini tatmin edebileceğine vurgu yapmıştır. O dönemlerde yaşadığı kederler göz önüne alındığında nasıl bir ruh haline sahip olduğu açıkça görülmektedir. (Shi, 2010: 105)

Art arda hem eşini hem oğlunu hem en sevdiği öğrencilerinden ikisini kaybeden Konfüçyüs, sonraki yıllarını gönlünü kaplayan bu kederler ile geçirmiştir. Bunun üzerine MÖ 479 yılında ağır bir hastalığa yakalanmıştır. Bir müddet torunu Kǒng Jí ve en kıymetli öğrencilerinden Zǐ Gòng, Konfüçyüs'ün yanında bulunup bakımını üstlenmişler ancak hastalığı atlatamayıp birkaç gün sonra yetmiş üç yaşında ölmüştür. (Cleary, 2009: 25) Konfüçyüs'ün ölüm haberini alan öğrencileri ülkenin dört bir tarafından öğretmenlerinin doğduğu topraklara akın etmiştir. Kaybıyla büyük üzüntü duydukları öğretmenlerinin cenazesini Qu Fu şehrinin kuzeyinde bulunan Sa Shui Nehri kıyısına defnetmişlerdir. Törelere gereği kimi öğrencileri üç yıl yas tutmuş öyle ki son günlerinde bakımını yapan

Zi Gong üç yıldan fazla bir süre hocasının mezarının başından ayrılmamıştır. (Cleary, 2009: 26)

Vefatının ardından gençlik yıllarından beri kendini ideal toplum ve devlete ulaşılmaya adanmış ve bu uğurda gerek idari görevler alan gerekse öğrenci yetiştirerek çaba gösteren Konfüçyüs'ün üç bine yakın öğrencisi olduğu tahmin edilmektedir. Sayıları bu denli fazla olan öğrencileri arasında hocalarının görüşlerini benimseyen, ortaya koyduğu ilkeleri yaşatmaya çalışan ve nesilden nesle aktaranlar olmuştur. Bunlardan yetmişe yakını diğerlerinin arasında öne çıkmıştır. (Creel, 1953: 28) Ömrü boyunca kurmaya çalıştığı ve öğrencileri aracılığıyla yaşatılmaya çalışılan ideal toplum düşüncesi kendinden sonra gelen hanedanlıklara rehber olmuştur. Konfüçyüs'ün kurduğu ve ölümünden sonra öğrencilerinin devam ettirdiği Ru Düşünce Okulu, sonraki süreçlerde bir eğitim sistemi niteliği kazanmıştır. (Zhang, 2009: 3) Bunun yanında Çin tarihine yön vermiş ve günümüze kadar varlığını devam ettirmiştir. (Okay, 2017: 19)

1.2. KONFÜÇYÜS DÖNEMİNE KADAR ÇDÜŞÜNCESİ

1.2.1. Konfüçyüs'ten Önce Çin Düşüncesi

Çin felsefesi Batı felsefesinden farklıdır. Mesela Avrupa – Hint felsefesinde büyük bir yere sahip mantık, Çin felsefesinde çok da söz konusu olmamıştır. Batı filozofları çoğunlukla felsefenin günlük hayattan daha üstte bir konumda olduğunu ve ruha özgü bir durum olduğu görüşündeler. Çin felsefesi ve Çin düşünürleri için durum böyle değildir. Çin'de sadece felsefe için yaşayan bir filozofa rastlanmaz. Çin düşünürleri günlük yaşama dalmış, devlete memur olmak isteyen veya olan kişilerdir. Bu gündelik işlerini yaparken felsefi düşüncelerini de kısa makaleler halinde ortaya koymayı da ihmal etmemişlerdir. (Yu-Lan,1966:5)

'Felsefe' terimi Eski Çin'de Batı Felsefesi ile tanışana kadar bir etkinlik türüne karşılık gelecek bir kavram değildir. Çin'in Avrupa Felsefesi ile tanışmasından sonra felsefeye karşılık bulduğu terim, Çin'e Japonlar aracılığıyla gelmiş olan "bilgeliğin bilimi" olarak çevirebileceğimiz "che-hsüeh"dir. Bu terime etimolojik olarak yaklaştığımızda, iki bileşenden meydana geldiğini görebiliriz. (Dumitriu, 1977: 13-14) Burada ilk bileşen 'chiao' öğrenim anlamına ikinci bileşen olan 'hsüeh', bilim anlamındadır. Eski Çin'de filozof kavramının yerine Çinli düşünürler için hsien-sheng

(bilginin ustası, öğretmen), zi (tse, tsu) (usta), sheng-jen (bilge adam) ve hsien-jen (bilim adamı) terimleri kullanılmıştır. (Yu-Lan, 1962:7)

Bu küçük girişten sonra Çin felsefesinin yapısını ortaya koyarken genel olarak ahiret inancı üzerine kurulu ve dünyevi düşünce üzerine kurulu olmak üzere iki kısımda incelemek mümkündür. Öte dünyacı düşünceye göre, evrenle bütünleşmek isteyen ve manevi olarak ulaşabileceği son noktaya varmak isteyen bilge kişi, topluma hatta bizzat hayata dair bütün zevklerini terk etmesi gerekmektedir. Bilge olan kişi ancak bu şekilde nihai kurtuluşa erişebilir. (Yu-Lan, 1966:7)

İkinci bakış açısına göre ise felsefe topluma ilişkin problemleri ele almakla yükümlüdür. Bunun için de dünyevi temel üzerine kurulu ve toplumsal hayatı düzenleyen ahlâki değerler üzerinde yoğunlaşır. Bu felsefeye kısaca dünyevi felsefe denilmektedir. Bu düşünceleri karşılaştırdığımızda dünyevi felsefeye kıyasla, öte-dünyacı felsefe daha idealist kalmaktadır ve pratik kullanımdan uzaktır. Buna karşı öte- dünyacı felsefeye kıyasla da dünyevi felsefe, daha gerçekçi ve yüzeyseldir. (Yu-Lan, 2009:6)

Öte dünyacı görüşe nazaran yüzeysel kalmasına karşın Çin düşüncesi daha çok dünyevi felsefe üzerine kuruludur. Bu bakımdan Çin felsefesi, doğrudan veya dolaylı olarak devlet yönetimi ve toplumsal ahlak yapısı ile ilgili olduğunu söyleyebiliriz. Evren ya da ölümden sonraki hayata ilişkin problemlerden çok günlük hayatı ve toplumsal sorunları ele almıştır. Temelde kalabalık ve sosyal ilişkileri çok olan, toplumla ilgilenmiştir. Ancak, Çin düşüncesinin tamamen dünyevi ya da tamamen öte-dünyacı olduğunu söylemek doğru olmaz. Nitekim Çin düşünce geleneğine göre felsefenin işlevi yalnızca pozitif bilgiyi arttırmak değil, zihnin yüceltilmesidir. Bu düşünce, halihazırda gerçek dünyanın, var olan düzenin ötesine ve ahlaki değerlerden daha yüce olan değerlere bir yolculuktur. (Yu-Lan,1966:2)

Bu bakımdan Çin felsefesinin amacının, realizm ve idealizm de olduğu gibi birbirine zıt olan, dünyevi ve öte-dünyacı durumlardan bir sentez elde etmek olduğu düşünülmektedir. Temelde Çin felsefesinin çözmek için üzerinde yoğunlaştığı problem budur. Bu ikisini bir araya getiren veya bu senteze ulaşan bir insan, yalnızca teoride değil bununla birlikte pratikte de bilgeliğe erişmiştir. Yani bilge kişi hem dünyevi hem de öte-dünyacı düşünceleri kendi bünyesinde özümseyen bir yapıya sahiptir. Bilge diye nitelendireceğimiz bu kişinin karakteri, “içsel olarak bilgelik, dışsal olarak krallıktır.”

Cümlesi ile ifade edilmektedir. (Yu-Lan, 1966:7) Yani bilge kişi bu bilgeliği ile içsel olarak ruhi gelişimini ve dışsal olarak toplum yönetimini olması gerektiği gibi ortaya koyar. Bu açıdan Çinli düşünörlere göre felsefenin vazifesi, insanı bilge kılmaktır. Bundan dolayı Çin felsefenin konusu da içsel bilgelik ve dışsal krallığa ilişkin temel ilkelere oluşmaktadır. Ancak felsefi çalışma, sadece bu temel ilkelere ilişkin bilgileri edinmekten ibaret değil, aynı zamanda bu bilgiler ile kişiliği şekillendirmeye ve geliştirmeye de yönelik bir girişimdir. Yani felsefe sadece teoriye değil, aynı zamanda pratiğe de yöneliktir.

Ortaya konan bu görüşlere göre, insan olma niteliklerine sahip bir kimsenin başarısının en yüksek derecesi, yani kemâlat bakımından ulaşacağı son nokta bilgeliktir. Bilge olan kişinin ulaşacağı son nokta ise kişinin evrenle bütünleşmesidir. (Yu-Lan,1966:6)

1895-1990 yılları arasında yaşamış ve Colombia Üniversitesinde John Dewey'in öğrencisi olmuş Fung Yu-Lan'a göre Yaşam Teorisi ve yaşam kavramı, Evren Teorisi ve evren kavramı, Bilgi Teorisi ve bilgi kavramı gibi birçok teori ve kavram, refleksif düşünmenin ürünüdür. Bizler hayatın tam içinde olsak da hayat üzerine düşünebilir ve onun hakkında konuşabiliriz. Bu bakımdan evren dendiğinde filozofların ve fizikçilerin anladığı aynı değildir. Filozofun evrenden anladığı şey "evren olan şeylerin hepsi"dir. Çinli bir düşünür olan Hui Shi'¹nun "büyük bir" olarak ifade ettiğı evreni, Fung Yu-Lan, "ötesinde bir şey olmayan" olarak ifade etmiştir. Var olanların tamamı bu "ötesinde bir şey olmayan"a ait bir parçadır. Mesela bilgi üzerine düşünüp konuştuğumuzda bu düşünmenin ve konuşmanın kendisi de bir bilgi olur. Fung Yu-Lan, bunun ardından batı filozoflarından bazılarının, insanın yaşam üzerine düşünmeye başlamadan önce kendi düşünüşleri üzerine düşünmeleri gerektiğini savunduklarını belirtir. Ancak Fung Yu-Lan'a göre, her şeyden önce kendi düşünüşü üzerine yoğunlaşmayı savunan bu filozoflar, kısır bir döngüdedirler. Fung Yu-Lan bunun nedenini ise bahsedilen filozofların, evren ve yaşam üzerine olan şüpheleri olarak ifade eder. Ona göre insan, yaşam ve evrene yönelik düşüncelerinden şüphe edecekse, kendi düşünüşümüz üzerine olan düşünüş kapasitesinden de şüphe etmesi gerekir. (Yu-Lan,1966:3)

¹ Hui Shi, MÖ. 380 ile MÖ. 305 yılları arasında yaşamış Çinli bir düşünürdür. Çin felsefe tarihinde Yüz Düşünce Okulu olarak bilinen dönemde, İsimler okulunun bir temsilcisidir.

Fung Yu-Lan, Çin felsefesinin, Çin’de eğitim ile ilgilenenlerin birçoğunun ilgi alanına girdiğini ifade eder. Eski Çin düşünürlerine göre bir kişi eğitime başlamadan önce ona felsefe eğitimi verilmelidir. Söz konusu bu felsefi eğitimin temelini Konfüçyüsçü Felsefe’ nin temel eserleri olan dört kitap oluşturur. Bu kitaplar; Konuşmalar (Lun Yü), Mencius Kitabı (Meng K’o ching), Büyük Öğreti (Ta Hsüeh) ve Anlam Öğretisi (Chung Yung)’ dir. Bunların yanında özellikle çocuklara Üç Karakter Klasikleri olarak bilinen eserler okutulur. (Yu-Lan, 1966:1)

Batılı düşünörlere göre Çin Felsefesi, felsefeden çok bir din özelliği gösterir. Mesela, Çin düşünce yapısına derinlemesine işlemiş olan Konfüçyüsçölük bir din olarak görölmüşür. Ancak burada şunu söylemek gerekir. Yukarıda belirtilen bu kitaplar Çin’de felsefe eğitiminin temelini oluşturacak kadar değerli olsalar da kitapların hiçbirinde yaradılıştan, cennet ve cehennemden veya dini normlardan bahsedilmez. Bu nedenle Konfüçyüsçölüğün, Platon veya Aristoteles ile kıyaslandığında, onların düşöncelerinden daha fazla din olduğunu söylemek temelsiz bir iddia olduğunu savunanlar da mevcuttur. Batı düşünörleri, Çin’de felsefe ve din terimlerini birbirinden ayıran net tanımlarının olmamasından dolayı böyle bir düşünceye yönelmişlerdir. Her iki terim de farklı toplumlarda farklı anlamlara karşılık gelmektedir. Bu bakımdan Çin’de felsefe, yaşama dair sistematik bir şekilde ortaya konan, teorikten çok uygulamaya dayalı bir etkinlik olarak değerlendirilir. (Yu-Lan, 1966:2)

Bu ifadeden anlaşıldığı üzere felsefe, yaşamın kendisini konu alan bir düşünceciir. Nevar ki, gündelik hayatta sistematik ve refleksif olarak düşünme becerisine çok az kişi sahip. Bu bakımdan yaşam üzerine refleksif olarak düşünmek ve bunları sistematik bir biçimde ortaya koymak filozofun görevidir (Yu-Lan, 1966:2)

Fung Yu-Lan, yaşamla ilgilenen bir başka alan olan dini, birtakım dogmalar, ritüeller, kurumlar, çeşitli batıl inançları bünyesinde barındıran bir felsefe olarak tanımlar. Yani ona göre bütün dinlerin temelinde felsefe yatar. Başka bir ifadeyle felsefe, dinin içerisinde olan bütün batıl inançların, ritüellerin, dogmaların üzerine kurulmuş bir üst yapıdır. (Yu-Lan,1966:3)

Buraya kadarki kısımda göröleceği üzere, Konfüçyüsçölük bazı kesimlerce bir din olarak değerlendirmemektedir. Buna karşın Batılı toplumlar ise sadece Konfüçyüsçölük değil, Çin felsefesine ait köklü düşönceler olan Taoculuk ve Budacılık da birer din olarak

ele alınması gerektiği görüşündedir. Fung Yu-Lan, dikkatlice incelendiğinde, “tao chia” olarak isimlendirilen “Felsefe olarak Taoculuk (Tao Okulu/Ekolü)” ile “tao chiao” olarak isimlendirilen “bir din olarak Taoculuk” arasında neredeyse zıtlığa varacak boyutta bir fark olduğunu söyler. Bir felsefe olarak Taoculuğun, doğal yaşamın ve doğanın gözlenmesini, onunla uyum içerisinde olunmasını savunan düşünceleri barındırdığını dile getirmektedir. Buna karşın Taocu dinin ise ölümden kaçmanın, doğaya karşı başarılı bir mücadelenin tekniklerini ve prensiplerini ortaya koyduğunu ifade eder. Bu bakımdan Taocu din bilimlerle benzerlik gösterir. Bilimler doğayı keşfeder ve fetheder. Ayrıca Fung Yu-Lan, Çin bilim tarihi ile ilgilenenlerin muhtevası en geniş verilere, Taocu din bilgeleri aracılığı ile ulaşacağını ifade eder. (Yu-Lan, 1966: 2)

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere Fung Yu-Lan din ile felsefeyi birbirinden ayrı şeyler olarak ele almıştır. Fung Yu-Lan düşüncesi üzerinden değerlendirildiğinde, Konfüçyüsçülük, Taoculuk ve Budacılık birer felsefi ekol olmaktan çok din olarak gören Batı toplumları büyük bir yanılgı içerisindeyler. (Yu-Lan,1962:3)

Ancak Çin düşüncesine dair tek görüş Fung Yu-Lan’ın ortaya koyduğu bu görüş değildir. Kimileri ise Çin düşüncesine karşı bakışı Fung Yu-Lan ‘ın ifade ettiği gibi değildir. Bunlar felsefe ve din birbirinden ayrı şeyler olarak görmemektedir. Batılı toplumlar Çinlilerin din ile ilgilenmediklerini düşünürler. Oysa bu bir yanılgıdır ve bunun sebebi, Çin’deki din anlayışının Batı’daki din anlayışından farklı bir yapıda olmasıdır. Çin’de güçlü mezhepler ve dogma inançlar yoktur. Çin düşünürleri, batılı din adamlarıyla karşılaştırıldıklarında, Tanrılara hizmet etmekten ziyade, insanların ahlaklarının olgunlaştırılması üzerine yoğunlaşmışlardır. Bu bakımdan Çin düşünürleri zihinlerini, ahlaki, toplumsal, politik konularla ve bu konulara dair sorunların çözümü ile yormuşlardır. Buradan Çin’de uygarlığın manevi temellerinin din ile değil, ahlak ile kurulduğu sonucu çıkmaktadır. (Dumitriu,1997:14)

İnsanın bu dünyanın ötesindekilere ulaşma arzusu, onun en temel arzularından biridir. Bu yüzden de insanlar dine ve dinsel etkinliklere yönelmişlerdir. Her toplumda olduğu gibi, Çin toplumu da böyle bir arzuya sahiptir. Çin düşüncesinde ilahi olarak nitelendirilecek bir değer karşılığı aslında ahlak üstü bir değerdir. Çinli filozoflara göre, düşüncelerimizin ve davranışlarımızın temelinde ilahi değerler değil, ahlak üstü değerler yer alır. Eski Çin felsefesinde düşünürler bu olağanüstü ahlaki değerlerin ne olduklarını

felsefe yardımıyla ortaya koymuşlardır. Ayrıca düşündükleri gibi yaşama gayreti içinde olmuşlardır. Çin düşüncesinde bilgiler, insanların bu dünyanın ötesindekilere ulaşmaya yönelik arzularını, din ile değil felsefe ile doyurmaya çalışmışlardır. Bunun temeline ise felsefenin, ulaşılmak istenilen bu yüksek arzulara ulaşmada dinden daha doğru bir yol sunduğunu düşüncesini koyarlar. Felsefede dinde olduğu gibi kişinin yüksek ahlaki değerlere ulaşmak için dualar etmesi ve birtakım ritüelleri yapması gerekmemektedir. Bunun yerine kişiye düşen, doğru seçimler yapmaktır. İnsan ancak yapacağı doğru seçimler sonucunda yüksek ahlaki değerlere ulaşır. Bunun içinde insanın doğru akıl yürütmeler yapması gerekir. Doğru akıl yürütmenin temelinde ise kimi düşünürlere göre gelenekten gelen ahlaki kurallar, kimilerine göre ise bilgi yer almaktadır. (Yu-Lan, 1966: 3-5)

Genel olarak Çin düşünce yapısından bahsettikten sonra Çin düşüncesini tarihi olarak ele almak gerekir. MÖ 16. ve 11. yy. arasında bulunduğu coğrafyadaki derebeyliklerin tamamını hakimiyetine almış, Çinin kültür ve uygarlığının gelişmesine önemli katkılar sağlamış olan Shang/Yin Hanedanlığı hüküm sürmüştür. Bu dönemde Çin kültür ve uygarlığının gelişmesindeki en büyük adım, günümüzde hala kullanılan geleneksel Çin yazı sisteminin bulunması olmuştur. MÖ 11.yy. sonlarına doğru Chou/Zhou Hanedanlığı, Shang/Yin Hanedanlığına saldırarak hakimiyetine son vermiştir. Bundan sonraki dönemde ise Chou/Zhou Hanedanlığında iki krallık dönemi yaşanmıştır. Kral Wen ilk yönetici, Kral Wu ise ikinci yönetici olmuştur. Chou Hanedanlığına yöneticileri genellikle ülkenin merkezi bir yönetiminle idare edilmesi fikrini benimsemişlerdir. Bu amaçla komutanlarını geleneksel yönetimlerinin yanında destek olmaları için ülkenin farklı bölgelerinde yer alan derebeyliklere göndermişlerdir. Zamanla bu komutanlar destek amaçlı gönderildikleri derebeyliklerin kralları ve prensleri olmuşlardır. (Cleary, 2009: 22)

Chou/Zhou Hanedanlığı, hâkimiyetini sağlamlaştırmak ve devam eder bir yapıya kavuşturmak amacıyla sadece kendi kültürel değerleri ve fikirlerini uygulamakla yetinmemiştir. Bunun yanında hakimiyetine son verdiği Shang/Yin Hanedanı döneminden kalan kültürel ve ahlaki değerlere de sahip çıkıp yaşatmaya çalışmıştır. Özellikle Shang/Yin Hanedanı döneminden kalan, toplum hakkında derinlemesine bilgi sahibi olabileceği, gelenek ve göreneklere hâkim, din adamlarına ve onların bu bilgilerine

önem vermiştir. Bunlar vasıtasıyla kültürel değerleri ve töreleri pekiştirmeyi ummuştur. (Cleary, 2009: 21)

Hanedanlık döneminde bölgedeki yönetime destek olmaları amacıyla gönderilen komutanlar, sonraları gönderildikleri bölgelerin yönetimini ele geçirerek bu bölgelerin kralları ve prensleri olmuşlardır. İlerleyen süreçte güçlerini artırarak, başta krala karşı yapılan saygısızlıkları cezasız bırakmamak bahanesiyle birbirleriyle savaşmışlardır. Daha sonra merkezi krallığı tehdit eder bir duruma gelmişlerdir. Bu durumun sonucu olarak MÖ 12.yy.'da ülkedeki birlik ve düzen kaybolmaya başlamış ve yerini kaosa bırakmıştır. MÖ 12.yy.'da başlayıp MÖ 5. yüzyıla kadar süren bu sürece Eski Çin Tarihi'nde 'İlkbahar- Sonbahar Dönemi' ve 'Savaşan Krallıklar Dönemi' olarak iki dönemde incelenmiştir. Yaşanan bu süreç, o dönemin halkı için oldukça sıkıntılı ve zor bir süreç olmuştur. (Cleary, 2009: 22)

Savaşan Beylikler Döneminin ardından MÖ 221 yılında Ch'in Krallığı, Chou Hanedanlığını kesin bir yenilgiye uğratmıştır. Bununla beraber diğer krallıkları ve prenslikleri de hakimiyeti altına alarak ülke yönetimini ele geçirmiştir. Ch'in, halka karşı baskıcı, şiddete dayalı bir yönetim anlayışıyla hareket etmiş ve korku üzerine kurulu büyük bir Hanedanlık haline gelmiştir. Ancak her baskıcı ve zorba rejimde olduğu gibi yönetimin bu tutumu halkın ayaklanmasına neden olmuştur. Bundan dolayı Ch'in Hanedanlığı yönetimi uzun süre elinde tutamamıştır. On beş yıl kadar sonra Ch'in Hanedanlığı yıkılarak yerini Han Hanedanlığına bırakmıştır. Han Hanedanı'nın hakimiyeti ise 220 yılına kadar 425 yıl sürmüştür. (Yu-Lan, 1966: 7-21)

Çin düşüncesinin gelişip olgunlaşması, Chou Hanedanlığının zayıfladığı ve toplumsal çözülmenin başladığı dönemine denk gelmiştir. 'İlkbahar- Sonbahar Dönemi' ve 'Savaşan Beylikler Dönemi' olarak iki dönemde incelenen Chou/Zhou Dönemi, Eski Çin Tarihi'nde olduğu kadar, Çin düşünce tarihi açısından da önemli bir yere sahiptir. Eski Çin felsefesi için ayırıcı bir yeri olan 'Yüz Felsefe Okulu Dönemi' diye adlandırılan dönem de 'Savaşan Krallıklar Dönemi' ile aynı zaman denk gelmektedir. Eski Çin düşüncesinin temellerini atan ve gelişmesinde oldukça önemli katkıları olan Lao Tzu ve Konfüçyüs, bu iki dönemde yaşamışlardır. Bu bakımdan bulundukları bunalımlı dönem onları toplumsal ve politik problemlerin çözümüne yöneltmiştir. Dolayısıyla fikirlerini bu doğrultuda ortaya koymuşlardır ve bu fikirlerini de felsefelerinin temeline

yerleştirmişlerdir. Yaşamları boyunca da ortaya koydukları fikirleri benimseyip uygulayabilecek bir yönetim arayışı içerisinde olmuşlardır. (Cleary, 2009: 23)

Kökenleri Shang/Yin Hanedanlığına dayanan Konfüçyüs, içinde bulunulan bunalımdan kurtuluşu geleneklerde, onların canlandırılmasında bulmuştur. Konfüçyüs'e göre yönetimin otoritesi gelenek ve törelerden gelen bilgilerle pekiştirilmelidir. Nitekim bu boşluğu doldurmak için Konfüçyüs, kendi zamanına kadarki gelenek ve töreleri konu edinen klasikleri toparlayarak tasnif etmiştir. Bu kaynaklardan elde ettiğı ahlaki değerleri de toplumsal ve politik yaşama uygulama çabası içerisinde olmuştur. (Yu-Lan, 1966: 20)

Çin tarihinde felsefi düşüncenin ortaya çıkışını ve düşünce okullarının kuruluşunu içerisinde barındıran 'Yüz Düşünce Okulu Dönemi'ni, yukarıda kısaca değindiğimiz eski Çin tarihi ışığında ele almak gerekir. Böylece bu düşünce hareketlerinin hangi sebeple ve ne amaçla ortaya çıktıklarını daha kesin bir biliş ile kavrayabiliriz.

Görüleceğı üzere eski Çin tarihinde felsefi düşüncenin oluşumunu ve felsefi okulların kuruluşunu içerisine alan döneme 'Yüz Okul Dönemi' adı verilmektedir. Bu dönem Çin tarihinde 'İlkbahar- Sonbahar Dönemi' olarak bilinen, derebeyliklerin birbirleriyle ve merkezi yönetimi elinde tutan Chou Krallığı ile savaştıkları, Chou Hanedanlığının çöküş dönemi ile aynı zamana denk gelmektedir.

Güçlendikten sonra kendilerini yerel yönetimlere destek olmaları için atayan merkezi krallıkla ve birbirleriyle savaşan beylerin yönetim arzusu uğruna başlattıkları bu süreç siyasal ve toplumsal çöküşe neden olmuştur. Toplumun içerisinde bulunduğu bu durum, toplumsal çöküşün önlenmesi için çeşitli fikirler ortaya koyan düşünürlerin, öğretmenlerin doğmasına neden olmuştur. 300 yıl kadar devam eden bu sosyal çalkantı, toplumsal düzenin, huzurun ve bunların doğal bir sonucu olarak toplumsal ahlakın bozulmasına sebep olmuştur. (Pekcan, 2015: 9) Bu durumu fark eden ve düzeltme çabasında olan dönemin ileri gelen düşünürleri, meydana gelen bu bozulmaları düzeltmek ve yaşamı anlamlandırmak amacıyla hem toplumsal hem de politik yaşama yönelik farklı görüşler ortaya koymuşlardır. Ana gayeleri, toplumsal düzeni, huzuru ve ahlakı temin edecek ideal bir yönetimdir. Ayrıca bu yönetimin nasıl olması gerektiğı üzerine ürettikleri toplumsal ve politik fikirlerin uygulanması amacını da gütmüşlerdir. Bundan dolayı bu düşünürler, fikirlerini yaymak ve bu fikirleri benimseyecek öğrenciler yetiştirmek için kendi düşünce okullarını kurmuşlardır. Daha kısa ve net bir ifadeyle Çin tarihinde vukuu

bulan meseleler Çin düşüncesini ya doğrudan veya topluma yansımaları bakımından dolaylı olarak etkilemiş ve farklı düşünce okullarının kurulmasına neden olmuştur. (Pekcan, 2015: 10)

Bunun yanı sıra Çin düşüncesinin anlaşılmasındaki zorluklara da değinmek gerekir. Bu zorluklardan ilki çeviri sorunudur. Bu noktada ilk olarak bir metnin çevirisinin anlatmak istediği şeyi tam manasıyla ortaya koyamadığını ifade etmek gerekir. Bunun sebebi çevirinin aslında bir tür yorumlama olmasıdır. (Dumitriu, 1977: 13) Bu yüzden çeviri bir metindeki içerik hiçbir zaman orijinal metindeki kadar manaları tam olarak aktaramayacaktır. Başka bir ifadeyle bir metnin çevirisi okunduğunda aslında daha çok çevirenin okuduklarından ne anladığı okunmuş olur. (Yu-Lan,1966: 4)

Bir kimse bir cümleyi tercüme ettiğinde, ona kendi yorumunu katar. Asıl cümle pek çok şeyi ima etme gücüne sahipken; tercüme edilmiş hali, yorumlanmış olmasından dolayı tek bir düşünceye, tek bir fikre işaret eder. Böyle olunca da cümle, orijinal halinde sahip olduğu bütün zenginliği kaybeder. (Dumitriu, 1997: 12)

Bu durumu felsefi metinler açısından ele aldığımızda durum biraz daha zor bir hal alır. Nitekim felsefe yazılarını, kendi dillerinde okumak dahi anlaşılması bakımından zorluklar barındırır. Orijinali dahi anlaşılma bakımından zorluklar barındıran felsefe metinlerinin çevirileri, orijinaline nispetle çeviri olması bakımından bir derece daha zor olacaktır. (Yu-Lan,1966:14)

Bir de bu çeviri Çin düşüncesine aitse o metnin içeriğini anlamak biraz daha zor olacaktır. Çünkü batı dillerinden çok farklı olarak Çin dili ideografik bir yapıdadır. Bu demografik yapıda düşünceler ve anlatılmak istenen durumlar doğrudan harfler ve bunların oluşturduğu kelimeler ile değil, ima gücü yüksek ifadelerle yani semboller aracılığıyla ifade edilir. Bunun yanında Çinli filozofların felsefelerini ortaya koyarken kullandıkları kavramların, farklı dillerde tam manasıyla karşılık bulamaması, Çince metinlerin ve Çin düşüncesinin anlaşılmasını iyice zor bir hale getirmiştir. Bütün bu zorluklara rağmen ortaya konacak çeviri yukarıda da ifade etmeye çalıştığımız gibi, metnin sahip olduğu kavram ve anlam zenginliğinin bir kısmının kaybolmasına sebep olacaktır. Bu durum ayrıca okuyucunun da çevirmenin anladığıyla sınırlı kalmasına neden olacaktır. (Dumitriu,1997:31)

Bu bakımdan Çin dili, Çin düşüncesinin anlaşılmasında hem okuyucuyu hem çevireni zora sokan ilk ve belki de üzerinde en çok durulması gereken noktadır. Çin yazı sistemi, yukarıda da ifade ettiğimiz gibi ideografik bir yapıya sahiptir. Başka bir ifadeyle Çin dilinde nesneler harflerle veya bunlardan oluşan kelimelerle değil sembollerle ifade edilir. Yani Çin dilinde her nesneye karşılık gelen bir sembol bulunmaktadır ve dil bu yapı üzerine kuruludur. Bunun yanı sıra Çin dili çok anlamlılıkla gelen zengin çağrışımlar üzerine kurulu bir yapıdadır. Bu yapı, Çince eserlerin çevirisinde zorluklar yaşanmasına sebep olur. Çeviri, bir tür yorum olarak değerlendirildiğinden çevrilen metnin ifade ettiği anlam zayıflayacaktır. (Dumitriu, 1997: 31)

Bundan ayrı olarak batı dillerinde bir kavramı veya düşünceyi iletmek için basit ve tek bir sözcük yeterli olabilirken Çince’de durum böyle değildir. Çin dilinde anlatılacak olan şey, o şeyin niteliğine, niceliğine göre farklı sembollerle ifade edilir. ‘Genç’ kavramı için farklı bir sembol kullanılırken ‘askerlik çağına gelmiş genç’ için farklı bir sembol, ‘okuyan genç’ için farklı bir sembol, ‘çalışan genç’ için farklı sembol kullanılır. Ancak Çin düşüncesinde temele alınan, sembollerin ifade ettiği gerçeğe yakınlığıdır. Semboller, farklı farklı parçalardan oluşur. Bu yüzden betimleme gücü yüksek semboller tercih edilir. (Dumitriu, 1997: 31)

Çin dilinde sözcük heceleme diye bir şey mümkün değildir. Zira zengin içerikli olan bu sözcükler tek heceli bir yapı sergilerler. Tek heceden oluşan bu sözcükler bir araya gelerek kavramlara karşılık gelen sembollerini oluştururlar. Çince de yaklaşık olarak dört yüzden fazla tek heceli sözcük mevcuttur. Bu yüzden Çinliler alfabetik yapıyı kullanmamaktadırlar. Çincenin bu dil yapısı içerisinde ideogram, imge ve sözcükleri oluşturan karakterlere Hiyeroglif adı verilir. (Wolfram, 2000: 15-17) Mesela, güneşi anlatmak için kullanılan sembol bir çember şeklindedir. Başka bir karakter olan ateş ise alev tasviri ile sembolize edilir. Yani kavramlar anlatılmak istenen şeyin şekline uyumlu bir tarzda sembolize edilir. Bu bakımdan eğer Çinli bir kişi söylediğinin karşısındaki tarafından anlaşılmadığını düşünürse, söylediklerini avuç içine veya bir kâğıda çizerek anlatmaya çalışır. Başka bir ifadeyle Çin yazısının temelini aslında yalın nesneleri ya da düşünceleri betimleyen, göze hitap eden bu resimsel, imgeler (hsiang) oluşturur. Çincenin dil yapısının temeli olan bu imgelerin genel olarak iki kısımdan oluşmaktadır. Bu kısımların ilki sembolün anlamını yüklenen resimsel kısımdır. İkinci kısım ise bu sembollerin veya karakterlerin okunma şekline dair olan fonetik kısımdır. Çince de

sembolün, karşılık geldiği kavrama görsel olarak uyumu önemli olduğu kadar tonlama da önemlidir. Bu yapı içerisinde sıradan bir sözcük, farklı tonlamalar sonucunda farklı anlamlara karşılık gelebilir. Bu noktada Çincenin seseş kelimeler bakımından zengin olduğunu ifade etmek gerekir. Aynı sembolle ifade edilmelerine rağmen duyularak ayırt edilen birçok sözcük mevcuttur. Bunun yanında aynı şekilde telaffuz edilen sözcükler de farklı anlamlar taşıyabilir. Bu farklılıkları da ideogramlarda görünür. (Dumitriu, 1997: 32)

Buraya kadar eski Çin felsefesinin anlaşılmasında dilin etkisine değindik. Bu konuda değinilmesi gereken diğer bir nokta ise eski Çin düşünürlerinin düşünme tarzıdır. Eski Çin düşünürleri fikirlerini doğrudan ifade etmezler. Daha çok gizemli ve paradoksal bir şekilde ifade etme yolunu seçmişlerdir. Bundan dolayı ifadeler tam manasıyla açıklık sergilemezler. Ortaya konan ifadelerin kapalı bırakılan bu kısımları çağrışım oluşturma ve ima etme gibi yardımcı özellikler ile telafi edilmeye çalışılır. Bu noktada ifadeler açık olmasalar da kişide çağrıştırdıkları bakımından oldukça zengin oldukları söylenebilir. Bundan dolayı Çinli düşünürlerin ortaya koydukları çalışmaların tam olarak anlaşılabilmesi için zengin içeriğe sahip paradoksal bu ifadelerin, gerçekten doğru bir şekilde yorumlanarak tercüme edilmeleri gerekmektedir. Şu bir gerçek ki ima içerikli ifadeleri tercüme etmek çok zordur. Bu tarz ima içeren ifadelerle yazılmış metnin tercümesi çok iyi yapılmış olsa da içerik yönünden zenginliğinin, ima gücünün bir kısmını belki de önemli bir kısmını kaybedecektir. Metin, çağrışım ve ima gücünü yitirdiğinde, okurunda asıl üzerinde durulması gereken noktayı yitirmesi muhtemeldir. (Dumitriu, 1997: 12)

İma üzerine kurulu bu durum, Çin'in toplumsal yapısı içerisinde diğer uğraş alanlarında ve sanat dallarında da kendini gösterir. Bilhassa, Çin edebiyat geleneğinde ancak sınırlı sayıda sözcükten oluşan şiire iyi bir şiir denmektedir. Okur kendisine sunulan bu sınırlı sayıda ki sözcükten yola çıkarak, şiirin kendinde çağrıştırdıklarına ve satır aralarına odaklanmalıdır. (Yu-Lan, 1966: 12)

Dil yapısı ve düşünme tarzının dışında eski Çin felsefesinin anlaşılmasında dikkat edilmesi gereken diğer bir nokta ise düşünürün niyetidir. Önceki kısımlarda felsefenin Çin'de hem bilgiye ulaşmak hem de kişiliğin gelişmesi için yapılan bir çaba olarak tanımlandığını ifade edilmiştir. Yani felsefe, yalnızca teorik değil aynı zamanda pratik bir

yapıya sahiptir. Eski Çin felsefesine ait bir metne bu bilinçle yaklaşıldığında, düşünürün metinde neyi göstermeye çalıştığını, neyi anlatmaya çalıştığını ve ortaya konan çalışmanın içeriğinin ne olduğunu kavramak noktasında okuyucuya oldukça fayda sağlayacaktır. (Dumitriu, 1997: 12)

Anlaşılabileceği üzere, Eski Çin felsefesini anlama noktasında önümüzde engeller olsa da bu engeller gerektiği gibi aşıldığında Çin felsefesinin anlaşılması da imkânsız olmayacaktır. Yani yukarıda ifade etmeye çalıştığımız üç önemli nokta göz önünde bulundurularak bir yaklaşım sergilendiğinde Çin düşüncesine ait çalışmalar anlaşılır olacaktır.

1.2.2. Konfüçyüs Döneminde Çin Düşüncesi

Konfüçyüs, geride değindiğimiz gibi Çin tarihinde toplumsal ve politik düzensizlik ve dağınıklık süreci olarak kayıtlara geçmiş olan İlkbahar-Sonbahar Döneminde yaşamıştır. İlkbahar-Sonbahar Dönemi, Savaşan Beylikler Dönemi ile beraber MÖ 1100-MÖ 221 yılları arasını kapsayan Zhou Hanedanlığı döneminin ilk yarısını oluşturmaktadır. Bu dönem, Zhou Hanedanlığı siyasi yapısındaki bozulmalar sonucunda meydana gelen toplumsal ve politik düzensizlik süreci olarak ifade edilmektedir. Bu olumsuz durumların kaldırılması ve düzeltilmesine yönelik ortaya atılan fikirler, Çin’de felsefi düşüncenin başlangıcını oluşturmuştur. Ayrıca bu yeni fikirlerin doğuş süreci, Çin düşüncesinin, temellerini atan en önemli gelişme olarak görülmüştür. (Yu-Lan, 1966: 14)

Bu süreçte siyasal birlik bozulmuş, toplumsal yaşamda barış ve huzurun büyük ölçüde kaybolmuştur. Çinli düşünürlerin bu problemlerin çözümü için ortaya koydukları fikir ve ilkeler etrafında oluşturdıkları okullar, Çin felsefe tarihinde Yüz Düşünce Ekolü/Okulu olarak yerini almıştır. (Wolfram, 1995: 28) Bu düşünce okulları yapısal olarak farklı nitelikler göstermiş, özgün fikirler ortaya koymuş ve farklı ilkeler geliştirmişlerdir. Ayrıca bu okulların her birinin felsefi düşüncesi aynı zamanda o okulun siyasi görüşünü de temsil etmiştir. Nitekim bu düşünce okullarının hedefi başından beri var olan siyasal ve toplumsal bunalımı giderebilmektir. (Yu-Lan, 1966: 14)

Ortaya çıktığı dönem itibari ile bu düşünce okulları arasında ilk sırayı Tao/Dao Düşünce Okulu almaktadır. Bu düşünce okulunun kurucusu ise Çin felsefe tarihinin en eski düşünürü olarak bilinen, MÖ 571- MÖ 471 yılları arasında yaşamış Lao Zi’dir. Lao

Zi düşüncesini oluştururken yol anlamına gelen ‘Dào’ sözcüğünü temele almıştır. Ona göre Dao (Yol), felsefi bir gerçeği ifade etmenin yanında, doğal düzenin belirleyicisi ve her şeyin yaratıcısı olan temel bir gerçeği de simgelemektedir. (Lao Tzu, 1994: 135-139) Başka bir ifadeyle doğaya ve ondaki düzene yönelik bir anlayış geliştiren Lao Zi okulu, evrendeki düzene karşılık gelen Dao öğretisi üzerinde durmaktadır. (Okay, 2017: 20)

Lao Zi’nin ortaya koyduğu Dao öğretilerine göre, Dao evrenin temeli ve düzenini teşkil etmekle beraber gökyüzünün ve yeryüzünün de kaynağı durumundadır. Lao Zi’nin bu düşüncelerini anlatmak için Dào Dé Jīng (Yol ve Ahlak Klasığı)’de adında bir eser kaleme almıştır. Bu eserde Dao, yaratılışın, varoluşun kökenini oluşturan temel güç olarak nitelendirilmiştir. (Loewe, 1999: 803) Ayrıca görülemeyen, adlandırılmayan ve dile getirilemeyen bir özellikte olduğu da ortaya konmaya çalışılmıştır. Bu bakımdan Çin toplumsal yaşamını temele alan bu felsefi görüş, ahlak üstü bir yapı sergilemesi bakımından metafizik nitelikler taşımaktadır. Bu şekilde Lao Zi’nin doğa ve ondaki düzeni ortaya koyduğu bu öğretisi, doğaüstü bir kavramsallığa ulaşmıştır. (Yu-Lan, 1966: 101)

Daha açık bir ifadeyle Lao Zi’nin ortaya koymaya çalıştığı felsefi görüş, doğayla uyumlu bir beraberlik kurabilme fikrine dayanmaktadır. Bu beraberlik sadece doğanın dengesini ve bir düzen içinde gerçekleşen döngüsel değişimlerini keşfetmek için değildir. Bunun yanında doğayla bütünleşmeyi başarabilmek içindir. Zira bu görüşe göre doğaya ait ne varsa hepsi insanlığın kaynağı olarak görülmektedir. Bu görüş, insanın bu dünyayı aşan amaçlarına ulaşmak için çaba göstermesi gerektiğine işaret etmekle birlikte riyazete dayalı yaklaşımla münzevi bir yaşamı, arzu ve ihtiyaçları sınırlandırmayı da öngören bir anlayış olmuştur (Okay, 2017: 20)

Lao Zi’nin düşünceleri doğrultusunda ortaya konan bu anlayışa; “Eylemsizlik/Wu Wei” ilkesi denmiştir. Bu ilkeye göre insan ilgi, istek, tutum ve davranışlarını doğal olan yani yeteri kadar olan ile sınırlandırmalıdır. Bunun içinde insan basitliği kendisine prensip edinmelidir. Basitlik ve basit bir yaşam Lao Zi’nin önemli prensiplerindendir. Ona göre insanlar çok fazla bilgi sahibi olduklarından ve arzularının önünü açtiklerinden basitliği ve basit yaşamı kaybetmişlerdir. Bu sebeple Lao Zi insanların arzularını köreltip, az bilgiye sahip olmaları gerektiğini savunmuştur. (Yu-lan, 1966: 101)

Lao Zi'nin ortaya koyduğu hiçbir şey yapmama olarak da adlandırılan bu eylemsizlik ilkesinde görülen doğa ile bir bütün olabilme, kendisini sosyal hayat üzerinde de göstermiştir. Bu anlayışa göre insanlar, doğada işleyen kanunlar doğrultusunda Dao'yu bulmak ve doğa düzenine uyabilmek amacı ile yaşamalıdır. Bunun yanında eylemsizlik ilkesi çerçevesinde siyasal yaşama dair de fikirler öngörmüştür. Ayrıca bilgili insanların idari işlerde yer almamaları ve doğal, basit bir hayatı benimseyerek bilimsel çalışmalara ağırlık vermeleri gerektiğini belirtmiştir. Hükümdar ise olaylara müdahale etmemeli ve olaylardan uzak kalarak bu eylemsizlik ilkesine göre halkı yönetmelidir. Lao Zi ancak bu şekilde toplumsal düzenin sağlanacağını, barış ve huzurun temin edileceğini ileri sürer. (Yu-Lan, 1966: 22)

Konfüçyüs öncesi Çin düşüncesi, Lao Zi'nin kurucusu olduğu Dao Düşünce okulunun bu temel görüşleri etrafında şekillenmiştir. Çin tarihi kaynaklarına göre Konfüçyüs ile Lao Zi'nin görüşlüğü tahmin edilmektedir. Bu görüşmeye dayanarak yapılacak olan değerlendirme; Lao Zi'nin evrendeki düzen üzerine kurduğu Dao öğretisinin Konfüçyüs'ün evren ve ahlak görüşlerini etkilediği yönünde olmuştur. Ancak bu etkiye rağmen Konfüçyüs'ün kurucusu olduğu Ru Düşünce Okulu ile Dao Düşünce Okulunun ortaya koydukları fikirler arasında belirgin farklılıklar mevcuttur. Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu anlayış, insani yaşam üzerine kurulu, düzeni ve sosyal değerleri temele almaktadır. Buna karşılık Lao Zi'nin düşüncesi ise doğa ve ondaki düzene dönük bir anlayış ve eylemsizlik ilkesini temele almaktadır. (Yu-Lan, 1966: 102)

Köklü bir tarihe sahip Çin, antik dönemlerin diğer uygarlıkları ile karşılaştırıldığında, antik Yunan, Mezopotamya ve Akdeniz uygarlıklarından oldukça farklı coğrafi ve ekonomik koşullara sahip olduğu görülecektir. (Eliade, 2010: 10) Zenginliğin kaynağı ve dayanağı olarak toprağın görüldüğü bir ülkede toprak hakimiyeti de doğal olarak toplumsal hayatta, ekonomide ve siyasette önemli bir rol oynamıştır. (Yu-Lan, 1966: 101) Geniş arazilerde yüzlerce yıl devam ettirilen, tarımsal faaliyetler ve çiftçiliğe dayalı bir uygarlık. Çin, bu durumun doğal bir neticesi olarak, tarımsal faaliyetler ve çiftçiliğin toplumsal konumuna, doğa olaylarına, mevsim döngülerine ve bu vasıta ile takvim bilgisine de büyük önem vermiştir. (Beck, 2010: 83) Çin'in tarımsal faaliyetler üzerine kurulu bu toplumsal yapısında, geleneksel olarak dört sosyal sınıf ve meslekten söz etmek mümkündür. (Diakov, 2010: 72) Bunlar: Bilim adamları, çiftçiler, sanatçılar ve tüccarlardır. Tüccarlar toprağa karşı sadakatsizliklerinden ve içinde

bulundukları duruma göre değişken tavırlar sergilediklerinden fazla emek harcamayan, güvenilmez kişiler olarak görülürler. Bundan dolayı geleneksel Çin kültüründe en aşağı tabaka olarak nitelendirilmişlerdir. (Yu-Lan, 1966:101).

Çin uygarlığında felsefeye atfedilen konum diğer uygarlıklarda dine atfedilen konum ile kıyas edilebilecek bir noktadadır. Zira felsefe, Çin’de her eğitimli kişinin uğraştığı bir alan olmuştur. Hatta öyle ki, antik Çin’de bir kişi eğitime başlayacağı zaman, ilk olarak felsefe eğitimi almaktadır. Bu yüzdendir ki, Çinliler, Batılı medeniyetlerden farklı olarak, din yerine felsefeye yönelmişlerdir. Bu şekilde gerçek dünyanın ötesine uzanan arzularını giderme ve din ile ulaşılabilecek ahlaki ve ahlak üstü değerleri felsefe ile elde etmeyi tercih etmişlerdir. (Yu-Lan, 1966:100)

Antik Çin uygarlığı, derin ırmaklar etrafında yoğunlaşmış ve tarımsal faaliyetlere dayalı bir toplum profiline sahiptir. Bu toplumsal faaliyetler içerisinde aile kurumu antik devirlerin diğer toplumlarından daha farklı ve karmaşık yapı sergilemektedir. Her medeniyette olduğu gibi toplumsal sisteminin temeli olan aile müessesesi, Çin’de de sosyal ve politik yaşamı etkilemiş ve onlardan etkilenmiştir. Ayrıca aile, halk ve yöneticiler etrafında şekillenen Çin toplumsal yapısı içerisinde beş sosyal ilişkiden söz edilir. Bu ilişkiler; yönetici-halk, baba-oğul, yaşlı-genç kardeşler, karı-koca, arkadaş-arkadaş olmak üzere beş ana başlıkta toplanmıştır. (Okay, 2017: 21)

Bunun yanında eski Çin düşüncesinde dini eğilimlerin belli bazı fikirler ve ilkeler etrafında oluştuğu ifade edilmektedir. Bu fikirlerden ikisi Tao ve evren/kozmozdur. Tao gerçekliğin ana ilkesini, yin-yang uyumun ve zıtlıkların döngüsüne, kozmoz ise büyük alem olan evren ile küçük alem olan insan arasındaki etkileşime karşılık gelmektedir. (Yu-Lan, 1966: 102) Bu noktada Konfüçyüsçü düşünce, sosyal ilişkilerin ve gündelik yaşamın felsefesini oluşturmaya çalışırken, Taocu düşünce, daha çok doğal düzen üzerinde yoğunlaşmaktadır. Özelliklerinden dolayı Konfüçyüs’ün öğretisi daha dünyevi dururken, Taocu düşünce ona nazaran sosyal düzen ve değerlerin ötesi ile alakalı olması hasebiyle öte-dünyacı olarak nitelendirilmektedir. Birbirini tamamlar nitelikteki bu görüşler, Çin düşüncesinin farklı iki yönünü oluşturmuşlardır. (Yu-Lan, 1966: 102)

Çin düşüncesinin, eğitim sisteminin ve toplumsal tarihinin temelini, Klasikler olarak adlandırılan yazarlar topluluğunca kaleme alınmış yazılı eserler oluşturmaktadır. Bu yazarlarca kaleme alınmış kitaplar da Klasikler olarak anılmaktadır. Bu eserler

arasında öne çıkanlar ise Değişimler Kitabı, Tarih Kitabı, İlahiler-Şiir Kitabı, İlkbahar ve Sonbahar Yıllıkları ve Ayinler Sicili (Törelere Kitabı) olarak bilenen Beş Klasiklerdir. Çin eğitim sisteminde de okutulan bu klasiklerle ulaşılmak istenen şey ise ‘ideal insandır’. Çin düşünürlerinin ulaşmayı arzuladıkları ideal insan; adil, barışçı, farklı olanları sevebilen, geleneklere ve toplumsal değerlere bağlı, sürekli değişerek gelişen bir toplumu ve dünyayı arzulayan ve bu uğurda kendisini de sürekli olarak geliştiren kişidir. (Okay, 2017: 43) Bu erdemlere sahip kişilerin yetiştirilmesi ise, eğitim sistemlerini erdem ve erdemli olma üzerine inşa etmiş okulların görevi olarak görülmüştür. Böylece bir eğitim geleneğinin oluşmasının yolu açılmıştır. Bu bakımdan Antik Çin’deki okullar, Batılı anlamda karşımıza çıkan okul kavramından farklı olarak, belirli bir düşünce akımını ve o düşünceyi benimseyen kişileri ifade etmektedir. (Okay, 2017: 43)

Eski Çin tarihine dair bilgiler, MÖ 1751-1028 yılları arasında hüküm sürmüş Shang/Yin Hanedanı döneminden itibaren başlamıştır. (Türker, 2007: 29) Bu dönemin göze çarpan temel özellikleri günümüzde hala kullanılan Çin yazısının bulunuşu, tunç işlemeciliğinin görülmesi, kent merkezlerinin doğuşu, askeri bir aristokrasinin oluşumu ve krallık kurumunun oluşmasıdır. (Cleary, 2009: 21). Konfüçyüs’ün yaşadığı dönem ise Çhou/Zhou Hanedanlığının hüküm sürdüğü, Çin tarihinin belki de en çalkantılı ve kanlı dönemi olan İlkbahar-Sonbahar Dönemine denk gelmektedir. Bu dönem merkezi krallık tarafından atandıkları yerlerde güç kazanan komutanların zamanla birbirleri ile ve ilerleyen süreçte hanedanlıkla savaştıkları, hakimiyet mücadelesine girdikleri bir dönem olmuştur. (Cleary, 2009: 21).

İlkbahar-Sonbahar Döneminde yüzlerce feodal krallıktan meydana gelmiş, parçalı ve kaotik bir siyasal yapı ve gücünü bu yapıdan alan bir savaş ortamı hâkim olmuştur. Yaklaşık 300 yıl kadar süren bu savaş ortamından kaynaklanan toplumsal huzursuzluklar, siyasi istikrarsızlıklar ve adaletsizlikler yaşanmıştır. Her beyliğin kendini muhafaza adına tarımsal üretime ve savaş sanatlarına ağırlık verdiği bir ortam oluşmuştur. Savaşı kaybeden tarafın köleleştirildiği, bunun yanında borçlanma ile kişilerin köleleştirildiği ve tarımda istihdam edilen köleler ile köleciler bir toplum ve devlet yapısı oluşmuştur. Soylu ailelerin hakimiyetinde süren bir toprak mülkiyeti, bir de köylü sınıfının yanında çiftçilik dışında gelir elde edebilen tüccarlar ve tefeciler sınıfı ortaya çıkmıştır. (Pekcan, 2015: 9)

İKİNCİ BÖLÜM

KONFÜÇYÜŞÇİLÜKTE KUTSAL METİNLERDE AHLAKİ DÜŞÜNCE

Konfüçyüs, ideal toplum ve devlet yapısı çerçevesindeki görüş ve önerilerini dinleyip uygulayacak yöneticiler bulamamıştır. Böyle olunca enerjisini öğrencileri ile beraber kendinden önceki Çinli düşünür ve bilginlerin görüşlerini, yazılarını bir araya toplamaya ve derlemeye harcamıştır. Konfüçyüs'ün buradaki amacı, geçmişin erdem sahibi yöneticilerinin Çin'de barış ve huzuru sağlamak için neleri, hangi yöntemlerle uyguladıklarını ortaya koymak olmuştur. Bu amacını gerçekleştirmek için de yönetime dair bilgileri toplamış, toplumsal hayat ve törenlerle alakalı durumları bir araya getirmiştir. (Pike, 1951: 107))

Bu bağlamda Konfüçyüs, kendinden önceki birçok eski metni incelemiş ve amacı doğrultusunda uygun olanları ayırmıştır. Konfüçyüs'ün amacı yönetimle ilgili verileri toplamak, toplumsal hayat ve törenlerle alakalı konuları bir araya getirmek olmuştur. Bunun yanında mevcut ahlâki değer ve geleneklerin devamlılığını sağlamak, bu şekilde atalar kültü üzerine inşa edilmiş Çin kültür ve inanışını ortaya koymayı da amaçlamıştır. (Günaltay, 2006: 279)

Bu bakımdan Konfüçyüs ve öğrencileri kendilerinden önceki Çinli düşünürlerin fikirlerini derlemiş ve yorumlamışlardır. Konfüçyüs'e ve onun fikirlerine tam bir bağlılık gösteren öğrencileri Konfüçyüs'ten felsefe, edebiyat, tarih ve ahlâk gibi temel eğitimleri almıştır. Hocalarının ölümünden sonra bu dersler ile aktardığı fikirlerini derleyip bir araya getirmişlerdir. Konfüçyüs'e atfedilen “Tchoung”, “Ta-hio” ve “Lun-Yu” adlı kitaplar bu şekilde derlenmiştir. Bu üç kitapla beraber, “Meng-tse”nin kitabı dört klasik olarak bilinen “Se-chou”yu oluşturur. Bu yapıtlar Konfüçyüsçü düşüncenin kutsal metinleri olarak görülmektedir. (Halcombe, 2016: 79) Öyle ki Çin toplumunun ahlâkî, siyasî ve medenî kanunlarını bünyesinde barındıran bu kitaplar günümüzde hala Konfüçyüs dinine tabi kimseler tarafından hıfzedilmektedir. Konfüçyüs'ün eserleri üzerine Çinli bilim insanları ve araştırmacılar tarafından birçok çalışma yapılmıştır. Asıl adı Kong-Tzu olan Konfüçyüs özellikle “Lun-Yu” ile bilmektedir. Bu yapıtla Konfüçyüs üst düzey bir düşünür olduğunu açıkça göstermiştir. “Lun-Yu”nın bir bölümü bizde adab-ı muaşeret olarak bilinen, günlük yaşamda uyulması gereken görgü kurallarına ayrılmıştır. Bunun dışında ülkeyi yönetmek, öğrenmek, insanlık, erdem gibi farklı konular da ele alınmıştır.

Dört Klasiğin yanında Wou King olarak da bilinen Beş Klasik de Konfüçyü'e isnat edilir. Bu şekilde Konfüçyüs'ün düşüncelerini ortaya koyan ve Konfüçyüsçü düşüncenin kutsal kitapları iki takımdan oluşmaktadır. Bunlar beş klasik (Wou King) ve dört kitap (Se Chou)'tır. (Günaltay, 2006: 280)

2.1. BEŞ KLASİK

2.1.1. Yi King (Değişiklikler Kitabı)

Değişiklikler Kitabı olarak bilinen Yi King Çin tarihinin en eski ve kutsal kitaplarının ilki olmakla beraber Çin klasiklerinin de özüdür. Toplumsal ve yönetsel durumlara dair dini ve ahlaki ilkeler ile mistik ve metafizik olayları kapsar. Rivayetlere göre MÖ 3000'li yıllarda hüküm sürmüş beş hükümdardan ilki olan Fu-Hsi'ye isnat edilir. (Güç, 2001: 79)

Fu-Hsi, halkı doğal ve yabani halinden kurtararak medenî hayata geçirmiştir. Halka müziği, avcılığı, balıkçılığı ve hayvan evcilleştirip onlardan yararlanmayı öğretmiştir. Bununla beraber iyi bir yönetim için gerekli kurumların temelini atmış, dini, ahlaki ve idari ilkeleri barındıran Yi King'i yazmıştır. Yazdığı bu eseri de uygulamaları için Çinlilere hediye olarak sunmuştur. İmparator Ch'in Shih-Huang-ti, Çin'deki tüm eserlerin imha edilmesini emrettiği vakit kutsal kitap olması nedeniyle Yi King bu imhadan kurtulmuştur. (Günaltay, 2006: 247)

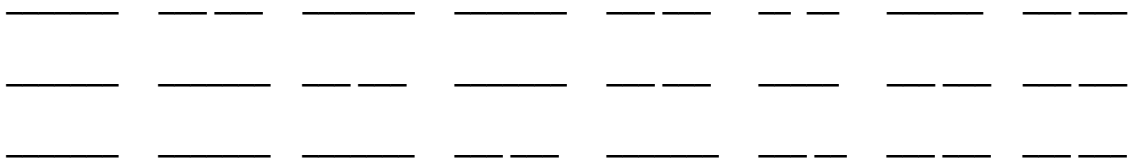
Yi King, sonradan gelen bilginlerce anlaşılması zor bir kozmoloji ve geleceği yordama, gelecekte haber verme yöntemleri haline dönüştürülmüştür. (Smith, 1964: 458) Geçmişten kalan antik bir kehânet sistemi ve gelecekte olabilecek veya olması muhtemel olayları yordama da yardımcı, ilkel bir kehânet el kitabı olarak tasvir edilmiştir. (Güç, 2001: 80) Değişiklikler Kitabı, geçmişe ait bir takım şema ve sonraki dönemlerde bunlar üzerine yapılan yorumlardan oluşmaktadır. Başka bir tanımlamaya göre ise Yi King; evrendeki ve insan toplumlarındaki iki temel güç olan Yin-Yang arasındaki ilişkiyi ortaya koyan kesikli ve düz çizgilerin farklı kombinasyonlarda birleştirilmesi ile oluşturulmuştur. Yi King sayısı 64 olan altı köşeli yıldızdan (hexagram) ibaret bir takıma dayandırılan, kehanetler hakkındaki metinleri ihtiva eden bir eserdir. (Hinnels, 1988: 95)

Değişiklikler Kitabının orijinal ilk kısmının, Savaşan Beylikler Döneminden önce hüküm sürmüş, Chou/Zou Hanedanlığının ilk zamanlarına MÖ 1000'li yıllara ait olduğu

düşünülmektedir. Ancak bu kitap üzerine yapılan yorumlar ise Konfüçyüs'e atfedilmektedir. Bu konular üzerine araştırmalarda bulunmuş bazı bilim insanları Yi King'in MÖ 3. asrın özelliklerini taşıyan bir ürün olduğunu araştırmaları doğrultusunda ifade etmişlerdir. Başka pek çok eser gibi Yi King'in de asırlara yayılan uzun bir olgunlaşma süreci sonunda mevcut halini almış olduğu çokları tarafından kabul gören bir gerçektir. (Usta, 2018: 102) İlk dönemlerden buyana hem Konfüçyüsçü okul hem de Taocu okul, Değişiklikler Kitabı'nın kendi klasiklerinden olduğunu savunmuşlardır. (Güç, 2001: 81) Değişiklikler Kitabının özellikle Taocu görüşü benimsemiş kimseler arasında çokça popüler olduğu söylenmektedir. Bunların yanında sonraki süreçlerde bazı Budist grupların da ona başvurup inceledikleri ve üzerinde yorumlar yaptıkları bilinmektedir. (Güç, 2001: 81)

Değişiklikler Kitabının özü, düz ve kesikli çizgilerin farklı kombinasyonlarından oluşmaktadır. Metnin orijinalini oluşturan bu bölümlere Pa Kua adı verilmiştir. Bu isim dilimize 'sekiz trigram' olarak çevrilmiştir. Pa Kua adı verilen bu şekillerin çok eski bir tarihe dayandığı da ifade edilmektedir. Halk arasındaki mitolojik bir inanışa göre güya Fu-Hsi'nin hüküm sürdüğü bir zamanda, Sarı Nehir'den bir ejderhanın çıktığı görülmüş, bu ejderhanın sırtında da kimisi açık kimisi koyu renkte bazı çizgiler varmış. Fu-Hsi de bu çizgilerin ne manaya geldiğini bildiğinden Yi King'deki Pa Kua adı verilen şekilleri buradan türetmiştir. (Günaltay, 2006: 248)

Bu şekilde üst üste konulmuş, düz ve kesik çizgilerin kombinasyonundan şu sekiz şekil ortaya çıkmıştır:

Şekil 1.1. Hexagram

Ardından her şeklin çizgilerinin altışar çizgiye tamamlanması suretiyle oluşturulan yeni bir terkipile altmış dört şekil elde edilir. Esas itibariyle Değişiklikler Kitabı'nın içeriğini bu altmış dört şekil meydana getirir. (Günaltay, 2006: 247)

Halk arasında yayılmış başka bir anlatıma göre Fu-Hsi'nin, Sarı Nehirden çıkan bu ejderhanın sırtında nakşedilmiş olan bu altmış dört şekli şerh ve izah etmesi suretiyle Değişiklikler Kitabı'nın metni meydana gelmiştir. Bununla beraber Çinliler, bu şekillerden hatta bu şekillerin şerh ve izahlarından kesin, açık, net bir anlam çıkarmak konusunda oldukça zorlanmışlardır. Bu zorluğu aşmak ve metni daha iyi anlamak için çok sayıda tefsirini yazmışlardır. (Günaltay, 2006: 249)

Bu şekilde Değişiklikler Kitabı üzerine yazılmış şerh ve izahlar farklılık arz etmektedir. Başta, altı çizgiden oluşan her şeklin ardından kısa kısa notlar vardır. Bu kısa notların Wen kralı ile onun oğlu ve aynı zamanda üçüncü hanedanın kurucusu olan Tcheou beyine isnat edilmiştir. Wen kralı, altı çizgili şekillerin tamamı üzerine bir açıklamada bulunurken; oğlu ise, bu şekilleri meydana getiren unsurları açıklama yoluna gitmiştir. Ardından gelen süreçte bu şerh ve izahlara birçok ek bilgi ve dipnotlar eklenmiştir. Yazarların uğraş ve çabalarına rağmen bu ilavelerin metnin orijinal haliyle ve şekillerle alakalarının pek de yakın olmadığı ifade edilmiştir. Burada bahsedilen anlaşılma güçlüğü ve ilavelerin ana metne benzeyişinin az olması durumu ile Konfüçyüs de karşılaşmıştır. (Güç, 2001: 82) Konfüçyüs büyük bir çaba ile Yi King'in tefsirini halka yakın, halkın anlayabileceği açık bir dilde yazmasına rağmen Değişiklikler Kitabı'nın, anlaşılmasındaki zorluktan kurtaramamıştır. (Günaltay, 2006: 249)

Değişiklikler Kitabının temelini oluşturan ve yukarıdaki tabloda gösterilen düz ve kesik çizgilerden oluşan şekillerin Yin ve Yang prensipleri ile olan ilişkisi ise şu şekilde ifade edilmiştir:

Tabloda görülen kesik çizgiler, dişil veya pasif kozmik güç olarak tanımlanan Yin'i; düz çizgiler ise eril veya aktif kozmik güç olarak ifade edilen Yang'ı temsil etmektedir. Tümü birden, Çin kozmolojisine göre evreni oluşturan sekiz temel kurucu gücü sembolize etmektedirler. (Bao, 2010: 147) Bu kurucu güçler: Gökler, Yeryüzü, Su, Ateş, Tepeler, Rüzgâr, Gök Gürültüsü ve Bataklıklardır. Bu düz ve kesik çizgiler aynı zamanda yönleri, ahlâkî ve zihinsel kabiliyet ve sıfatları, içsel ve politik fikirleri de sembolize etmektedirler. Bunun yanında bu çizgilerin evrene dair açık olmayan, herkesçe kavranamayan gizemlerine dair ipucular barındırdıklarına inanılmıştır. Bu bakımdan Çin'de fal bakma ve kehanette bulunma konusunda çokça kullanılmışlardır. (Bouguet, 1962: 162)

Anlaşılmadaki zorluklara rağmen Değişiklikler Kitabı Çinliler tarafından kutsal bir metin olarak kabul edilmiştir. İçinden çıkılması ve karar vermesi zor işlerde sıklıkla başvurulmuş bir kaynak olmuştur. Herhangi bir şeyin uğurlu mu yoksa uğursuz mu olduğuna bu vesile ile karar verilmiştir. Durumlara dair bu uğurlu veya uğursuz hükmü verme işi, çıkan şekle dair hükümlerin şerh ve tefsirlerinde arayıp, mevzu bahis iş hakkında bir hüküm çıkarmak veya bulmaktan ibarettir. Kahinler ve bu kitaba dair tefsir yapan müfessirler, temel olarak bu şekillerin değişmesini doğa ve insan kaderinin değişmesiyle benzer görmüşlerdir. Şerh ve tefsirlerini veya yorumlarını da bu doğrultuda ortaya koymuşlardır. Bu durumunda herhangi bir şeyi uğurlu veya uğursuz saymak için yeterince uygun olduğu ifade edilmiştir. Bu ün ve bulunduğu toplumdaki kutsallığına rağmen, Yi King'in hala şerh ve tefsir işlemi için izlenmiş yol ve kaidelerin bilinemediği ifade edilmektedir. (Günaltay, 2006: 250)

2.1.2. Şu King (Vesikalar Kitabı)

Şu King dilimize Tarih Kitabı veya Vesikalar Kitabı olarak çevrilmiştir. Adından da anlaşılacağı üzere Şu King, Çin edebiyatının muhtevasında bulunan ve MÖ 2357-627 yılları arasında meydana gelmiş tarihi olayları ortaya koyma, anlatma ve aktarma gayesi güden bir eserdir. (Schimmel, 1955: 213) Tarihi olayları anlatma ve aktarma gayesine rağmen, tarihi bir eser niteliği taşımaktan çok, prenslerin veya yöneticilerin terbiyesi üzerine yazılmış bir eser olarak nitelendirilir. Ayrıca eski devirlerde yaşamış bazı imparatorların sonraki devirlerde hatırlanması için yapmış oldukları konuşmalardan, kısa notlardan, veciz sözlerden oluşan tarihi belgeler kitabı olarak da tanımlanmaktadır. (Güç, 2001: 83) Başka bir tanımlamaya göre de efsanevi imparatorlar Yao ve Shun'dan Chou/Zou Hanedanlığının ilk dönemlerine (MÖ 1000) kadarki tarihler arasını yansıtan, bakan, bakan vekili, vezir, vezir danışmanı gibi üst düzey Çin yöneticileri ve idarecileri tarafından yapılmış konuşmalardan oluşan bir eserdir. Bunun yanında öğütlerle ilgili belgelerin birçoğunun aslında Han Hanedanlığının (23-220) son dönemlerine ait olduğu ifade edilmektedir. (Güç, 2001: 83)

“Eski dönemlere ait belgeler” şeklinde dilimize çevrilen ve Shang Shu olarak da anılan Şu King, Çin tarihinin en eski tarih kitaplarından sayılmaktadır. Şu King'in içeriğinde Konfüçyüs'ten önceki dönemlerde, Çin saray tarihçileri tarafından toplanmış, önceki imparatorların yapmış oldukları konuşmalardan bölümler de yer almaktadır. Bu

bakımdan Şu King bir tarih kitabı olmasının yanında, Gök'ün, sadece erdemli yöneticileri barış ve bollukla ödüllendireceğini öğreten bir din ve ahlak kitabı özelliği de göstermektedir. Rivayetlere göre Konfüçyüs, bu yapıtı oluşturan farklı birçok belgeyi bir araya toplamıştır. (Cambell, 1993: 27) Bu belgeleri yeniden derlemiş ve her bir belge için önsöz yazmıştır. Ancak bazı çağdaş bilim insanları bu yapıtın orijinal metnindeki önsözlerin, Konfüçyüs'ten sonraki dönemlerde yaşamış olan yazar veya düşünürler tarafından yazılmış olduğu düşüncesindedirler. Ancak, Konfüçyüs ve onu takip eden öğrencilerinin sıklıkla bu belgelerden alıntılar ve aktarmalar yapmalarından yola çıkarak, Konfüçyüs'ün Şu King'le bir şekilde derin bir ilişkisinin olduğu ifade edilmiştir. (Güç, 2001: 83) Bu derin ilişkiden ötürü Konfüçyüs'e atfedilen Şu King'in, MÖ 213'te Ch'in Shih Huang-ti tarafından diğer eski yapıtlarla beraber yakılmak istendiğinde kurtarılmasına son derece çaba sarf edilmiştir. Han Hanedanlığı zamanında Fu Sheng ve Konfüçyüs'ün torunlarından olan K'ung Ankao tarafından büyük çabalar sonrası kısmen onarılmıştır. (Günaltay, 2006: 250)

Şu King toplamda elli sekiz bölüm oluşmaktadır. Bununla beraber kurtarılan bölümlerden sekizi sonraki süreçte kaybolmuştur. Günümüze ancak elli bölüm ve seçilmiş parçası ulaşabilmiştir. Şu King'in metninin orijinalliği ve güvenilirliği konusunda farklı tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmalara rağmen ittifak ile en az yedi bölümünün antik geleneklere dayanılarak oluşturulduğu bilinmektedir. Ayrıca Konfüçyüs'ten önceki devirlere ait Çin inancı, kültür ve medeniyetine dair önemli bilgiler barındırdığı konusunda genel bir inanış mevcuttur. (Güç, 2001: 84)

Sekizi kayıp toplamda elli sekiz bölümden oluşan Şu King muhtevasında temel olarak; kanunlar, emirler, öğütler, ilanlar, görev, sözleşmeler ve sorumluluklar olmak üzere altı kategoriye ait bilgiler barındırır. Bu bilgiler yaklaşık olarak MÖ 2000'li yıllar ile 630'lu yıllar arasını kapsayan bilgilerin bulunduğu belgelerdir. Şu King'in içeriği oluşturulurken sıralı bir sistem izlenmiştir. Her bölümde önce tarihi bir olay anlatılmış sonra bu olayın politik ve ahlaki durum ve sonuçlarından bahsedilmiştir. Daha sonra bu olay ve sonuçlara dair örnekler verilerek aktarılacak istenen mesaj daha net bir hale getirilmiştir. Ayrıca bu yapıt anlaşılacak bakımından zor ve yazım bakımından da şifreli bir tarzda oluşturulmuştur. İçeriğinde konu bakımından tarih, eğitim, yönetim, coğrafya gibi pek çok alanda çok sayıda konu ve bilgiyi barındırdığı bilinmektedir. (Güç, 2001: 84)

Şu King niteliği bakımından tarihi bir yapıt özelliği gösterir. Ancak Çin tarihinin diğer tarihi belgeleriyle ve Bambo Kitapları olarak da bilinen tarihi ciltleri ile kıyas edildiğinde tarihi değerinin şüphe barındırdığı iddiası ortaya atılmaktadır. Bambo Kitapları, Çin tarihinin antik, mitolojik devirlerine ait; Huang-ti döneminden başlayarak MÖ 299 yıllarına kadar olan olayların bulunduğu tarihi belgeler olarak bilinmektedirler. Şu King ile bu belgelerin kıyası gösteriyor ki, Şu King; Yao, Shun ve Ju gibi efsaneleşmiş eski imparatorların olması gerekenden çok yüceltilmesi konusunda şüphe uyandıracak derecelere ulaşmıştır. (Güç, 2001: 84)

Bunun yanında Şu King yüzeysel olarak incelendiği zaman, okuyucunun zihninde güvenilirlik bakımından şüphe uyandıracak bir etkisinin olmadığı düşüncesi yaygın bir inaniştir. Zira açıklama tarzındaki ölçülülüğü, betimlediği olayların resmî belgelerden, hükümet beyannamelerinden veya yöneticilerin konuşmalarından alınmış gibi görünmesi okuyucuda ilk bakışta bu kanaati oluşturacak niteliktedir. Buna karşın metin yakından, ayrıntılı bir şekilde ele alınıp incelendiğinde, kitabın özellikle halkın ahlaki ve dini terbiyesi temele alınarak telif edilmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Muhtevastaki yönetici konuşmaları ve bakan öğütleri tarihi bir belge olmaktan çok, öğretici bir mahiyet göstermektedir. Bu bakımdan kitap topluma fazilet ve erdemi öğretmek amacına yönelik yazılmıştır. Kısaca ifade etmek gerekirse kitabın bütününe, tarihi bir belge olmaktan çok, hükümdarların, yöneticilerin veya üst düzey devlet ricalinin bir aynası nazarıyla bakmanın daha doğru olacağı düşünülmektedir. (Güç,2001:85)

Şu King'in tarih kitabı olması özelliği bakımından biraz sönük kalmıştır. Buna rağmen, akıllı, erdemli, adil imparatorların ve yöneticilerin hangi yolu izlemeleri ve nasıl davranmaları gerektiği hakkındaki sahifelerin, bölümlerinin çok daha renkli ve çok daha zengin olduğu ifade edilmiştir. Şu King'deki anlayışa göre hükümdarın erdem ve fazileti, ülke ve halkının şan ve azametini yükseltir. Yani hükümdar doğruluktan, adaletten, erdemli davranmaktan saparsa, hanedanıyla birlikte çökecektir. Böyle bir durumda Gök ve halk oyunu veya saltanat hakkını, hak ve hakikat ilkelerine bağlılıkta kusur işlememiş, sadık kalmış başka bir hükümdara verecektir. (Günaltay, 2006: 252)

Şu King'de saltanatın veya hakimiyetin birinci hanedandan ikincisine, ikinciden üçüncüsüne doğru geçişini anlatan kısımlarda olaylar genellikle bu anlayış çerçevesinde açıklanmıştır. Şu King, tarihi bir kaynak, bir belge olmak noktasında bazı şüpheler

barındırmaktadır. Yapıta bu perspektiften yaklaşıldığında çok da güvenilir olmadığı ortaya çıkmaktadır. Ancak Çin halkının yönetim ve din anlayışlarını tanıtmaya açısından oldukça önemli bir kaynak olma özelliğine sahiptir. (Günaltay, 2006: 252)

2.1.3. Şi King (Şiirler, İlahiler Kitabı)

Şi King, Türkçeye Şiirler veya İlahiler Kitabı olarak çevrilmiştir. Bu kitap Çin halkının ibadet ve dini ritüelleri hakkında söyledikleri 305 farklı ilâhî ve şiirden oluşmuştur. Şi Kingi rivayetlere göre Konfüçyüs, yaklaşık üç bin kadar ilahinin içerisinden seçip bir araya getirdiği şiirlerden oluşturmuştur. Şiirler Kitabı temelde dört bölümden oluşur. İlk bölümde gelenek-görenek, törelere ve ahlâka dair konular işlenirken, ikinci bölümde imparator saraylarında, yönetici konaklarında verilen şenlik ve ziyafet ortamlarından bahseder. Üçüncü bölümde ise toplumsal durumlar ve günlük hayata dair farklı konular ele alınmıştır. Dördüncü ve en önemlileri olarak görülen bölümde ise büyük kurban ile alakalı durumlar işlenmiştir. Bunun yanında ilahiler, kıtalara ayrılmış ve kafiyeli bir yapıya sahiptirler. (Güç, 2001: 85)

Konfüçyüsçü düşüncenin beş klasiğinden biri olan Şi King aynı zamanda Konfüçyüs öncesi Çin toplumunun dini adet ve inanışları hakkında verdiği bilgiler ile oldukça önemli bir yere sahiptir. (Güç, 2001: 85) Ayrıca Çin şiirinin en eski örneklerini de barındırmaktadır. MÖ 1110'lu yıllar ile MÖ 770 yılları arasında hüküm sürmüş Chou/Zou Hanedanlığı döneminde, halk arasında hala kullanılıyor olan 305 şiirden, bir görüşe göre de şarkıdan oluşmaktadır. Bir görüşe göre de Konfüçyüs MÖ 1000 ile MÖ 600 yılları arasında ortaya çıkmış bu şiirleri bir araya toplayarak kitap haline getirmiştir. Ayrıca bu şiirler Konfüçyüs'ün takipçileri ve Konfüçyüsçü düşüncüyü benimsemiş bilim insanları tarafından da iyi ahlak sahibi olmayı, sosyal vazifelerini ve törelere uyma sorumluluğunu yerine getirmede ilgi uyandıracak, yol gösterecek bir tarzda yorumlanmıştır. (Güç, 2001: 86)

Şi Kingi oluşturan bu şiirlerin çoğunun, Konfüçyüs'ün de aynı zamanda yaşadığı Chou/Zhou döneminin şiirleri olduğu, yalnızca beş tanesinin Şang Hanedanlığı dönemine ait olduğu ifade edilmektedir. Rivayetlere göre Konfüçyüs, bu şiirleri, üç bin şiirden oluşan bir koleksiyondan seçip oluşturmuştur. Şiirler, her toplumda halkın maddi ve manevi hallerini yansıtmaları bakımından değerli görülmüştür. Chou/Zhou İmparatorları

da şiirlerin bu değerinin farkında olmuşlardır. Bu açıdan şiirler aracılığıyla ülkenin durumu ve gidişatı hakkında bilgi edinebileceklerini düşünerek, o zamana kadar gelmiş çok sayıda şiir arasından seçerek derlemişlerdir. Bunun yanında bu şiirler, atalar inancı ve doğa güçleri etrafında yoğunlaşan toplumsal itaati, sadakati ve dini bağlılıkları açığa vurması bakımından önemli görölmüştür. (Güç, 2001: 86))

M.Ö.246-209 yılları arasında hüküm sürmüş Ch'in Shih Huang-ti tarafından gerçekleştirilen kitapların yakılarak imha edilmesi olayında diğer birçok kitabın uğradığı akıbete şi King de uğramıştır. Han Hanedanlığı zamanında başlatılan yakılan kitapların geri kazanılması teşebbüsü ile de yeniden restore edilerek muhafaza altına alınmıştır. (Günaltay, 2006: 253) Han Hanedanlığı dönemindeki restorasyon çabaları ile kurtarılan ve 305 şiirden oluşan şi King, son haliyle dört bölümden oluşmaktadır. Bunlar: Hsiao Ya (küçük şiirler), Ta Ya (büyük şiirler), Kuo Feng (rüzgarlar, havalar) ve sung (ilahiler, medhiyeler)dur. 160 adet ile kitabın yarısından fazlasını oluşturan Kuo Feng bölümü, Çin'nin Kuzeyinde Chou Hanedanlığı idaresi altındaki on beş beyliğe ait halk şiirlerinden oluşmaktadır. Başka bir anlatıma göre ise bu on beş beylik tarafından tasnif edilmiş yerel şiirlerin oluşturduğu bir koleksiyondur. (Güç, 2001: 87) Kuo Feng şiirleri arasında halka ait gelenek-görenek, adet, örf ve ahlaki durumlar üzerine olanlar olduğu gibi, farklı eyaletlerin, beyliklerin genel ve özel toplumsal yaşantıları ile alakalı birçok hikâyede işlenmiştir. Bu şiirlerin bölge halklarının hayatlarını yansıtması bakımından, birçoğu da oldukça samimi ve heyecanlı bir üslupla yazılmış önemli kısımlardan oluşmaktadır. Ayrıca bu şiirler, şenlikler, ziyafetler, eğlenceler, meslekler, ayinler, törenler gibi halkın genel duygusal durumlarını açık ve duygulu bir dille aktarmışlardır. (Günaltay, 2006: 253)

Hsiao Ya bölümü ise saray mensuplarına ve soylulara ait şiirlerden meydana gelmektedir. Bu bakımdan bu şiirlerin büyük bir kısmı saray hayatının zevk ve sefasını, ziyafet ve şenlik alemlerini anlatır. Büyük Şiirler olarak dilimize çevrilen Ta Ya bölümündeki şiirler ise genel olarak övgü dolu karakterlerden oluşmuş olup, Chou Hanedanlığı yöneticilerine övgü ve sitayişlerle yazılmıştır. Methiyeler veya ilahiler bölümü olarak bilinen Sung bölümünde ise ayinlerle alakalı şiirler, Chou Sarayı'nın kendi öven otuz bir, Lu beyliğini öven dört ve şan Sarayı'nı öven beş şiirden oluşmaktadır. Ayrıca bu bölüm büyük kurbanı ve atalar şerefine verilen törenlerde okunan ilahileri de bünyesinde barındırmaktadır. Birçok bilim insanı şang Şiirlerinin, şang beyliğinde

ortaya çıktığı konusunda ve Şang devleti tarafından muhafaza edildiği konusunda ittifak etmiştir. (Günaltay, 2006: 253)

Şi Kingi oluşturan bu şiirler manzum yapıda değildirler. Ancak kafiye ve kıtalardan oluşan bir yapıdadırlar. Ayrıca şiirlerin içeriğini oluşturan konuların bazıları sosyal hayata ait sıradan hikayelerdir. Bazı şiirler ise mecaz ve istiarelerle süslenmiştir. Düzenli bir şekilde şiirlerin çoğunda kıtalar, temsil ve hikayeler ile başlar. Şiirler içerisinde oldukça farklı konular da işlenmiştir. Bunun yanında Çin mitolojisinden bahseden pek fazla şiir yoktur. (Günaltay, 2006: 259)

Şi King, MÖ 600'lerde yeniden restore edilip derlenişinden sonraki tüm Çin şairleri ve şiir kitapları için bir örnek model olmuştur. Yapısı ve içeriği itibarıyla Konfüçyüsçü eğitim için de oldukça önemli bir yere sahip olan Şi King bu bakımdan kıymetli bir dayanak olmuştur ve öyle devam ettirilmiştir. (Günaltay, 2006: 253)

2.1.4. Li King (Ayinler/Törenler Kitabı)

Konfüçyüsçü düşüncenin beş klasik kitabından dördüncüsü olan Li King, Çince de "Ayinler/Törenler/Töreler Kitabı" anlamlarına karşılık gelmektedir. Din, ayin, tören ve merasimlerle alakalı konuları barındırır. Konfüçyüs'ün dünyaya göz yumuşundan sonra oluşturulmuş olmakla beraber birçok bölümü Konfüçyüs'e atfedilmektedir. Bunun yanında içeriğinde İmparator Vang-Ti²'nin emri üzere toplanmış olan İmparator fermanlarında mevcuttur. (Güç, 2001: 87)

Bunlardan ayrı "Li" karakterinin başka anlamları da mevcuttur. Ama çoğunlukla kitaba da ismini veren; yapılması uygun ve gerekli olan ayin ve törenler anlamında kullanılmıştır. Li karakteri bu manalarının yanında tekrar eden alışkanlıklar, dini, sosyal ve ailevi vazifeler ile ilgili güzel davranışlara da karşılık gelmektedir. Bununla beraber dilimizde adab-ı muaşeret olarak isimlendirilen günlük hayatta uyulması gereken kaidelere de karşılık gelmektedir. (Günaltay, 2006: 253)

Li King'in, tahmini olarak Han Hanedanlığının ilk dönemlerinde yazıldığı düşünülmektedir. Bununla beraber büyük bir kısmının köklerinin daha eski dönemlere dayandığı zannedilmektedir. (Güç, 2001: 88) Yukarıda da bahsettiğimiz gibi özellikle

² MÖ 164'te Çin imparatorudur.

kitabın beşinci babı, MÖ 160'lı yıllarda hüküm sürmüş imparator Vang-Ti'nin emri üzere derlenmiş olan imparator fermanlarından meydana gelmiştir. Tarihi kökenleri MÖ 4'üncü asra kadar dayandırılan Li King'in birçok sayfasının, en kötü ihtimalle tarihi üçüncü hanedanlığa kadar dayanan örf, adet ve inanışları bünyesinde barındırdığı ifade edilmektedir. (Günaltay, 2006: 253)

Başka bir ifade edişe göre ise MÖ 2'inci asırda Prens Hsien (öl. 131), Li King'in örnek bir nüshasını ülke içerisinde farklı bölgelerde elden ele dolaştırmıştır. Bu dolaşım esnasında pek çok kısım kitaba sonradan eklenmiştir. MÖ 1'inci yüzyılın ilk ortasında Tai Te, 85 bölümden oluşan bir tek nüsha oluşturabilmek için 204 bölümü yeniden bir düzene koymaya çalışmış ve azaltmıştır. Daha sonra bu eser, dilimize Büyük Tai'nin Kayıtları adıyla çevrilen Ta Tai Chi olarak bilinmeye başlanmıştır. Tai Te'nin genç kuzeni olan Tai Sheng, Ta Tai Chi'nin oluşturulmuş en iyi bölümlerini seçmiş ve dilimize Genç Tai'nin Kayıtları olarak çevrilen ancak daha çok "Li Chi" adıyla anılan ve 49 bölümden meydana gelmiş Hsiao Tai Chi'yi meydana getirmiştir. Eserin bu haline 170'li yıllardan sonra Li Chi adı takılmıştır. (Güç, 2001: 87)

Li King, içerik olarak ülkenin toplumsal yapısına ve kültürel değerlerine dair pek çok konuyu barındırır. Bu konuların arasında; yönetime ait düzenlemeler, ayinlerin gelişimi, ayinlerle alakalı durum ve bilgiler, kadınların ve gençlerin nasıl davranmaları gerektiğine dair yol gösterici öğütler bulunmaktadır. Bunlara ek olarak eğitim ve eğitime dair olması gerekenler, sihir- büyü gibi adetler, ahlaki kurallar ve yasaklar da Li King'in konuları arasındadır. Li King'de ayrıca dini kurbanların manaları, cenaze törenleri ve bu tür yerlerde nasıl davranılması, nasıl giyinilmesi gerektiği ve bir bilim insanına yakışır davranışlar gibi gelenek-görenek ve törelere ait pek çok konu hakkında metinler bulunmaktadır. Bunun yanında metinlerin pek çoğu, Konfüçyüs ve öğrencilerinin sayılan konular hakkındaki diyaloglarını da barındırmaktadır. Böylelikle Li King, Konfüçyüsçü ahlak anlayışı hakkındaki tartışma zenginliğini de yansıtır bir yapıya sahip olmuştur. Li King'deki felsefi metinler bünyesinde, ilerde işlenecek olan Dört Kitab'ın bir bölümünü oluşturan Orta Yol Doktrinine ve Büyük Bilgiye de yer verilmiştir. (Günaltay, 2006: 253)

İlk Han Hanedanlığı devrinden sonra dilimize sırasıyla Ayinler Kitabı ve Chou'nun Ayinleri olarak çevrilen Yi Li ile Chou Li adlı başka iki eser, Li King ile birleştirilmiştir. Bu bakımdan Li King, bir manada adetlere uyma merasimleri veya törelere uyma

merasimleri olarak çevrilebilecek “Li” hakkında yazılmış üç kitabın toplanmasıyla oluşturulmuş bir derlemedir. (Günaltay, 2006: 254) Li kurallarına dair bu üç kitap beraber San Li (Ayinler Hakkında Üç Kitap) olarak anılmıştır. Bu üçlüden biri olan Yi Li’nin, ilk Han Hanedanlığı zamanında, MÖ 206- MS8 yılları arasında derlenmiş olup yine o dönem klasiklerinden göz önünde bulundurulacak yegâne ayin metni olduğu düşünülmektedir. Yi Li, feodal yapı içerisindeki soylu sınıfın evlilik, cenaze törenlerinde, yöneticiler ve soylular tarafından verilen resmi ziyafetlerde, müsabaka, okçuluk ve diğer törelerle/ayinlerle ilgili durumlarda nasıl davranılması gerektiği konusunda ayrıntılı ve sistematik bilgiler barındırmaktadır. Ayrıca, bazı hizmetli kesimin yerine getirmekle yükümlü olduğu vazifelerden de bahsetmektedir. Chou Li ise, Chou Hanedanlığının hüküm sürdüğü dönemlere ait devlet yönetimine dair durumlardan bahseder. (Günaltay, 2006: 245)

Li King toplamda 46 bölümden meydana gelmektedir. Bazı bölümler Konfüçyüsçü düşüncenin incelenmesi ve anlaşılması açısından oldukça önemli bir yere sahiptir. Toplumun her tabakasındaki insana kendilerine ait görevleri ve özellikle de hükümdarlık ve yönetim adabını öğretmesi bakımından, Çin tarihinin en önemli kutsal metinleri arasında kendisine yer bulmuştur. Bunun yanında Li King; ibadet, sosyal ilişkiler ve aile ilişkileri gibi durumlar hakkında yazılmış toplumsal bir kurallar kitabı olma özelliği de göstermektedir. Bu açıdan Çin kültür-medeniyet ve ahlakı hakkında yol gösterici bir rehber olarak günümüze kadar gelmeyi başarmıştır. Bununla beraber 46 bölümden oluşan Li King'in içeriğinde dini inançlara dair ahkam ve kesin esaslarla karşılaşmaz. Li King daha çok gelenek-görenek, örf, adet ve bunların tamamına verilen ad olan törelerin desteklediği adap ve durumlardan bahseden kaidelerden müteşekkil bir eserdir. (Güç, 2001: 88)

2.1.5. Ch'un Ch'iu (İlkbahar ve Sonbahar Vakayinameleri)

Dilimize İlkbahar ve Sonbahar Vakayinameleri olarak çevrilen Ch'un Ch'iu ilkbahar ve sonbahar ile ilgili olarak günü gününe tutulmuş notlardan meydana gelmektedir. Bu yapıtın Konfüçyüs’ün yazmış olma ihtimali yüksek görülmüştür. (Fettahoğlu, 2003: 308)

Konfüçyüsçü düşünceye ait beş klasikten sonuncusudur ve diğerlerine nazaran bizzat Konfüçyüs'e atfedilmiştir. Konfüçyüs tarafından kendi çalışması olarak ortaya konduğuna inanılmıştır. Ch'un Ch'iu MÖ 722-481 yılları arasında Konfüçyüs'ün doğduğu devlet olan Lu Devletinin – Lu Beyliği Konfüçyüs'ün hayatı kısmında değindiğimiz üzere günümüz Şandong olarak bilinen eyaletin sınırları içerisinde MÖ 722 ile MÖ 481 yılları arasında varlığını sürdürmüş bir beyliktir- tarihi geçmişinin yıllık özeti niteliğindedir. Başka bir ifadeyle Lu Beyliğinin bir tür vakayinamesidir. (Günaltay, 2006: 254)

Ch'un Ch'iu ilk Konfüçyüsçü tarih olup Konfüçyüs'ün doğup büyüdüğü yer olan Lu Beyliğinde MÖ 480'li yıllarda bizzat Konfüçyüs tarafından yazılıp derlendiği ifade edilmektedir. Eser üslup bakımından oldukça özlü ve ara ara da kapalı bir yapı sergilemektedir. (Güç, 2001: 89) Bu iki yönlü özelliği bakımından, normal bir okuyucu açısından olayların, tarihi bir anlatımı gibi görünmesi muhtemeldir. Bunun yanında eserin özüne veya özünde anlatmak istediğine ancak bu durumların eğitimini almış araştırmacı veya bilim insanlarının ulaşabileceği ifade edilmiştir. (Güç, 2001: 89)

Başka bir deyişle Konfüçyüs, ilk bakışta sade ve saf bir görüntüye sahip metni, sadece belli bir grubun sır ve adetlerine vakıf bir kişi tarafından kavranabilecek bir dizi dini ve ahlaki hükümleri, gizlice inceleyebilmiştir. Bu şekilde Konfüçyüs, bir yerde: "Wei halkı Chou Yu'yu öldürdü"; derken başka bir yerde de: "Chu'nun Baş Hükümdarı, Shag Chen, prensini öldürdü" ifadesini kullanmıştır. (Bouquet, 1962: 167) Buradaki zorluk şu noktada yoğunlaşmaktadır: İlk cümlede öldürme fiili baskıcı ve zalim bir yönetici üzerinde uygulanan bir ceza iken ikinci ifadede ise hem hükümdarın hem de hükümdara yakın olan kişilerin katli söz konusu edilmiştir. Buradaki ortak gerçek ise öldürme fiilinin oldukça kötü bir şey olduğudur. Sergilediği bu yapı ile Ch'un Ch'iu insansal durumların 'en yüce' olan tarafından idare edildiğine inanmış bir kişi tarafından tarihin bir belli bir bölümü üzerine yapılmış bir yorumdur. (Güç, 2001: 90)

Ch'un Ch'iu'nun, kendinden önceki dönemlerin tarihi bir kaydı olması bakımından değeri, Tso Chuan olarak bilinen tefsir ile önemli ölçüde artmıştır. Daha sonraki süreçte değerine değer katan iki farklı ve kıymetli tefsir daha yazılmıştır. Bu tefsirler: Ku-Liang Chuan ve KungYang Chuan'dır. İlk zamanlardan itibaren Ch'un Ch'iu, iyiliği öğütleyip teşvik etmekle ve kötülüğü onaylamayıp insanları kötülükten uzak tutmakla,

Konfüçyüsçü düşüncenin eğitimi ve sonraki nesillere aktarımı için uygun ve önemli bir ders konusu olmuştur. (Güç, 2001: 90) MÖ722-481 yılları arasındaki olayların kaydedildiğini belirttiğimiz Ch'un Ch'iu özelde Lu Beyliğinde vazifeli on iki yöneticinin idari görevlerini ve vazifeleri sırasındaki olayları ihtiva eder. Lu Beyliğinin bir nevi vakayinamesi olması bakımından Ch'un Ch'iu'da olaylar tespit ve kaydedilmekle yetinilmiş, şerh ve izahlara veya yorumlamalara girililmemiştir. Bu özellikleri bakımından Ch'un Ch'iu, Çin toplumu nazarında oldukça muteberdir. Çinliler Konfüçyüs'ün, bulunduğu zamanda sosyo-politik sebeplerden dolayı ahlakın deforme olmasına ve bozulmasına karşı düşünceleri ve bu eseriyle oldukça ısrarlı bir mücadele vermiş olduğunu düşünürler. Bu sebeple ve Ch'un Ch'iu'nun yukarıda bahsettiğimiz bizatihi kıymetinden dolayı hakkında oldukça büyük tefsirleri yazılmıştır. Dayandıkları kaynak itibariyle bu tefsirler de Çinlilerce yarı kutsal metinler olarak görülmüşlerdir. (Günaltay, 2006: 254)

Ch'un Ch'iu'nun, tamamının veya bir kısmının Konfüçyüs tarafından bizzat yazıldığı iddiası ve/veya beş klasik arasında geri kalanını tekrar gözden geçirdiği yegâne klasik olduğu ifade edilmesine rağmen, metnin -yazarının ahlaki düşüncelerini ve inanışlarını açıklayan bir üslupta olacağından hareketle- Konfüçyüs'e ait olduğu inanışı hakimdir. Ayrıca Ch'un Ch'iu'da Konfüçyüs'ün yasalar ve geleneklere olan saygısından da söz eedilmiştir. İçeriği bakımından Ch'un Ch'iu, sosyo-politik durumlara ve tarihi durumlara dair ahlaki yargı ve kararlar için bir ölçü olarak görülmektedir. Yukarıda da belirtildiği gibi Konfüçyüs, ahlakın bozulmasına karşı bu eserle mücadele etmiştir. (Günaltay, 2006: 254)

Geçmiş dönemlerin tarihi bir tanığı olarak Ch'un Ch'iu'nun kıymeti, Konfüçyüs ile çağdaş ve asıl adı Tso Ch'iu-ming olan Tso Chuan'a atfedilen yorumlarla büyük ölçüde artırılmıştır. On üç klasik içerisine dahil edilmiş üç yorumdan birisi olan Tso Chuan hem dinamik hem de dramatik rivayetlerin ayrıntılı anlatımıyla bahsedilen tarihlerin ana boşluklarını doldurmuştur. Bu yorumlardan diğer ikisi; Kung-yang Chuan ve Ku-liang Chuan, Konfüçyüs'ün talabelerinden Tzu-hsia'nın öğrencileri tarafından kaleme alınmıştır. Onların yazmış oldukları bu yorumların da asıl metnin Konfüçyüs tarafından kaleme alınmış olduğu inancını destekler olduğu ifade edilmektedir. (Güç, 2001: 91)

Kutsal kitaplara veya Beş Klasik'e dahil edilen Yu King adında bir kitap daha mevcuttur. Ancak Çince "Musiki Kitabı" anlamına gelen bu kitabın büyük bir bölümünün kaybolduğu bilinmektedir. (Günaltay, 2006: 254)

Konfüçyüsçü düşüncenin en kıymetli inanç ve tarihi esaslarını oluşturan kitaplar olarak kabul edilen ve Konfüçyüsçü düşüncenin kutsal metinleri olarak anılan "Beş Klasik (Wou King)"e dair bu bilgilerin ardından bunlara kıyasla kutsallığı bir derece daha düşük "Dört Kitap (Se Chou)"tan bahsetmek gerekir.

2.2. DÖRT KİTAP (SE CHOU)

2.2.1. Lun Yu (Vecizeler, Özdeyişler)

Türkçemize ‘Sözler, Konuşmalar, Vecizeler, Özdeyişler, Konfüçyüs Anlatıyor’ gibi birçok farklı isimle çevrilmiş olan Lun Yu, Konfüçyüs’ün en çok ilgi gören kitabıdır. Sarıkçıoğlu, 2002: 230) Ölümünden sonra öğrencileri tarafından derlenmiş ve üzerinde bazı düzeltmeler yapılmıştır. Daha sonra üçüncü kuşak takipçileri tarafından tasnif edilerek yirmi bölüm olacak şekilde düzenlenmiştir. Lun Yu içerik olarak ise Konfüçyüs’ün konuşmalarını, sözlerini ve hatıralarını barındırmaktadır. (Güç, 2001: 91)

Lun Yu, İngilizcede "Analects" sözcüğü ile ifade bulan ve ‘seçme eserler veya parçalar, seçilmiş sözler, sınıflandırılmış konuşmalar’ gibi anlamlara gelmektedir. Lun Yu, Konfüçyüs’ün ölümünden bir müddet sonra onun düşüncesini benimsemiş ve yaşatmayı gaye edinmiş öğrencileri tarafından toplanmıştır. Konfüçyüs’ün kişisel düşüncelerini, inanışlarını, özdeyişlerini ve kendisiyle yapılan sohbetlerden bölümleri kapsar. 19. yüzyılda yaşamış ve Çin klasiklerini İngilizceye çevirmeyi kendine vazife edinmiş İngiliz araştırmacı ve bilim insanı Prof. James Legge, Konuşmaların MÖ 5. asırda oluşturulduğunu iddia ederken diğer bazı bilim insanları eserin muhtemelen MÖ 400’lü yıllarda kaleme alındığını ve günümüzdeki mevcut haline 2. asırda kavuşmuş olabileceğini iddia etmişlerdir. (Güç, 2001: 91)

Konfüçyüsçü düşünceyi araştıran ve okutan Çin okullarının temel metinlerini teşkil eden Dört Kitap’tan birisi olan ve Konfüçyüs ve düşünceleri hakkında başvuru başlıca bilgi kaynağı konumundaki Lun Yu, 1130-1200 yılları arasında yaşamış Chu Hsi’nin kendine özgü baskısını ve şerhini yazdığı devir olan Sung Hanedanlığı devrinden sonra Çin’nin tamamında eğitim sisteminin temellerinden birini teşkil etmiştir. (Güç, 2001: 91)

Lun Yu, değer ve güvenilirlik bakımından birbirine denk olmayan 20 bölümden oluşmaktadır. Bununla beraber Konuşmalar'ın İngilizceyle beraber diğer Avrupa dillerine çevirilerinin çok iyi bir şekilde yapıldığı ifade edilmektedir. Eser dilimize eski Milli Eğitim bakanlarımızdan ve Köy Enstitülerinin de kurucusu olan Hasan Ali Yücel'in başlattığı çeviri faaliyeti içerisinde Muhaddere Nabi Özerdim tarafından tercüme edilmiştir. İlk kez 1963'te "Konuşmalar" adıyla Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları bünyesinde neşredilmiştir. Sonraki süreçte ise farklı araştırmacı ve yazarlar tarafından da tercümeleri yapılmıştır. (Günaltay, 2006: 255)

2.2.2. Meng-Zi (Mencius'ün Sözleri)

Dört kitaptan ikincisi olan Mencius' un Kitabı/Sözleri, Konfüçyüs'ün en ünlü takipçilerinden Mencius tarafından yazılmıştır. Mencius, Konfüçyüsçü düşüncenin en büyük müfessirlerindendir. Yedi bölümden meydana gelen bu eseri ise Lun Yu'ye kıyasla daha muntazam bir biçimde oluşturulmuştur. İşleniş şekli olarak ise konular karşılıklı konuşma olarak ele alınıp işlenmiştir. (Günaltay, 2006: 256)

Bu eser, Konfüçyüs'ten yüz elli yıl sonra gelen ve takipçileri arasında kabiliyetleri ve uğraşları ile öne çıkan büyük halefi Mencius'ün sözlerinden meydana gelmiş olup dilimize 'Mencius'ün Sözleri' veya 'Mencius'un Kitabı' olarak çevrilmiştir. (Güç, 2001: 92) Mencius, MÖ 371 ve MÖ 289 yılları arasında yaşamış ve asıl adı Meng K'o veya Meng-Tse'dir. Çin tarihini ünlü düşünür ve ediplerinden olan Mencius, Sung Hanedanlığı zamanından sonra geleneksel Çin eğitiminin temel dayanaklarını ve kaynaklarını teşkil eden "Dört Kitap"tan ikincisi olarak anılan "Mencius'ün Kitabı" adlı yapıtın müellifidir. Mencius ismi ise Meng-tse'nin latince edilmiş hali olarak ifade edilmektedir. Ayrıca ortaya koyduğu bu esrin, kökleri derinlere inen bir insan sevgisi ve hoşgörü fikri etrafında yeşerdiği söylenmektedir. (Güç, 2001: 91)

Mencius günümüzde Çin'in Kuzey doğusunda yer alan ve nüfus olarak Henan eyaletinden sonra en kalabalık ikinci eyalet olan Şandong Eyaletinin küçük bir bölgesinin -Tsou'nun- yerlisidir. Konfüçyüs'ün torunlarından olan Tzu Ssu'nun öğrencileri tarafından eğitilmiştir. Soyu, ebeveynleri ve özel hayatına dair pek fazla bilgi olmamakla beraber; 'ideal bir anne nasıl olmalıdır?' sorusuna yaşayışı ile cevap verdiği ifade edilen annesi tarafından yetiştirilmiştir. Düşüncelerine ve ilkelerine içtenlik ve samimiyetle

bağlı olduğu Konfüçyüs'e benzer bir şekilde düşünme ve yaşama gayreti içinde olmuştur. (Günaltay, 2006: 257) Konfüçyüs gibi o da üst düzey bir eğitimci ve öğretici olmanın yanında döneminin yönetici ve idarecilerine, kendi amaç ve inançlarını gerçekleştirebilmek için üst düzey memuriyet elde etmenin yollarını aramıştır. Aradığı bu mevki ve memuriyeti Ch'i hükümeti döneminde bir müddet resmi bir memuriyette bulunarak elde etmiştir. Hayatının her döneminde olduğu gibi yetişkinlik döneminde de Konfüçyüs'ü taklit etmiş ve tıpkı onun gibi fikir ve düşüncelerini aktardığı ve bu yolla eğittiği genç araştırmacılardan oluşan bir okul kurmuştur. (Güç, 2001: 91) Yine Konfüçyüs gibi 40'lı yaşlarında Konfüçyüsçü düşünceyi politik ve sosyal alanda pratik hayata uygulayabilecek ve bu vesile ile ideal topluma kavuşma yolunda fiili bir etkinlik gösterecek idareci ve yöneticiler bulmak için yola düşmüştür. Kısa bir ömür olarak sayılabilecek 20 yıllık başarılı olmayan bir araştırma ve gayretten sonra, ölümüne kadar toplumdan soyutlanmış bir şekilde münzevi bir hayat sürmüştür. Konfüçyüs'te olduğu gibi daha sonra sözleri öğrencileri tarafından derlenmiş ve Mensiyus'un Sözleri olarak yayınlanmıştır. (Güç, 2001: 92)

Mencius, toplumsal ve politik bir düşünür olarak çevresinde derin izler bırakabilmeyi başarabilmiştir. Mencius kendi döneminin birçok beylikten meydana gelmiş siyasi yapısı olarak bu feodal düzeni kabul etmiştir. Bununla birlikte, hükümetlerin ve yöneticilerin ilk önce halkın menfaatini düşünmeleri ve bu doğrultuda çalışmaları gerektiğini savunmuştur. O, hükümeti, halkı ahlaki iyilerle ve faziletlerle yöneten, idare eden bir bilge ile yüceltmıştır. (Günaltay, 2006: 257) Bu bilge dilimize 'Krala Yaraşır Yol' olarak tercüme edilen 'Wang Tao' adı verilen yolu izleyen ideal hükümdardır. Bu yönü ile Mencius'un ortaya koyduğu bu anlayış, ilgilileri tarafından Platon'un filozof kralı ile benzerlik gösterdiği ifade edilmiştir. Bu düşüncesinin doğal bir yan ürünü olarak Mencius, despotizme dayalı baskıcı ve zorba bir yönetim anlayışını reddetmiştir. Böyle bir idareye karşı veya daha avam bir ifadeyle halkın zalimlere karşı baş kaldırma hakkına sahip olduğunu savunmuştur. (Günaltay, 2006: 258)

Mencius, iyilik ve uyumun insanın doğasında doğuştan var olduğunu savunmuştur. Bu bakımdan Kral'a Yaraşır Yol ile yönetim de mümkün olacaktır. Mencius'a göre esas itibarıyla tüm insanlar hikmet, sevgi, doğruluk ve adetlere uyma gibi dört temel erdeme sahip olarak dünyaya gelirler. Yine bu düşüncenin doğal bir ürünü olarak Mencius'a göre

insanlar doğuştan getirdikleri bu özden dolayı iyi ve güzel olanın bilgisine sahip olurlar ve bilgilerine göre davranmaya doğuştan yeteneklidirler. (Güç, 2011: 92)

Taşıdıkları özden dolayı Mencius tüm insanların potansiyel olarak özlerinde bilgelik tohumu taşıdıklarını, uygun şartlarda bir tohumun ağaç olacağı gibi insanların potansiyel olarak bilge olmaya uygun olduklarını ifade etmiştir. İnsanlardaki potansiyel olarak var olan bu özü harekete geçirmek, insanda mevcut bu durumlara uygun eğitim ve öğretim ile olacaktır. Bir filizin ağaç olması için nasıl uygun şartlar; yeteri kadar güneş, su ve toprak ise doğuştan iyi bir özle doğan insanın kemale ermesi için gerekli uygun şartlar da uygun ideal bir eğitimidir. İnsanlardaki bu özü teşvik etmek ve harekete geçirmek hükümetin temel amaçlarından olmalıdır. Mencius'a göre insanlık ve dürüstlük genel anlamda devlet hayatında, özel anlamda ise kişisel hayatta insanlara yol gösterici kaidelerdir. Bunların bilgisi insan zihninde diğer erdemler gibi doğuştan mevcuttur. İnsan doğasının doğuştan iyi olduğu düşüncesi Mencius'un düşüncesinin ana eksenini oluşturur. Ancak burada şu sorun ortaya çıkıyor. (Fettahoğlu, 2003: 309) Madem insanlar iyi bir özle geliyor kötülük veya kötü insanlar neden var? Mencius'a göre insanlarda doğuştan var olmasına rağmen bu özü sonradan kaybedilebiliyor. Kaybedilen bu özün yeniden bulunması ve geliştirilmesi için ise kişilerin ahlak eğitimine ve manevi düşüncelerinin geliştirilmesine ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Olması gerekli olduğu ifade edilen bu ahlak eğitiminin Göğün iradesi olarak bilinen T'ien Minge uygun olacağını; bu bakımdan yöneticilerin de Göğün iradesi olan Tien Minge uygun olarak halkın menfaati için hareket etmeleri gerektiğini savunmuştur. (Güç, 2001: 92)

Düşüncelerini benimsemiş ve hayatını bu uğurda şekillendirmiş olmasına rağmen, Konfüçyüs'e nazaran Mencius ikinci derecede bir düşünür olarak nitelendirilmiştir. Konfüçyüsçü düşüncenin en önde gelen düşünürlerinden olmasına karşın Konfüçyüs'ü geçememiş ortaya koyduğu düşünceler ile onun gölgesinde kalmıştır. Konfüçyüsçü düşünce üzerinde oldukça derin izler bırakan Mencius'ün temel amacının tüm insanlar tarafından kabul görüp takip edilecek ideal bir toplumsal düzen oluşturmak olduğu ifade edilmiştir. (Güç, 2001: 93)

2.2.3. Tchöng Yong (Orta Yol Doktrini)

Konfüçyüs'ün torunlarından olan Tzu-Szu'ya ait olduğu düşünülen ve dilimize "Orta Yol Doktrini" olarak çevrilen yapıtın İngilizceye "The Doctrine of the Mean" veya "The Mean" olarak tercüme edilmiştir. Bu kitap asıl dili olan Çince "Chung Yung" olarak anılmaktadır. Kelime olarak Chung "merkezi olan şey" anlamını taşıırken, Yung ise, "evrensel ve ahenkli olan şey" manasına gelmektedir. (Doğrul, 1947: 165) Orta Yol Doktrini, insanın ahlaki doğasının kaynağını oluşturan ve bu vasıtayla insan doğasında, doğada ve evrenin her köşesinde geçerli olan veya yürürlükte olduğu sanılan uyum anlamına gelmektedir. Taşıdığı bu mana bakımından "Denge ve Ahenk Hali" olarak da adlandırılan olmuştur. Bu düşünceden hareketle insan ve doğanın uyumlu bir bütün oluşturduğu şeklindeki anlayışın Çin düşünce yapısı içerisinde oldukça dominant olduğu ifade edilmiştir. (Güç, 2001: 93)

Konfüçyüsçü düşüncenin küçük ama kutsal bir kitabı olan Orta Yol Doktrini, 1130-1200 yılları arasında yaşadığı sanılan Chu Hsi tarafından memur seçimlerinde ölçüt olarak seçilmiştir. Böylece, Çin hükümeti tarafından yapılan sivil memur seçimleri sınavlarında ölçüt olarak alınan metinler arasına giren Dört Kitap'tan biri olmuştur. Bu yapıtın, Konfüçyüsçü düşüncenin araştırılmasında ve incelenmesinde kaynaklık etme bakımından birinci derece bir öneme haiz olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca Gök ile insan, insanlar arası ilişkiler, ahlaki iyiler ve erdemler, doğa ve kader, iki durumun ortası ve uyum gibi konuları bünyesinde barındırdığı ifade edilmektedir. (Güç, 2001: 94)

2.2.4. Ta-Hio (Büyük Bilgi)

İngilizce karşılığı 'The Great Learning' olan ve dilimize 'Büyük Bilgi' veya 'Büyük Öğreti' olarak çevrilen Ta Hio erdemlerden, faziletlerden bahseder. Diğer üç eserde olduğu gibi bu eserde de Konfüçyüs'ün ahlaki ilkelerinin yansımaları görülmektedir. Bu eserde Konfüçyüs, barışı arzulayan insanın bunu ancak kendi benliğinde ortaya koyması gerektiğini vurgular. Konfüçyüs ancak kendi benliği ile uyumlu ve barış halinde olan insanın başta aile fertlerini, sonra çevresini ve en nihayet toplumu yönlendirme kabiliyetine sahip olacağını belirtmiştir. (Fettahoğlu, 2003: 310)

Büyük Öğreti veya Büyük Bilgi şeklinde de anılan bu eser, üç klasikle beraber, Konfüçyüsçü düşüncenin Dört Kitabını oluşturur. Bu kitapların Çin eğitimindeki önemi

dolayısıyla son sekiz yüz yıllık Çin eğitim sisteminin ana dayanaklarını oluşturan metinlerin de sonuncusudur.

Ta Hio, Konfüçyüs'ün öğrencilerinden Tseng-Tzu'ya isnat edilmiştir. İçerik olarak Konfüçyüs'ün yaşamı boyunca ortaya koyduğu düşünce sistemi içerisinde ahlaki, politik, eğitimsel durumlara dair fikirlerini ihtiva etmektedir. Eserin müellifi, ulaşılmak istenen amacın; en mükemmel erdemi örnek olarak görmek ve göstermek, insanları sevmek ve en yüce iyiye ulaşıp orda kalmak olarak ifade etmiştir. (Ebu Zehra, 1988: 71) Bunun yanında yapıtta, ahlaki ve toplumsal yaşamın hareket noktasının en küçükten en büyüğe kadar varlıkların araştırılmasında yattığını da vurgulamıştır. Varlıklara dair bilgiyi daha sonra bu bilginin yayılması, kişisel hayatın geliştirilmesi, aile kurumunun düzenlenmesi, toplumsal düzen ve evrensel uyumun takip ettiğini söylemektedir. (Tworuschka, 1996: 349) Ancak Büyük Bilgi, Ssu-Ma Kuang zamanına kadar pek fazla önem görmemiştir. Ssu-Ma Kuang, 1019 ile 1086 yılları arasında yaşamış ve Büyük Bilgi üzerine şerhler yazmıştır. Büyük Bilgi ancak o tarihlerden sonra Çin toplumunda derin bir etkiye ve şimdiki ününe kavuşmuştur. (Güç, 2001: 94)

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KONFÜÇYÜS'ÜN AHLAK ÖĞRETİSİ VE UYGULANIŞI

3.1. KONFÜÇYÜS'ÜN ÖĞRETİSİ

Konfüçyüs geride aralarındaki fark ve ilişkiye değindiğimiz Taoizmin kurucusu ve çağdaşı olan Lao Zi'ye bir tepki olarak Tao kavramı yerine gelenek-görenek veya törelere karşılık gelen “Li” prensibini koymuştur. Konfüçyüs'e göre Li ilkeleri, sağlam bir toplumun üzerine inşa edildiği, idare edildiği ve olgunlaştığı yasalara karşılık gelmektedir. Bu konuda Konfüçyüs toplumun insanı bozduğuna, medeniyetlerin birbirlerini etkileyerek insanın ahlâkını yok ettiğine inanmıştır. Ayrıca insanı aşağılık, cani, kan dökücü yaptığına, fakat bu durumun toplum yüzünden değil, toplumun idare edildiği, doğru olmayan kanunlar nedeniyle olduğu düşüncesinde olmuştur. (Şeriati, 1988: 226)

Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu fikrileri bünyesinde “Li” kuralları “Tao”nun alternatifi olacak esaslardır. Konfüçyüs'e göre toplum bu “Li” kurallarına dayanılarak idare edilirse Tao (orta yol) da tekâmüle erecektir. Eğer insan doğanın akışı içerisinde tek başına kalırsa, doğadaki bitki ve hayvanın uyumu ile gelişir. Ancak eğer “Li” toplumunda bulunursa, Tao'nun gidişatı içinde daha hızlı gelişir. Zira aynı zamanda “Li” Tao esasına dayalı hareket eden toplumsal düzeni ifade etmektedir. (Şeriati, 1988: 227)

Yirmi asır boyunca Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu düşünceler, Çin yönetiminde zaman zaman etkisi azalsa da düşünsel arka planda kalmış ve etkinliğine, toplumu yönetme ve şekillendirmeye devam etmiştir. Bununla beraber Konfüçyüs'ün fikirleri bir devlet dini haline ve müstakil bir inanç haline gelmemiştir. Bu hususta yapılan girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. (Bilhan, 2010: 231) Buna karşın Konfüçyüs'ün Orta Yol Doktrininin (Tao/Dao), tarihsel süreç içerisinde Çin'in politik ve toplumsal pek çok düşüncesinde fark edilebilir olduğu ifade edilmiştir. Konfüçyüs'ün fikirleri Çin'de komünist ihtilalinden sonra da etkisini sürdürmüştür. Çin halkının yaşayış ve inançları üzerinde büyük rol oynamıştır. (Güç, 2002: 47) Çin toplumsal yapısında her devrin dinî inanç esasları hâline gelen atalara tapınma, Çin toplumunda yüzyıllarca devam ettirilmiştir. Günümüzde de sürdürülmektedir. Bu inancı yani atalara saygıyı Konfüçyüs te benimsemiş ve hatta düşüncesinin temellerinden biri olarak üzerinde önemle

durmuştur. Genel itibariyle bakıldığında Çin halkının, tapınma bakımından atalarının tamamına tapındığı izlenimi oluşmaktadır ancak zamanla her aile kendi atalarına tapınmaya, onları ön planda tutmaya başlamıştır. (Güç, 2002: 58)

Günümüzde Konfüçyüs'ün kurduğu ve öğrencilerinin geliştirip sonraki dönemlere aktardığı fikirler, dünya ticaret yollarının en önemlilerinden olan İpek Yolu'nun başladığı bölgelerde hâkimiyet göstermiştir. Etkisini doğuya ve güneye doğru yayarken; Orta ve Batı Asya'da pek etkin olamamıştır. Bunun sebebi olarak Orta ve Batı Asya'da yaşayan halkın Çin'de ortaya çıkan ve gelişen bu inançlara karşı dirençli olması, kendi kültür ve inançlarının etkilerinin daha fazla olması gösterilmektedir. (Störig, 2013: 88) Toplumsal karakter bakımından Çin toplumsal karakterine yakın olan komşu halklara da hızlı ve güçlü bir şekilde etki etmiştir. Bu nedenle etki ettiği ve yaygınlık kazandığı yerler Çin kültürünün hissedildiği yerler olmuştur. Günümüzde hala Japonya'da, Vietnam'da, Kore'de geleneksel olarak devam ettirilmektedir. (Aster, 1999: 123) Bunun yanında Çinli göçmenler aracılığıyla Singapur, Filipinler Malezya, Tayland ve Endonezya gibi Güneydoğu Asya ülkelerinde Konfüçyüsçü düşünceyi devam ettiren kimselere rastlamak mümkündür. (Güç, 2002: 58)

Konfüçyüsçülük Batı literatürüne 'Confucianism' olarak geçmiştir. Konfüçyüs tarafından ortaya konan ve öğrencileri vasıtasıyla günümüze kadar aktarılan Konfüçyüsçülüğün, Çin dilinde tam bir karşılığı bulunmamaktadır. (Arslan, 2008: 145) Bu öğreti için bilgelerin, bilgiye sahip kişilerin, bilim adamlarının öğretisi gibi manalara gelen rujiao (Rújiào), rujia (Rújiā), ruxue (Rúxué) veya en sade hali ile ru (rú) kelimeleri kullanılmaktadır. (Yao, 2000: 17) Tanım olarak da bireylerin refah ve huzur dolu bir yaşam sürebilecekleri, ahlâk ve erdem üzerine kurulu ideal toplum ve devlet yapısını kurabilecekleri, toplumsal ve politik bir ahlak sistemine karşılık gelmektedir. (Pekcan,2015:9) Başka bir deyişle politik bir ahlâk sistemi olarak ideal toplum ve devlet düzenini tesis etmeyi amaçlayan siyasi bir sistemdir. (Shin, 2012: 74)

Konfüçyüs, bir lider veya radikal bir reformist olarak ortaya çıkmamıştır. O ülküsüne, ortaya yeni bir şeyler koymakla değil geçmiş yüksek kültürü yeniden canlandırmakla ulaşacağına inanmıştır. Bunun için Konfüçyüs, işe geleneksel Çin devlet yönetimi ile ilgili verileri toplamakla başlamıştır. Konfüçyüs'ün buradaki amacı toplumsal hayat ve bunun ürünleri olan gelenek-göreneği de içinde barındıran törelere

dair konuları bir araya getirerek derlemektir. Ayrıca geçmişte yaşamış ve bozulmasına rağmen toplumda devamlılığını sürdüren ahlak kurallarını ve gelenekleri canlandırılıp, devamlılığını sağlamayı da amaç edinmiştir. Böylece atalar kültü üzerine inşa edilmiş bir yapı geliştirmeyi düşünmüştür. Bu bakımdan bozulmaya ve yıkılmaya yüz tutmuş kadim Çin kültürünü en hâkim güç kılmaya çalışmıştır ve devamlılığını sağlamaya gayret etmiştir. (Fettahoğlu, 2003: 311)

Konfüçyüs'ün düşünce sisteminin temelinde insanlığın toplumsal ve politik hayatını en ideal şekilde dizayn etme amacı yatmaktadır. Bu amaç çerçevesinde ortaya koyduğu öğretisi, -farklı devirlerde kimilerince felsefi kimilerince dini bir niteliğe sahip olarak- temelde ahlaki ve siyasi bir öğreti olarak ortaya çıkmıştır. Konfüçyüs, pratik hayatında da yaşayışı ile ahlaklılık, atalara saygı, törenler/töreler gibi açılardan insanlığa rasyonel bir sesleniş yapmıştır. (Fettahoğlu, 2003: 312)

İnançsız bir halkın ayakta duramayacağını belirten Konfüçyüs düşüncelerini ahlâki ve siyasi bir temel üzerine inşa etmiştir. Bu temellerin altında ise din bakımından eski Çin inanışları yer almaktadır. O dönemde Çin toplumunda kutsallık bakımından sayılamayacak kadar çok ilah mevcuttur. Öyle ki evi koruyan ilah ayrı, toprağı işleyen ayrı, yolları düzenleyen ayrı ayrı ilahlar bulunmaktadır. Bu ilahların eşit değıllerdir. Kimisi kimisinden üstün tutulmuştur. Bu ilahların üstünde de 'ataların ruhları' bulunmaktadır. Eski Çin inanışlarına göre evrende ruh sahibi tek varlık insan değildir. İnsanın yanında diğerk her şeyin de bir ruhu vardır. (Fettahoğlu, 2003: 313). Konfüçyüs'ün toplumsal düzen ve uyumu amaçlayan bu görüşüne göre dünya; evrenin üç gücü veya üç esas olarak tanımlanan; gökler, insanlar ve yeryüzü tarafından kuşatılmıştır. Birlikte uyum içerisinde işleyen bu güçler, her şeyin yani varlığın 'öz'ünü oluşturmaktadır. (Yao, 2000: 139)

Bunların arasında en büyüğü ise Konfüçyüs'ün 'Tien' olarak nitelendirdiğı Gök'tür. Konfüçyüs'e göre Tien, bütün kutsalların efendisi, ahlâki bir kuvvet ve en yüce varlığa, doğa düzenine hatta doğanın kendisine karşılık gelmektedir. Bunun yanında Tien Konfüçyüs için mutlak bir yaratıcı olmaktan çok, hakimiyeti evreni kuşatmış egemen bir hükümdar, tüm var olanların üzerinde bir varlıktır. Konfüçyüs, Tieni yaşadığı çağın bozulmuş ve çürümeye yüz tutmuş toplumsal düzenini yeniden ıslah için ahlâki bir güç kaynağı olarak görmüştür. Buna bağılı olarak da sadece kendi toplumunda değıl tüm

dünyada düzeni sağlayacak evrensel ahlaki ilkeler ortaya koymuştur. Bunun yanında “Bana erdemi başıslayan bizzat göktür.” (Konfüçyüs, 2017: 58) diyerek her hareketinin gökler tarafından kontrol edildiğini, kendisinin de onları hissederek onlara uygun hareket ettiğini belirtmiştir. (Pekcan, 2015: 10)

Antik Çin’de, hükümdarın insanoğlu ve doğa arasındaki uyumu sağlamak adına bir köprü görevi gördüğü inancı hakimdir. Bu bağlamda Göklerin Oğlu adı verilen hükümdar, gökler ve halk arasında bir yerde bulunmaktadır. Bu noktada hükümdar veya Göklerin Oğlu, insan ile doğa arasında evrensel uyumun oluşması için doğru zamanda ve doğru şekilde hareket etmelidir. Bundan dolayı halkta, herhangi bir felaket meydana geldiği zaman bu felaketin hükümdarın hatasının sonucu olduğu inancı oluşmuştur. Bu sebeptendir ki, hükümdarın bu hassas evrensel vazifesi ile ilgili danışmanlık yapabilecek kabiliyet ve ferasette olan kimseler oldukça kıymet görmüştür. Gelenek, görenek ve töreler bakımından donanımlı olan ve ahlaklı bir yaşam sürme gayreti içinde olan Konfüçyüs ve öğrencileri, zamanla toplum içerisinde ve yöneticiler nezdinde önem kazanmışlardır. (Fairbank, 1969: 68)

Konfüçyüs “*Konuşmalar*” kitabında; “Devletini erdemin gücüyle idare eden kişi Kuzey Yıldızına benzer. Yerinde sabit dururken, bütün öteki yıldızlar onun etrafında döner.” (Konfüçyüs, 2017: 24) diyerek hükümdarın erdemli bir şekilde hareket etmesi gerekliliğine vurgu yapmıştır. (Chuncaı, 2008: 40) Toplumsal düzensizlik ve kaos ortamının izale edilmesi, istikrarlı uyumlu ve refah bir toplum düzeni oluşturulması ahlaki kurallarla alakalıdır. Bu ise ancak hükümdarın ahlaki bakımdan erdemli oluşu ve eski gelenek ve görenekleri, yani töreleri düzgün bir şekilde uygulaması ile olabilir. Toplum ancak erdemli bir şekilde yöneten hükümdara bağlı kalacaktır. (Pekcan, 2015: 11)

Asıl uğraş alanı insanlığın temel ilkeleri olan Konfüçyüs’e göre bu ilkeler, barışın, refahın ve sosyal ilişkilerin temelini oluşturmaktadırlar. (Yao, 2000: 140) Bu sebeple Konfüçyüs iyilik ve erdemlilik temeli üzerine inşa edilmiş bir ahlak anlayışı savunmuştur. Bu erdemler hem öğrenilebilir hem de öğretilir niteliktedir. Bu sebeple toplumda uyum ve refah ancak bilge kimselerin rehberliğinde sağlanabilir. Daha sonra Konfüçyüs, ideal toplum ve devlete ulaşabilmek adına oluşturduğu bu ahlâk anlayışını; töreler (li), insanlık (ren), yol (dao) ve erdem (de) olarak nitelendirdiği temel kavramlar etrafında şekillendirmiştir. (Yao, 2000: 26)

Konfüçyüs'ün 'yol' kavramına yüklediği anlam; göklerden ve yer yüzünden meydana gelmiş, insan hayatının özü ve değeri mesabesinde olan, evrensel uyum ve ideal toplumsal düzenin temeli olan şeydir. (Yao, 2000: 140) Bu bakımdan Tao/dao Konfüçyüs'te daha çok toplumsal alana yönelik bir anlam taşımaktadır. Tao bireylerin, devletin hatta tüm dünyanın uyması ve izlemesi gereken ideal yol olarak karşımıza çıkmaktadır. Konfüçyüs'e göre kişiler ve devlet, Tao'ya tabii olup ona uyarsa ideal düzen sağlanacaktır. Bununla beraber Tao yıldızların yolu ve doğa olaylarının kanunu olarak da anlaşılmaktadır. Doğada geçerli bu kanunlar insanlara da uygulanabilir. Yani göksel olanlara dair olaylar Tao'ya göre işliyorsa, insanların hayatı da bu göksel olaylara uygun işlemelidir. Bunun için fertler kişisel ve toplumsal yaşantılarını bu göksel düzenin geleneksel bir ifadesi olan 'Li' adı verilen tören ve ayinlere(törelere) uygun bir şekilde düzenlemelidir. (Yao, 2000: 139)

Konfüçyüs düşüncesindeki en önemli kavramlardan diğeri ise töreler (li) dir. Konfüçyüs'ten önceki dönemlerin yazılı metinlerinde, doğa üstü güçler tarafından korunmak ve kutsanmak amacıyla yapılan, ahlaki ve dini vazifeleri ifade etmektedir. O dönemlerde, yapılan dini ayinler ve törenlerden ruhların etkilendiğine inanılmıştır. Bunlardan hasat ve şükran günü gibi ayinler ise sadece Göklerin Oğlu olarak tanımlanan hükümdar tarafında gerçekleştirilmiştir. (Lai, 2008: 25) Zhou Hanedanlığının kurmuş olduğu toplumsal yapı MÖ 8 yüzyılda bozulmaya başlamıştır. Bu bozulma süreci MÖ 3'inci yüz yıla kadar devam etmiştir. (Pekcan, 2015: 10) Siyasal birliğin çöktüğü, bunalım ve kaostan hüküm sürdüğü bu dönem MÖ 770-476 yıllarını kapsayan İlkbahar ve Sonbahar Dönemleri ile MÖ 475-221 yılları arasını kapsayan Savaşan Devletler Dönemi olarak bilinmektedir. Bu dönemlerde Li Kuralları olarak bilinen toplumsal ahlaki kuralların kapsamı oldukça genişletilmiştir. Büyük küçük her türlü gelenek-görenek, ayin ve töre bu kurallara dahil edilmiştir. (Pekcan, 2015: 11) Konfüçyüs Konuşmalarda bu kurallara yani törelere dair şöyle demiştir: "Töreye uygun olmayana gözünü çevirme; töreye uygun olmayana kulak verme, töreye uygun olmayanın adını bile anma; töreye uygun olmayan işe hiçbir zaman kalkışma." (Konfüçyüs, 2017: 91)

Konfüçyüs'ün bu sözü, törelerin ve törelere uygun hareket etmenin insan ve toplum yaşamındaki önemini vurgulaması bakımından oldukça açık bir ifadedir. Konfüçyüs'ün düşünce sistemi içerisinde en temel erdem insanlık (ren) olsa da insan davranışlarına yön vermesi toplumsal, ahlaki ve dini somut kuralları bünyesinde barındırması bakımından

Li Kuralları oldukça önemli bir yere sahiptir. (Slingerland, 2009: 121) Toplumsal yaşamda hoşgörü, yardımlaşma ve paylaşımcı bir yapı öngören töreler (li kuralları) ayrıca insanlığın (ren) gelişimini ivmelendiren bir yapıya sahiptir. Bu bakımdan erdemli bir birey olabilmek için tüm törelere doğru bir şekilde uymak gerekmektedir. (Pekcan, 2015: 11)

Konfüçyüs'e göre insan temel ahlaki değerler olan dürüstlük, erdem, cesaret, iyilik, yardımseverlik gibi özellikleri kendinde toplayabilirse bu durumda ahlaki bir nihayet olan insanlığa (ren) varmış olur. İnsanlık (ren) terimini tam manasıyla karşılayan bir sözcük bulunmamaktadır. Buna karşın İngilizce çevirilerde, "sevgi", "hayırseverlik", "insanlık", "insan sevgisi", "iyi/hayırlı", "otoriter kişi" gibi manalarda kullanılmıştır. (Pekcan,2015:11) İnsanlık (ren) kelimesi, düşünce, fikir ve nesnelerin harflerle değil karakterler ve semboller aracılığı ile ifade edildiği Çince'de, 'insan' ve 'iki' karakterlerinin bir araya gelmesi ile oluşur. İnsanlık bu bağlamda kişinin hemcinsi ile karşılaştığında oluşan duyguya karşılık gelmektedir. (Chan, 1963: 16) Bu duygu Konfüçyüs'e göre tüm insani erdemlere giden yol olan ve toplumun temeli niteliğindeki Tao'dur. (Suzuki, 2012: 81) Bu açıdan insanlık (ren), kişilerin dünyevi hırslarından ve nefsi tatmin edici egoist tavırlardan sıyrılmak manasına gelmektedir. Yani insanlık şan, şöhret, mülk veya şahsi çıkarlar gibi durumlar peşinde koşmanın zıttı bir anlam ifade etmektedir. Bu bakımdan en üstün erdem olan insanlığa ulaşmış kişi, toplumsal, ahlâki bütün erdemleri kendinde topladığından insanlık bu açıdan 'mükemmel erdem' olarak tanımlanmaktadır. (Yu-Lan, 1966: 56)

İnsanlık (ren) kavramı Konuşmalarda 105 defa kullanılmış ve kitabın tamamını oluşturan 492 maddenin 58'i bu kavram üzerine yoğunlaşmıştır. (Pekcan, 2015: 12) Konfüçyüs, insanlık terimini düşüncesinin temeline koymuştur. (Mou, 2009: 84) Bu terimi öncelikle toplumsal ve ahlaki tüm erdemlere sahip yönetici veya ideal kişide olması gereken özellik olarak tanımlamıştır. Konfüçyüs bu ideal yönetici veya kişiyi ise 'hükümdarın oğlu' anlamına karşılık gelen 'junzi' kelimesiyle ifade etmiştir. Konfüçyüs'e göre 'junzi' tüm töreleri doğru bir şekilde uygulayan ve erdemli bir asilzade olmayı başaran herkesi temsil etmektedir. (Pekcan, 2015: 12)

Ayrıca Konfüçyüs'e göre kişinin insanlığa ulaşması için sahip olması gereken özelliklerden biri de empatidir. Konfüçyüs bu durumu: "Sana yapılmasını istemediğin bir

şeyi, başkalarına zorla yapmaya kalkışma” (Konfüçyüs, 2017: 92) sözü ile ifade etmiştir. Ona göre insanlığın kapsamı içerisinde diğer insanlara ve onların inançlarına saygılı olmak, kişilere nezaket ve empati ile yaklaşmak gerektiği de yer almaktadır. Böyle bir erdemin temelinde ise Konfüçyüs’ün ahlak düşüncesi içerisinde en çok önem verdiği konulardan biri olan ‘anne-babaya saygı’ bulunmaktadır. Konuşmalarda anne-babaya saygının, insanlığın temelini oluşturduğu ifadeler edilmiştir. Konfüçyüs, anne-babaya saygı konusunda ayrıca şöyle bir ifade kullanmıştır: “Babanız hayattaysa, onun yolundan gidin. Eğer ölmüşse, yaşarken yapıp ettiklerini yapın. Üç yıl boyunca babanızın yolundan hiç ayrılmazsanız, işte o zaman size iyi evlat denir.” (Konfüçyüs, 2017: 21) Bu söz ile bir kişinin babası hayattayken, onun isteklerine, babası öldüğünde ise onun davranışlarına bakılması gerektiğine vurgu yapmıştır. Babası öldüğünde üzerine düşen yası üç yıl boyunca babasının yolundan ayrılmayarak yerine getirdiği taktirde o kişiye ‘anne-babasına saygılı’ bir kişi deneceğini ifade etmiştir.

Konfüçyüs anne-babaya karşı saygılı olmaya dair görüşlerini ortaya koyarken, “Her şey göklerden meydana gelmekte, insanlar da atalardan meydana gelmektedir” düşüncesinden yola çıkmaktadır. Bu bakımdan anne- babaya oldukça önem veren Konfüçyüs insanların köklerini asla unutmaması ve saygı duyması gerektiğini savunur. Bunun yanında ataların sadece geçmişte değil, günümüzde de bizimle beraber olduğunu düşünür. (Yao, 2010: 202) Bu şekilde aile ilişkileri etrafında şekillenen ahlak anlayışına göre aile ilişkileri; karı-koca, anne-baba ve çocuklar, büyük ve küçük kardeşler arasında olmak üzere üç kısımdan oluşmaktadır. Önemli olan bu ilişkilerde taraflarının birbirlerine karşı olan sorumluluklarını içten ve özenli bir şekilde yerine getirmeleridir. Ancak, aile ilişkileri etrafında gelişen bu ahlak anlayışı sadece aileyle sınırlı kalmamaktadır. Konfüçyüs’e göre ailevi bu erdemler, sosyal düzen ve huzur için de büyük bir önem arz etmektedir. (Yao, 2010: 33) Başka bir ifadeyle saygı ailede başlar ve öğrenilir, sonrasında ise diğer insanlarla olan ilişkilerimize, dolayısıyla toplumsal düzene yansır.

Ardından Konfüçyüs, iyi düzenlenmiş ve iyi işleyen bir topluma kavuşabilmek için yapılacak en faydalı şeyin ‘adların düzenlenmesi’ olarak tanımladı durumun başarılı bir şekilde uygulanması olduğunu ifade eder. (Yu-Lan, 1966: 55) Konfüçyüs’ün adların düzenlenmesinden kast ettiği şey; bir şeylere karşılık gelen adlar ile içeriklerinin uyuşmasıdır. Konfüçyüs’e göre toplumsal ve politik düzensizliğin sebebi, adlarla içeriklerinin birbirleri ile tam olarak uyuşmamalarıdır. (Cheng & Low, 2012: 663)

Konfüçyüs her adın karşılık geldiği bir içeriği ve özü olduğunu ifade eder. Düzen ancak herkes bu öze uygun hareket ettiği zaman sağlanabilir. (Pekcan, 2015: 13) Konfüçyüs bu düşüncesini ifade ederken “Hükümdar hakiki bir hükümdar, nazırlar hakiki birer nazır, babalar hakiki birer baba, oğullarda hakiki birer oğul olsun” sözünü kullanmıştır. (Konfüçyüs, 2017: 12:11). Konfüçyüs’ün burada anlatmaya çalıştığı diğer bir nokta ise kişinin ifade etmeye çalıştığı şeyleri her zaman doğru kelimeler kullanarak ifade etmesidir.

Konfüçyüs’ün üzerinde sıkça durduğu, düşüncesi içerisinde önemli bir yere sahip kavramlardan biri de doğruluktur. Konfüçyüs’e göre doğruluk, kişinin bir eylemde bulunurken veya bir şeye karar verirken yapacağı eylemin doğruluğu, yanlışlığı hakkında iç sesini dinlemesi ve ona göre hareket etmesidir. Başka bir ifadeyle, kişi elde edeceği kâr veya uğrayacağı zarara bakmadan samimi bir şekilde eylemde bulunmalıdır. Yani sonuçlarına göre değil, sadece ahlaki bakımdan doğru olup olmadığına göre davranmalıdır. (Pekcan, 2015: 13)

Temel olarak bütün erdemleri kendisinde toplayan junzi’ye ulaşmayı amaçlayan Konfüçyüs’ün bu görüşleri, ölümüne müteakip öğrencileri tarafından yazıya dökülmüştür. Konfüçyüs’ün öğrencileri ayrıca hocalarının öğretilerini geliştirmiş ve sistematik bir yapıya kavuşturularak sonraki kuşaklara aktarmışlardır. Bazı dönemlerde popülerliğini kaybetse de farklı düşüncelerle harmanlanarak yeniden gündeme gelmeyi başarmıştır. Günümüzde Neo-Konfüçyüsçülük veya Yeni-Konfüçyüsçülük adıyla devam eden Konfüçyüsçü düşüncenin, Çin’de resim, müzik gibi sanat dallarının yanında siyaset ve dış politikaya da etkisi oldukça belirgindir. (Fettahoğlu, 2003: 310)

3.2. KONFÜÇYÜS’ÜN AHLÂK ÖĞRETİSİ

Konfüçyüs, din olmaktan ziyade erdem üzerine kurulu yaşamın yolunu gösteren bir ahlak öğretisi ortaya koymuştur. Bu ahlâk öğretisini bazı koşul ve menfaatlere göre değil, Göğe ait düzen ve bilge ataların yaşantılarına göre oluşturmuştur. Ayrıca insanlık faziletlerine bağlılık, kendine ve başkalarına karşı dürüst ve duyarlı olmak gibi erdemleri temele almıştır. Konfüçyüs toplumu siyasi bir terbiye aracılığıyla ideal düzenine kavuşturmanın yollarını ararken, kişisel olarak insanların mutlu ve huzurlu bir hayat sürmelerini de amaç edinmiştir. (Fettahoğlu, 2003: 316)

Konfüçyüs, ideal toplum ve devlet arayışına dair ortaya koyduğu öğretisinde bilgelik, erdemli olma, adalet, aile ilişkileri, atalara saygı ve insan sevgisi gibi konular etrafında düşünceler oluşturmuştur. Ortaya koyduğu bu düşüncelerle bulunduğu bölgede, Çin toplumunda yüzyıllar boyunca takip edilen biri olmuştur. (Kala, 2017: 75)

Konfüçyüs ahlâklı bir yaşam için ölçütleri ortaya koyarken; kişisel çıkar, maddi menfaat veya fayda gibi insanların emekleri ve iyi niyetleri üzerinden geçinmeye dayalı durumları bu ölçütler arasına almaz. Ona göre asıl ölçütler erdemlilik ve vazifelerini yerine getirmektir. Ancak Konfüçyüs'te erdeme sahip olmadan, vazifelerin olabileceğine dair ifadeler pek açık değildir. Konfüçyüs'e göre ideal insan olmanın ilk şartı erdemli olmaktır. Bu bakımdan bireyler Çince 'De' veya 'Dao De' olarak ifade edilen 'erdemlilik' ilkesine uygun bir hayat sürmelidir. Konfüçyüs'e göre bireyler ancak bu şekilde Junzi'ye -ideal insana- ulaşabilir. Erdemliliğe sahip olabilmek için de kişinin bazı vasıflara sahip olması gerekmektedir. (Okay, 2017: 31)

Bu özelliklerden ilki dilimize 'insanları sevmek' veya 'insan sevgisi' olarak aktarılan 'ren'dir. Konfüçyüs erdem üzerine inşa edilmiş ahlak öğretisinin temeline ren'i koymaktadır. Ona göre doğayla ve hayatla uyum içinde olmanın en etkin yolu ren'dir. (Fettahoğlu, 2003: 316) Konfüçyüs kendisine iyiliğin temeli sorulunca erdemli olmanın ne olduğunu tanımlayacak şu ifadeleri kullanmaktadır: "Kendine hâkim olmak ve törelerden vazgeçmemek; iyiliğin esasını teşkil eden budur. Kendine hâkim olmaya ve törelere sınıksız sarılamaya gücün yeterse kendinle birlikte bütün Çin ilini de töreli kılabilirsin. İyiliğin kapısını açacak anahtar zaten kendi içindedir. Onu başkalarından almak ne mümkün." (Konfüçyüs, 2017: 91) Erdemin ne olduğunu ve kaynağının nerede olduğunu yanıtlayan Konfüçyüs'e kişiyi kemale erdirecek şeye nasıl ulaşılacağı sorulduğunda ise şu cümleyi kurmuştur: "Töreye uygun olmayana gözünü çevirme; töreye uygun olmayana kulak verme, töreye uygun olamayanın adını bile anma; töreye uygun olamayan bir işe hiçbir zaman kalkışma." (Konfüçyüs, 2017: 91)

Ayrıca Konfüçyüs rene hoşgörü, fedakârlık ve yardımseverlik ile ulaşılacağını da vurgulamıştır. Bu noktada fedakarlığı, bireyin kendini en içten duyularla insanlığa adanması, ölümlerin ruhlarına yani ataların ruhlarına saygılı olması ve onlara bağlı kalması olarak tanımlamıştır. Ona göre insan hangi şartta olursa olsun önce vazifesini yapmalı daha sonra karşılığını düşünmelidir. Yardımseverlik ise eli açık olmak, ihtiyaç sahiplerine

bağıшта bulunmak, kendi hayatını inşa ederken başkalarının da hayatını kurmaya yardımcı olmak ve kendini geliştirirken başkalarının gelişimine de destek olmaktır. Konfüçyüs bu düşüncesini: “Sana yapılmasını istemediğin bir şeyi başkalarına zorla yapmaya kalkışma” sözüyle ifade etmiştir. (Konfüçyüs, 2017: 92) Ayrıca bu düşünce onun öğretisini temellerinden biri olmuştur.

Konfüçyüs, onur sahibi bir kişinin erdemden asla vazgeçmeyeceğini savunur. O: “Asil adam iyiliği terk ederse iyi bilinmeye layık olur mu? Asil adam bir akşam yemeği süresince bile iyiliği çiğnemeyendir.” sözüyle bu fikrini dile getirmiştir. (Konfüçyüs, 2017: 37) Erdemliliğin kendisinde görüldüğü, kararlı ve iyi ahlak sahibi bir insanın erdemli olmaya zarar verecek bir hayat sürmeyeceğini savunur. Konfüçyüs, bu kişinin erdemini muhafaza etmek için gerektiğinde hayatını feda etmekten geri durmayacağını da ifade etmiştir. (Fettahoğlu, 2003: 316)

Konfüçyüs’e göre bir yaşam için erdem ve vazife birliği insana, Göklerin ve yerin dengesini ve uyumunu göstermektedir. Konfüçyüs insanın her zaman en uygun olan yolu seçmesi gerektiğini savunur. Bahsedilen bu en uygun yol da kişinin kendisini aşırılıklardan uzak tutmasıdır. Bu bakımdan kişiyi en uygun yol ile en yüksek ideale götüren yola ‘Orta Yol’ demiştir. (Kala, 2017: 7)

Konfüçyüs’ün öğretileri ile ulaşmayı amaçladığı ideal kişi, insancıl yapısına uygun olarak, dünyaya sırtını dönmüş, münzevi bir hayat süren, çilekeş bir keşiş değildir. Aksine dünyayı ve insanı tanıyan, aydın ve yaşamında orta yolu yani doğru ölçüyü yakalayan bilge kişidir. Bu noktada ona göre bu erdemli kişinin sahip olması gereken davranışlar arasında kendini sürekli terbiye etmek, her durumda ahlaki bir ciddiyetini takınmak ve insanlarla ilişkisinde dürüst olmak yer almaktadır. Konfüçyüs, makam ve mevki veya mal mülk sahibi olmayı hakir görmez. Ancak her an ahlaklı bir yaşam adına bunları terk etmeye hazırdır. (Störig, 2011: 86) Konfüçyüs, siyasal erkin veraset yoluyla değil ahlaki bakımdan en üstün olmakla kazanılması gerektiğini savunur. Bu bakımdan soylu sayılabilmenin kriteri olarak, soylu bir aileden gelmek yerine yüksek ahlaki değerleri koyması, zamanında toplumsal açıdan büyük bir devrim olmuştur. (Anıl ve Özbek, 2017: 193)

Konfüçyüs iyiliğe iyilikle, kötülüğe ise adaletle karşılık vermeyi kendine ilke edinmiştir. Çocukluğundan itibaren annesinin isteği ve kendi çabası ile kendi kişiliğini

şekillendirmiş, aldığı eğitimi ve ortaya koyduğu düşüncelerle başkalarının da kişiliklerini şekillendirmelerine yardımcı olmayı vazife bilmiştir. Bunun yanında kendi hayatını da Orta Yol olarak ifade ettiği düşüncesi kapsamında şekillendirmiştir. Böylece hayata dair içsel ve dışsal durumları doğru dengede tutma gayretinde olmuştur. Ayrıca Konfüçyüs; “Sana yapılmasını istemediğin şeyi başkasına yapma.” (Störig, 2013: 86) sözü ile ortaya koyduğu şey insan davranışlarının altın kuralı olmuştur.

Konfüçyüs bir kimsenin en mükemmel erdem olarak tanımladığı insanlığa, insanlık ortak duygusuna ulaşması ve olgunluğa erişebilmesi için yapması gereken vazifeler olduğunu söyler. Bu vazifelerden ilki kişinin kendini devamlı murakabe halinde tutması, yani kişinin kendine karşı samimi ve dürüst olması gerektiğidir. (Suzuki, 2012: 84) Yani Konfüçyüs, insanların nasıllarsa öyle olmalarını, duruma göre değişenler gibi iki yüzlü ve içten pazarlıklı olmamaları gerektiğini dile getirir.

Konfüçyüs’ün öğrencilerinden Tzu-Chang, Konfüçyüs’e mükemmel en olgun erdemi sorar. Konfüçyüs’te, “Dünyada beş şeyi yaşamına uygulayabilmeye kusursuz erdem denir.” cevabını verir. Daha sonra bu beş erdemin ne olduğu sorulduğunda Konfüçyüs, “Ağırbaşlılık, doğruluk, cömertlik, saygı, içtenlik,” erdemlerini sıralar. Konfüçyüs’e göre, “Ağırbaşlıysan, saygısızlık görmezsin. Cömertsen, her şeyi elde edersin. İçtensen, insanları kazanırsın. Doğruysan, güvenilirsin. Saygılıysan, başkalarını hizmetinde çalıştırabilirsin.” (Konfüçyüs, 2008: 122)

Konfüçyüs’e göre doğruluk, iyilik, akıllılık, edeplilik ve güvenilirlik erdemlerin temellerindendir. Bu erdemler, başarı şartına bağlanmamıştır. Çünkü Konfüçyüs’e göre, başarı faziletin varlığına her zaman delil olmaz. Başka bir ifadeyle hikmet yani yerinde iş yapma ve fazilet yani erdemli olma, başarı olsa da olmasa da her zorluğa ve koşula rağmen iyilikte devam ve ısrarcı olmaktır. Bunların yanında Konfüçyüs’ün ahlak öğretisi içerisinde; adalet, insanlık ve bilgili olmak da temel faziletlerden olmaları bakımından önemli bir yere sahiptirler. (Küçük ve diğ, 2014: 95)

Konfüçyüs’e göre bir kimsenin iyi ve ideal insan olduğundan bahsedebilmemiz için o kişinin erdem sahibi olması gerekir. Yani ancak erdemli kişi ideal kişi de olacaktır. Konfüçyüs ahlak öğretisinde, geleneklerin ve törelerin -ki bunlara “li” kuralları deniyor- öğrenilip uygulanmasını öngörmüştür. Bununla beraber akıllı, cesur ve iyi insan olmak, aile ilişkilerinde rolüne uygun davranmak, amirlerine itaat etmek ve vazifelerini layıkıyla

yapmak gibi birçok konuda ahlaklı bir insanın nasıl olması ve davranması gerektiğine değinmiştir. Konfüçyüs, bu şekilde iyi insanın vasıfları ortaya koymuştur. Geçmiş nesillere saygıyı, anne-babaya itaati, dostlara sadık olmayı, yönetime güven duymayı da iyi ve ahlaklı kişini vasıfları arasında sıralamıştır. (Kala, 2017: 76) Ayrıca Konfüçyüs toplumsal ilişkileri “Beş İlke Yasası” adı altında sınıflamıştır. Bu beş ilke yani beş ilişki: Hükümdar-halk, baba-oğul, ağabey-kardeş, karı-koca ve arkadaş ile arkadaş arasındaki ilişkilerdir. (Anıl ve Özbek, 2017: 147) Bu sınıflandırmaya göre; hükümdar halk yararını öncelikle, halkın da hükümdara sadık olması gerekir. Baba koruyucu kuşatıcı ve nazik, oğul bir evlada yaraşır şekilde itaatkâr olmalıdır. Büyük kardeş yol gösterici, küçük kardeş itaatkâr olmalıdır. Koca nazik ve düşünceli, kadın itaatli olmalıdır. Arkadaşlar da birbirlerine karşı sadık olmalıdır. (Kala, 2017: 76)

3.2.1. Aile

Aile, yapısı bakımından her toplumun olduğu gibi Çin toplumunun da temeli olmuştur. Konfüçyüs, ahlâk öğretisinde ortaya koymaya çalıştığı geleneklere dayalı toplumsal yapıda birlik ve beraberliğin sağlanması için konuyu sürekli aileye getirmiştir. Aile bağları ve aile kurumuna saygıyı insanlığın özü olarak görmüştür. (Kala, 2017: 75)

Çince aile sevgisi ‘Xiao (Hsiao)’ terimi ile ifade edilmektedir. Aile sevgisi, diğer bağların aksine hiçbir karşılık beklemeden sadece içten gelen duygularla harmanlanmış bir bağlılığa karşılık gelmektedir. Şüphesiz iyi bir aile iyi bir devlete giden yola örnek teşkil etmektedir. Bu bakımdan devlet memurlarının halka karşı tıpkı aile bireylerinin birbirlerine karşı davrandıkları gibi davranmaları önemlidir. Konfüçyüs bu durumu: “Bir hükümdar iyi bir baba, iyi bir oğul ve iyi bir arkadaş örneği olursa, herkes onun yolunda gider” sözüyle ifade etmiştir. (Anıl ve Özbek, 2017: 125)

Konfüçyüs insanların aradıkları gerçek mutluluğu ancak yukarıda da bahsettiğimiz adalet, doğruluk, insan sevgisi, iyilik, merhamet ve cömertlik gibi erdemlerle ulaşabileceğini savunur. Bu yüksek duygulara ve erdemlere ulaşabilmelerinin ise ancak sağlam bir aile ortamı ve geleneklere bağlılıkla olabileceğine inanmıştır. (Anıl ve Özbek, 2017: 5)

Atalara saygı, bütünsel anlamda anne babaya ve atalara özel bir saygı göstermeye karşılık gelmektedir. Bu bakımdan Konfüçyüs ve takipçileri, atalara saygıyı, geleneksel

yapıları içerisinde arzuladıkları ideal toplumun temel yapı taşı olarak görmektedirler. Atalara saygılı olma, onlara hizmet etme ve amir memur ilişkisinde üstlerine itaat inancına dayalı hiyerarşik bir sistem Konfüçyüs'ün oldukça değer verdiği kavramlardır. Konfüçyüs'e göre atalara saygı ve bağlılık (Zhong) gibi, aile ve toplum açısından önemli erdemlerden bazıları hiyerarşik yapı ile ifade edilebilmektedir. (Halcombe, 2016: 57) Bu, Konfüçyüs'ün toplum ve devlet anlayışını ortaya koyarken takındığı tavrın bir yönüdür. Diğer bir yönü ise eşitlikçi ve liyakate dayalı bir tavır sergilemesidir. (Kala, 2017: 74)

Konfüçyüs, eğitim sistemi içerisinde sınıf ayrımına ılımlı yaklaşmaz. Ona göre bu durum belki imparatorluk yönetiminde, Çinli memur seçiminde olabilir ancak eğitimde olmaması gerekir. Ayrıca Konfüçyüs'e göre devlet yöneticileri, soya ve isme bakılmadan kabiliyet ve azimlerine göre derecelendirilip seçilmelidir.

3.2.2. Bilgi ve Bilgelik

Konfüçyüs, Konuşmalarda bilginin tanımını yaparken: “O kişi davranışlarından utanç duyarsa ve bir yere gönderildiği zaman çevredekileri küçük düşürmezse, bu kişiye bilgin denir.” (Konfüçyüs, 2008: 87) ifadesini kullanmıştır.

İdeal devlet ve topluma dair ortaya koyduğu düşünceleri ve bu iki unsurun ortak alt başlığı olan ideal yöneticiye dair düşünceleri bakımından değerlendirildiğinde Konfüçyüs'ü Platon ile kıyaslamak mümkündür. Platon yaşamı boyunca bilge hükümdarı veya filozof kralı arayıp durmuştur. Arayışları sonuç vermeyince de kendisi bir yol çizme girişimde bulunmuştur. (Okay, 2017: 66) Aynı şekilde aralarındaki mesafeye ve yıllara rağmen Konfüçyüs de hayatı boyunca bilge hükümdarı aramıştır. Bunun boşuna bir uğraş olduğunu bilmesine rağmen. Konfüçyüs, Çin'de bahsettiği bu erdemlere sahip birinin olmadığını biliyordu. Bu durumda sadece kendisi bu konumda olabilirdi. Bundan dolayı herhangi bir devlette yönetici olmayı veya yöneticiyi yöneten bir danışman olmayı amaçlamıştır. Ne var ki bu uğurda gösterdiği bütün çabaları başarısız olmuştur. (Usta, 2018: 98)

Konfüçyüs, bilgiyi sadece bilgili olmak için edinmenin yanlış olduğunu savunmuştur. Ayrıca bilginin ahlak ve devlet problemleriyle ilgili çalışmalarda ve bunların öğretiminde merkeze konması gerektiğini belirtmiştir. Bilgisiyle, acı çeken dünyaya mutluluğu getirmek için bir yol bulma çabası içinde olmuştur. (Okay, 2017: 68)

Konfüçyüs bilgiyi elde etmenin yolları olarak; çok dinlemek, en uygun olanı yapmak, çok gözlem yapmak ve gözlem sonuçlarını belleğe kaydetmek olarak sıralar. Konfüçyüs buraya kadarki kısımdan anlaşılacağı üzere bilgi konusunda, ahlak ve erdeme dayalı bir düşünce ortaya koymuştur. Bu bakımdan Konfüçyüs bilginin, ahlaki değerlerle beraber ele alınması gerektiğini savunur. Ona göre bilgi, kendisine “nasıl iyi, ahlaklı ve erdemli insan olunur?” sorusunu soran ve yanıt bulmaya çalışan kimselere rehber olup yol gösterir. (Okay, 2017: 68)

3.2.3. Müzik ve Ayinler

Müzik, toplumların içinde bulundukları psikolojik havayı yansıtması bakımından toplumsal yapının izlerini belli eder. Yani toplumun ve devletin iyi hali veya kötü gidişatı toplumsal bir ifade aracı olması açısından müziğe yansır. Bu bakımdan Konfüçyüs’e göre bozulan düzen, sadece törenler ve ayinlerle yani ‘li’ kuralları ile değil müzik ile de düzeltilmeye çalışılmalıdır.

Müzik, geleneklerin ve ataların duygularının aktarımı gibi işlevleri ile toplumda erdemliliği artırmak, taşkınlıkları önlemek gibi bazı görevleri üstlenmiş bir olgudur. Ayrıca müzik, insanların geçmiş yaşantıları ve bunlara bağlı duygulanımları, gelecek hayalleri ve bunlara bağlı umutları ile kaygılarını ifade biçimlerinden biridir. Bunun yanında duygular içsel olmaları bakımında yüz ifadeleri ile olduğu kadar, sesler vasıtası ile de gün yüzüne çıkarlar. (Kala, 2017: 79) Duygu insana özgü bir hal olduğundan, insan da bir toplum içerisinde yaşadığından, bu toplumun idaresi de devlet eliyle olduğundan toplumda ve devlette meydana gelen bozulmalar önce topluma sonra insana daha sonra müziğe yansır. Yani düzeni bozulmaya başladığı, huzur ve istikrar ortamının yerini kaosa bıraktığı bir devlette, dolaylı olarak sesler de bu durumları yansıtacak şekilde hüznü ve düşünceli olurlar. Konfüçyüs’e göre bu durumların farkına varan yöneticiler, toplum ve devletteki kötü gidişatı tespit edip diğer unsurların yanında müzikle ve müzik zevkini yetkinleştirmekle, baş gösteren kötü durumun etkilerini kırmaya çalışmalıdırlar. (Anıl ve Özbek, 2017: 158) Bunun yanında müzik, bireyin toplumla arasındaki uyumu sağlamak bakımından bir vasıta görevi görmektedir. (Kala, 2017: 79) Konfüçyüs iyi bir yöneticinin müzik vasıtası ile ülkesini yönetebilme kabiliyetine sahip olmasını öngörür.

Konfüçyüs'e göre gelenekleri, töreleri sonraki nesillere ve ülkenin dört bir yanına taşıyan unsurlar olarak müzik ve ayinler, bozulmaya yüz tutmuş geleneklerin revize edilmesinde de kullanabilirler. Müzik ve ayinler geleneklere, gelenekler ahlaklı bir yaşam ve onun muhafazası için birbirlerine ekli unsurlardır. (Kala, 2017: 91) Yasalar ve yaptırımlar, ayinler ile müziğin niteliğini, toplumsal yapı içerisindeki şekillendirici ve iyileştirici gücünü artırmak için kullanılmalıdır. Yani başka bir deyişle Konfüçyüs'e göre ayinler ve müzik, evreni düzeltmek ve onu mevcut halinden daha iyi bir duruma ulaştırmak için kullanılmalıdır. (Kala, 2017: 79)

Müzik ve ayinler bahsi etrafında Konfüçyüs salt bilginin yanında sanatsal bir ortak paydanın, ortak bir hissin oluşturulmasını öngörmüştür. Bu açıdan ahlak ile adabı muaşeret olarak tabir edilen edeplerin eğitiminin önemi üzerinde durmuştur. Ona göre temel eğitimin ana dayanaklarından olan müzik, yukarda bahsettiğimiz yapısı itibari ile iyilikle akrabadır. Yani Konfüçyüs'e göre kişi müzikle uğraşarak iyi, samimi, dürüst ve doğal bir kalbe sahip olabilir. (Störig, 2013: 88)

Anlaşılabileceği üzere Konfüçyüs, toplumu ve devleti oluşturan bireyleri ve bireylerin ortaya koydukları yapıları kontrol altında tutabilmek müzik ve ayinleri de bir araç olarak görmüştür. Konfüçyüs, ayrıca müziğin fertleri en mükemmel erdemlere sahip bireyler olarak yetiştirebilmek için, yani junziye ulaştırabilmek için de kullanılmasını savunmuştur. Konfüçyüs, evreni Ren (insanlık/insan sevgisi) olarak adlandırdığı ve sevgiyi sembolize eden coşkulu bir gücün etkisi altında olduğunu düşünmüştür. Bu gücün de Te (Erdem), Xiao/Hsiao (Aile Sevgisi), Yi (Doğruluk) ve Li (Töreler/ayinler) gibi insanı olgunlaştıran, kemale erdiren ilkelerden oluştuğunu ifade etmiştir. Konfüçyüs, evreni çevrelemiş ve idare eden dengenin, bu ilkelerle güçlendirilmesi, bu vasıta ile en olgun haline geleceği ve toplumun da bu yolla arzulanan huzur ve esenlik ortamına, mutluluğuna ulaşacağına inanmaktadır. Bu uğraşların ortak amacı ise; insanı ideal hali olan Jun Zi'ye kavuşturmadır. İnsanı bu amacına ulaştırmak için de en uygun yol, tören ve ayinlerdir. (Pekcan, 2015: 13)

3.3. KONFÜÇYÜS'TEN SONRA KONFÜÇYÜS ÖĞRETİSİ

Konfüçyüs yaşamı boyunca oldukça fazla öğrenci yetiştirmiştir. Bunların arasından yüz on tanesi öne çıkmış ve uzmanlar tarafından tespit edilmiştir. Bu seçkin iyi yetişmiş yüz on öğrenci arasında ise iki tanesi öne çıkmıştır. (McArthur, 2011: 164) Konfüçyüs'ün

ölümünün ardından düşüncelerini geliştirip yayan bu iki düşünür Mencius (Mengzi) ve Xunzi'dir. Bilhassa Mencius, Konfüçyüs'ün ardından 'İkinci Bilge' olarak anılmış ve Konfüçyüsçü Okulun en önemli düşünürlerinden sayılmıştır. (Pekcan, 2015: 15) Bu iki düşünürün ayrıldıkları nokta ise insan doğasının özü problemidir. Mencius, Konfüçyüs gibi insan doğasının iyi olduğunu savunurken; Xunzi, toplumsal ve politik düzeni sağlamak için tersine ödül ve ceza sisteminin gerekliliğini savunmuştur.

3.3.1. Mencius (Měngzì) (MÖ 380-300)

Mencius, Konfüçyüs'ten yüz elli yıl sonra, MÖ 371 ve 289 yılları arasında yaşamıştır. Mencius, Konfüçyüs'ün öğretilerini benimsemiş, bu öğretinin gelişimi ve yayılması için etkin bir rol üstlenmiştir. Mencius, özellikle Sung Hanedanlığı döneminden sonraki Çin geleneksel eğitim sisteminin temelleri olan ve Çin klasikleri arasında yer alan Dört Kitap'tan ikincisi olan Mencius'un Kitabı adlı eserin müellifidir. Konfüçyüs öğretisi ile yakınlığı ise eğitimini Konfüçyüs'ün torunlarından olan Zisi'den almış olmasıdır. (Pekcan, 2015: 15) Ailesi ve özel hayatına dair çok fazla veri olmayan Mencius, "iyi bir anne nasıl olmalıdır?" sorusuna yaşamıyla cevap veren bir anne tarafından yetiştirildiği ifade edilmektedir. Mencius da örnek aldığı ve düşüncelerini yaşatmayı amaç edindiği Konfüçyüs gibi başarılı ve öğrenme isteği ile dolu bir eğitimci profili çizmiştir. Yine tıpkı Konfüçyüs gibi devlette yüksek rütbeli memuriyet kollayarak düşüncelerini hayata tatbik edebilme yolları aramıştır. (Shi, 2010: 50)

Çin düşüncesinde çokça tartışılan ve üzerine birçok kuram geliştirilen konulardan biri insan doğasının neliği problemidir. Yani insan doğasının iyi mi yoksa kötü mü olduğudur. Mencius'e göre insan doğası doğuştan iyidir ve genel ahlâki duygular insanda doğuştan vardır. (Pekcan, 2015: 15) Mencius'un ortaya koyduğu bu düşüncede Konfüçyüs'ten ayrıldığı nokta; insanların nasıl iyi duygular ve düşüncelere sahip olacağı değil, zaten karakterlerinde doğuştan hazır bulunan bu duygu ve düşünceleri nasıl ortaya çıkarıp muhafaza edecekleridir.

Mencius insan doğasında var olan ve tüm insanlarda bulunan dört eğilimden bahseder. Bunlar; saygı, merhamet, doğruluk ve utanma duygularıdır. Bu dört eğilimi kendinde toplayabilen ve hayatına tatbik edebilen her insan, insanlık (ren), doğruluk (yi), töreler (li) ve erdem (zhì) olarak bilinen dört niteliğe sahip olacaktır. Mencius bu

düşüncesini temellendirmek için, tüm insanların temelde aynı olduğu düşüncesinden hareket etmiştir. (Störig, 2013: 98) Ona göre geçmişte zamana ve topluma damga vurmuş tüm bilginler ki bu gruba Konfüçyüs de dâhil, hepsi yiyen, içen diğer insani faaliyetleri yapan sıradan kişilerdir. Bilge olan ve olmayan kişi arasındaki fark ise bilge kişinin bu dört niteliği kendisinde toplamış ve onlara uygun yaşıyor olmasıdır. Mencius’a göre bunu onlar başatabildiyse bizlerde başarabiliriz. (Pekcan, 2015: 16) Bu durumu Mencius şu temsil ile açıklamaktadır:

“Arpa yetiştireceğimiz zaman tohumlar, toprağa ekilir. Toprak aynı topraktır ve tohumlar aynı zamanda dikilir. Bunlar hızla büyür ve sonunda hepsi olgunlaşır. Eğer bir arpa diğerinden farklı ise, bunun sebebi toprağın verimliliğindeki farklılık, yağış miktarındaki eşitsizlik ve tarımdaki farklılıklardan kaynaklanır. Yani aynı cins olan her şey benzerdir. Peki neden insanoğlunun farklı olduğunu düşünüyoruz? Bilgeler ve geriye kalan herkes aynı türdedirler.” (Pekcan, 2015: 16)

Verdiği örnekte de açıkça ifade ettiği gibi temelde insan olmaklık bakımından insanların hepsi birdir. Buna rağmen insanların zamanla farklılaşmasının sebebi ise içinde bulundukları ve yetiştikleri toplum, geçirdikleri deneyimler, aldıkları eğitim, sosyo-ekonomik imkanları gibi çevresel faktörlerdir. (Hançerlioğlu, 1993: 156) Herkesin doğasında bu dört eğilim doğuştan var olduğuna göre kişilere düşen onları ortaya çıkarmak ve geliştirip muhafaza etmektir.

Mencius yönetim konusunda, Konfüçyüs gibi hükümetin, insanların faydasını gözetmek ve temin etmek için var olduğunu düşünmektedir. Ona göre bütün insanlar bilge olma potansiyeline sahiptirler. Bu bakımdan yöneticinin görevi; insanların bu potansiyel kabiliyetlerini harekete geçirmek, onları eğitmek ve onlara bakmaktır. (Burkaz, 2014: 103) Yönetici bunun yanında toplumun ve bireylerin istek ve ihtiyaçlarını kendi istek ve ihtiyaçlarının önüne koymakla da yükümlüdür. (Pekcan, 2015: 16) Ayrıca insanlarda doğuştan var olan ancak zamanla üzeri tozlanan bu değerlerin yeniden gün yüzüne çıkarılması için ahlak eğitiminin verilmesinin gerekliliğini savunmuştur. Ancak böyle bir ahlak eğitiminin faydalı olacağını ve hükümdarların da bu doğrultuda halkın yararına çalışmasını dile getirmiştir. Bu konuda adların düzenlenmesine de atıfta bulunan Mencius, insanları önemsemeyen bir hükümdarın yönetici değil ancak sıradan bir kabadayı olacağını ileri sürer. Aynı düşünceden hareketle bir kimse sırf hükümdarın oğlu

olduğu için hükümdar olmamalıdır. Bu bakımdan hükümdarlar babalarına, neseplerine veya başka toplumsal ayrıcalıklarına göre değil sahip oldukları erdemlere göre seçilmelidir. Mencius şöyle der: “Hükümdarın ağır hataları varsa, ona telkinde bulunun. Defalarca tekrarlanan telkinleri dinlemiyorsa, yerine başka bir hükümdar getirin.” (Störig, 2013: 99)

Mencius’un özellikle insan doğası problemi çerçevesinde ortaya koyduğu görüşleri ve Konfüçyüs düşüncesini sistematik bir yapıya kavuşturması Konfüçyüsçü Okul için oldukça önemli katkılar sağlamıştır. Bu şekilde Mencius, Konfüçyüsçü Düşünce Okulunun diğer düşünce okulları karşısında popülarlığını ve etkinliğini devam ettirmesinde etkin bir rol üstlenmiştir.

3.3.2. Xunzi (Xúnzǐ) (MÖ 310-230)

Xunzi de Konfüçyüs gibi Çin tarihinin çalkantılı bir dönemi olan MÖ 475-221 yılları arasını kapsayan Savaşan Beylikler Döneminde yaşamıştır. Kendi ismini taşıyan, otuz iki bölümden oluşan Xunzi adlı eserin müellifidir. Konfüçyüs’ün takipçilerinden olan Xunzi Çin düşünce tarihinde en sofistike ve etkili düşünürlerden biridir. Xunzi insan ve evrenin bütünlüğüne ve harmonisine dair Mencius’a nispetle daha rasyonel bir anlayışa sahiptir. Xunzi’nin Mencius’tan ayrıldığı nokta ise insanın karakteri ve kişiliği üzerine yaptığı tanımdır. İnsanın doğuştan iyi bir doğaya sahip olduğunu düşünen Mencius’ten farklı olarak Xunzi, insanın kötü bir doğa ile dünyaya geldiğini, iyiliğin ancak eğitim ile oluşturulabileceğini savunmuştur. (Pekcan, 2015: 17) Ayrıca eğitimin işleyişi ve içeriği konusunda da Konfüçyüs’ün ortaya koyduğu törelere (li kurallarına) dayalı geleneksel ve karmaşık bir eğitim sistemi ileri sürmüştür. Xunzi bilge ve değerli kişilerin -topluma yön veren veya toplumu etkileme gücüne sahip; ekonomik, sosyal ve idari erk sahibi kişilerin- ortaya koydukları klasik öğretiler üzerine kurulu bir eğitimle ve insanın kendi çabası ile kendini yenileyebileceğini, revize edebileceğini savunmuştur. (Berthrong & Berthrong, 2000: 14)

İnsanın nasıl bir öz ile dünyaya geldiği konusunda Mencius’tan ayrılan Xunzi, insanların insan olmaları bakımından temelde aynı oldukları konusunda ise Mencius’e paralel bir tutum sergiler. Xunzi’ya göre, avam insanlar ile ‘junzi’ veya Türkçe tabiri ile bilge kişiler arasında doğuştan gelen bir fark bulunmamaktadır. Varoluş itibari ile herkes

eşit kabiliyet, beceri ve potansiyel ile doğmaktadır. Bundan dolayı yeryüzündeki en avam insan bile uygun bir eğitim ile bilge bir insan olabilir. (Pekcan, 2015: 18)

Bunun dışında yaşadığı dönemdeki diğer düşünürler gibi Xunzi’de ideal bir yönetim arayışına sahip olmuş ve bu konuda görüşler ileri sürmüştür. Bu bağlamda yönetimle ilgili olarak iyi ve erdemli bir yöneticinin gerekliliğini vurgulamıştır. Ancak insan doğasına dair, insanın doğuştan kötü olduğu düşüncesi nedeniyle insanları iyi işleyen bir düzen içinde tutabilmek, dizginlemek veya düzeni bozmalarını engellemek için ödül ve ceza sisteminin olması gerektiğini düşünmüştür. (Pekcan,2015:18) Ona göre ödül, iyi olumlu, toplumda oluşturulmak istenen davranışları pekiştirirken, cezalar da toplumda var olması istenmeyen bozucu etkiye sahip, olumsuz davranışları engeller. Bu bakımdan Xunzi açısından ödül ve ceza, toplumsal ve siyasal düzenin sağlanması açısından birbirini tamamlayan öğelerdir (Pekcan, 2015: 18)

Ayrıca Xunzi toplumsal yapının ve insanların, hiyerarşik normlara bağlı olması gerektiğini, bu olmazsa, toplumda çatışmaların kaçınılmaz olacağını ileri sürmüştür. (Xuetong, 2011: 29) Bunun yanında yöneticilerin veya yönetimdeki kişilerin devlet idaresindeki itici güç olduğunu dile getirmiştir. Dolayısıyla devletin işleyişindeki değişimin, bu yöneticilerin düşüncelerine bağlı olarak meydana geldiğini savunmuştur. (Pekcan, 2015: 18)

Kısaca ifade edecek olursak, Xunzi’yi Mencius’tan ayıran, ideal toplum ve yönetim düzenine dair düşüncelerinin şekillenmesinde en büyük etken, insanın doğasının doğuştan kötü olduğu inancıdır. Buna karşın Xunzi eğitim konusunda Konfüçyüs ile paralellik gösterir. Xunzi, töreleri birebir uygulayan ve eğitimini töreler üzerine kuran kişinin, aldığı bu eğitim sayesinde kötü olan doğasını yenileyip geliştirerek, erdemli ve bilge bir kişi haline gelebileceğini düşünmüştür. Xunzi böylece kişinin erdemli bir insan haline gelmesi sürecinde ödül ve cezanın öneminden bahsetmiştir. (Pekcan, 2015: 17)

3.4. KONFÜÇYÜSCÜ’ÜN AHLAK ÖĞRETİSİNİN UYGULANIŞI

Konfüçyüsçülüğün ahlâk öğretisi salt teorik değil, aksine toplum ve devlette karşılığı olan pratik bir öğretilerdir. Konfüçyüs ulaşmayı amaçladığı ideal toplum ve devlet yapısının ancak ideal ve erdemli insanla ulaşılacağını düşünür. Bu bakımdan toplumsal çözümlerde insanları bir arada tutacak ve kaotik ortamı izale edecek olan kişinin erdemli bir hükümdar olacağını savunur. (Anıl ve Özbek, 2017:128)

Konfüçyüs, ahlâki değerlerin bozulmaya yüz tuttuğu ve ahlâki çöküşün başladığı bir dönemde geleneklere sıkı sıkıya bağlı olmaya dayalı fikirleri ile sesini yükseltmiştir. Toplumun içinde bulunduğu durumu düzeltmek için yaşamı ve fikirleri ile çabalamıştır. (Störig, 2013: 86) Yöneticilerinin ve halkının asil bir tutumla kendini kanıtlamış olduğu ve çok uzun zamandan beri var olan toplumsal ilkelere geri dönmeleri, kendilerini ve yaşamlarını bu törelere göre şekillendirmeleri gerektiği çağrısında bulunmuştur. Bu bağlamda düşüncesinin özü, şu şekilde ifade edilmiştir:

Eskiler imparatorlukta aydınlık erdemi gözler önüne sermek istediklerinde, önce devleti düzene koyuyorlardı; devleti düzene koymak istiyorlarsa, önce evlerini düzenliyorlardı; evlerini düzene koymak istediklerinde, önce kendi şahsiyetlerini mükemmelleştiriyorlardı; kendi şahsiyetlerini mükemmelleştirmek istediklerinde, önce kalplerini dürüst kılıyorlardı; kalplerini dürüst kılmak istediklerinde, önce düşüncelerini gerçek hale getiriyorlardı; düşüncelerini gerçek hale getirmek istediklerinde, önce bilgilerini tamamlıyorlardı. (Störig, 2013: 87)

Konfüçyüs'e göre doğru ve ahlaka uygun hareket ancak doğal yasalara uymakla elde edilebilir. Bu şekilde hem devletin hem de toplumun Dao'yu yani orta yolu amaç edinip ona uygun hareket etmeleri gerektiğini öngörür. Bu şekilde toplumsal ve siyasal esenliğin, istikrarın kendiliğinden oluşacağını ileri sürer. Bu durumun gerçekleşmesi için de halkın ve devletteki yöneticilerin Junzi/Üstün İnsan olma çabası içinde olmalarının mecburi olduğunu dile getirir. Konfüçyüs'e göre ideal yapının oluşması için başta yöneticiler olarak tüm fertlerin junziye ulaşma çabaları yeterli olacaktır. (Anıl ve Özbek, 2017: 129)

Konfüçyüs her şeyden önce hükümdarın faziletli ve iyi ahlak sahibi olması gerektiğini düşünür. Nitekim kötü ahlak veya davranışlar hükümdarın dokunulmazlığını kaldıracağı gibi Göklerin de hükümdara verdikleri vekaleti geri almalarına neden olacaktır. Eski Çin inancında hükümdar gökler ile evren arasında bir köprü vazifesindedir. (Okanpan, 1966: 128) Bu vazifesi hasebiyle Göklerin Oğlu olarak nitelendirilmiştir. Eski Çin inancında, Göklerin Oğlu kendisine verilen vazifeyi layıkıyla yapamadığı takdirde gökler tarafından verilen yetkinin ondan alınıp bir başkasına verileceğine inanılmıştır. Bu nedenle halk, haklı ve hakkaniyetli olmayan bir yöneticinin emirlerine uyulmama hakkına sahip olmuştur. (Anıl ve Özbek, 2017: 131)

Konfüçyüs Konuşmalarda; “Devletini erdemin gücüyle idare eden kişi Kuzey Yıldızına benzer. Yerinde sabit dururken, bütün öteki yıldızlar onun etrafında dönmektedir.” (Konfüçyüs, 2017: 24) sözüyle yöneticinin sabit, istikrarlı ve yol gösterici olması gerektiğini ima etmiştir. Başka bir deyişle yöneticinin en mükemmel erdemlere sahip biri olması halinde, kalabalık kitlelerinin gece yolunu bulmak için Kuzey Yıldızını takip eden kimse gibi onun izinden gideceğine inanmıştır. (Haiming, 2014: 40) Bu bakımdan tek bir fert olmasına rağmen hükümdarın sahip olduğu erdemler bütün bir toplumu şekillendirme potansiyeline sahiptir. Yani gökteki yıldızlara nispetle kutup yıldızı nasılsa halkına karşı hükümdar da öyle olmalıdır. Ancak bu şekilde halkını doğru yola iletebilir ve onların refahını temin edebilir. (Anıl ve Özbek, 2017: 130)

Yani Konfüçyüs’e göre ideal devlet, ahlâki olgunluğun en üst noktasına ulaşmış bir yönetici tarafından idare edilen devlettir. Nitekim anlaşılacağı üzere Konfüçyüs devletin ahlaki bir kurum olduğunu düşünür. Bu nedenle de mantıki olarak devletin yöneticisinin de ahlâki olgunluğa erişmiş bir kişi olması gerektiğini savunmuştur. (Anıl ve Özbek, 2017: 129)

Konfüçyüs’e göre toplumsal düzeni sağlayan yasalar Tien’in insanların birbirleri ile olan ilişkilerine dair koyduğu kutsal yasalardır. Bu yasalar beş farklı şekilde ortaya çıkmaktadır. (Smith, 1964: 142) Toplumsal yaşamın tüm yönlerini kuşatan bu beş esas, ahlaklılık adına ortaya konmuş diğer tüm sistem ve fikirlerin vazgeçemeyeceği ilkelerin başında gelmektedir. Bu beş esas veya ilişki şekli; hükümdar-uyruk ilişkisi, ana-baba ve çocuklar arasındaki ilişki, karı-koca ilişkileri, kardeşler arasındaki ilişki ve arkadaş-arkadaş ilişkileridir. (Fettahoğlu, 2003: 320)

Konfüçyüs aileyi toplum içerisinde çok önemli bir konuma yerleştirmiştir. Düzenli ve düzgün işleyen bir aile yapısı bu bakımdan Çin ahlâk anlayışına yön veren hâkim rüzgardır. Bir aile içerisinde taraflar arasındaki davranışlar görmezden gelinmemelidir. Baba nazik ve vakur, çocuklar babanın şeref ve haysiyetini onurluca taşımaya layık olmalıdır. (Hodous, 1965: 212) Ana-baba çocuklarına şefkat ve merhamet göstermekle yükümlü iken, evlatlar ana-babalarına hürmet ve itaatle, ölümlemlerinden sonra ise adlarına kurban kesmekle yükümlüdürler. Ayrıca evlatlar kendilerinin ve eşlerinin davranışlarını ana-babalarının rızalarına uygun bir şekilde dizayn etmekle de sorumlu tutulmuşlardır. Konfüçyüs bu düşüncesini: “Asil adam, ana-babasına hizmette ve yaşlılara hürmette

kusursuz; ağırbaşlı ve dürüst, iyiliğe yakışır hareket edendir.” (Konfüçyüs, 2017: 20) sözüyle dile getirmiştir. Ayrıca evlatların babalarına itaatini “Babanız hayattaysa onun yolundan gidin. Eğer ölmüşse yaşarken yapıp ettiklerini yapın. Üç yıl boyunca babanızın yolundan hiç ayrılmazsanız size hayırlı evlat denir.” (Konfüçyüs, 2017: 21) sözüyle ifade etmiştir. Bu bağlamda Konfüçyüs eski Çin geleneklerinden olan anne-babanın ölümünün ardından üç yıl yas tutma adetinden değinmiştir. Kendisi de geride geçtiği üzere annesinin vefatından sonra bu töreye riayet etmiştir. (Özerdim, 1962: 110)

Geleneklere oldukça sıkı bir bağla bağlı olan Konfüçyüs, bir kişinin dünya evine girmeden veya bir erkek evlat bırakmadan dünyadan göçmesi büyük bir ayıp olarak görmektedir. Bunun sebebi ise toplumdaki erkek evladın ataların ruhlarına ibadeti devam ettireceği inancıdır. (Fettahoğlu, 2003: 321) Bu bakımdan ana-babaya saygı, ahlaki düzenin temeli olarak görülmüştür. İnsan doğasının bütün faziletlerini kuşatacağına inanılmıştır. Bu bağlamda evlada yakışır ana-baba saygısı, sadece yaşayanlara itaat ile ölümlere tören ve ibadetle kalmaz. Bunun yanında ana-babanın şeref, onur ve haysiyetine leke getirecek bütün davranışlardan kaçınmayı da gerektirmektedir. Hiyerarşik bir yapıya sahip Çin ailesinde aynı şekilde küçük kardeş büyük kardeşe, kadın eşine itaatle sorumludur. (Qin, 2007: 98)

Arkadaşlar arasındaki ilişkide “Yararlı dostluklar da tıpkı zararlı dostluklar gibi üç türlüdür. Dürüst olanlarla, sözlerine sadık olanlarla veya bilgisi çok olanlarla kurulan dostluklar yararlıdır. Dalkavuklukta yaman olanlar, ikiyüzlülerle veya lafazanlarla kurulan dostluklar zararlıdır.” (Konfüçyüs, 2017: 129) sözüyle nasıl bir yön izlenmesi gerektiğini, kimin faydalı kimin zararlı olacağını ve kişiye düşünenin kendisine faydalı arkadaşlıklar kurması olduğunu belirtmiştir.

Hükümdar- uyruk ilişkisinde hükümdar büyük bir aile reisi olarak görülmektedir. Yani aile ile devlet arasında sıkı bir ilişki oluşturulmuştur. Bu ilişki çerçevesinde devletin, aileden örnek alınarak, aile modeline göre şekillenmesi öngörülmüştür. Bu düşünce biraz daha ileri götürülerek hükümdara Göğün Oğlu ismi verilmiştir. (Yang, 1999: 56) Eski Çin inancına göre hükümdar, Göge karşı oğul olma vazifesini yerine getirmekle, bir evladın babasına nasıl davranması gerekiyorsa o şekilde davranmakla sorumludur. Buna yanında geniş bir aile gibi değerlendirilen halkının babası olarak da topluma karşı bu vazifesini yerine getirmekle yükümlüdür. (Anıl ve Özbek, 2017: 129) Anlaşılacağı üzere

Göge nispetle hükümdar oğul konumunda iken, halka nispetle baba konumundadır. Başka bir deyişle hükümdarın Gök ile halk arasındaki köprü olduğuna inanılmıştır. Bu köprü aracılığıyla halk ile gök arasında bir bağıntı kurulmuştur. (Maspero, 1927: 462)

Konfüçyüs, yaşadığı dönemde iyi bir yönetimin bulunmamasından ve bunun doğrudan bir sonucu olarak halkın acı ve sefalet içinde olmasından büyük üzüntü duymuş ve bu açıdan ideal bir devlet ve toplum düzeninin özlemini en derinlerinde hissetmiştir. Konfüçyüs, toplumsal hayattaki insan ilişkilerini, aile içi münasebetlere benzetmeye çalışarak “bütün insanlar kardeştir” düşüncesini yerleştirmeye çalışmıştır. Aile içi ilişkilerde aile bireyleri arasında korku veya çekiniklik oluşturmaktan ziyade, aile fertlerini ortak bir gayeye yönlendirmek ve bu doğrultuda bir bütünlük oluşturmak gerektiğini ifade etmiştir. Konfüçyüs bu durumun devlet için de aynı şekilde geçerli olduğunu savunmuştur. (Konfüçyüs, 2007: 92). Konfüçyüs, iyi diye nitelendirebilecek bir hükümetin; halkına iyi bakan, onları iyi besleyen ve halkın güvenini kazanmış olan bir hükümet olacağını belirtmiştir. Bu bakımdan halkın güvenini kazanamamış bir hükümet Konfüçyüs’e göre ayakta duramayacaktır. (Konfüçyüs, 2017: 93). Konfüçyüs bu düşüncesini şu cümle ile ortaya koymuştur: “Eğer, hükümdar halkı belli başlı kurallarla yönetirken, asayişi (sadece) cezalarla sağlamağa çalışırsa, halk (devlete olan) kutsal yükümlülüklerini bir tarafa bırakıp, yalnızca cezalardan kurtulmağa çalışacaktır. Eğer halk, erdemle (yani «Li», «I» ve «Tao»ya uygun) yönetilirse, kendi kusurlarını düzeltmeye çaba gösterecektir.” (Konfüçyüs, 2017: 24).

Aile ve devlet yapısına dair bahsedilen bu durumlar Konfüçyüs’ün toplum ve devlet düşüncesinin temellerini oluşturmaktadır. Konfüçyüs toplum ve devlet yönetiminde olumsuz olan cezalardan ziyade olumlu örneklerle vurgu yapmış ve bunlar üzerinde durmuştur. (Zhang, 2012: 52) Bu bakımdan Konfüçyüs baskı ve korkuya dayalı olarak idare edilen bir devleti değil, hükümdarla halkı arasında karşılıklı dürüstlük, samimiyet ve güvene dayalı bir anlaşmanın olduğu ortak bir idareyi öngörmüştür. Bu bakımdan modern demokratik düşüncelerle bir benzerlik gösterdiği ifade edilmektedir. (Fettahoğlu, 2003: 319)

Konfüçyüs, halktan biri olmasının verdiği avantajla halkı yakından tanıma ve onların acılarına yakından tanıklık etme fırsatı bulmuştur. Bu fırsatı iyi değerlendiren Konfüçyüs, düşüncelerini ortaya koyarken her zaman halktan taraf olmuştur. Halkı

sömüren, onlar üzerinden fayda elde eden soylular ve devlet memurları yerine, erdem ve faziletleri kendinde toplamış, kendi dalında bilgili ve kabiliyet sahibi olanların, yani işinin erbabı olan kişilerin devlet yönetiminde bulunmalarını istemiştir. Vazifesini layıkıyla yapmaktan yoksun olan hükümdarların veya yöneticilerin bulundukları makamı hak etmeyeceklerini ileri sürmüş ve “Kendini yönetmekten âciz bir devlet adamı, devleti nasıl idare edebilir?” sorusuyla da döneminin yöneticilerine eleştirilerde bulunmuştur. (Konfüçyüs, 2017: 27)

Konfüçyüs, devlet-toplum ilişkisindeki tarafları oluşturan; halk ile yöneticiler arasında iki tarafta da olması arzulanan erdemlere dayalı karşılıklı bir anlaşmanın bulunmasını öngörmüştür. Konfüçyüs, halkın kendini idare etme bakımından ve genel manada bilgisiz ve cahil kaldığını gördüğü için, devlet idaresinin halka teslim edilemeyeceğini ileri sürmüştür. (Zhaoming, 2016: 99) Buna karşın büsbütün egemenliğin hükümdarların mutlak otoritesine bırakmanın da uygun olmayacağını da ifade etmiştir. Halkın hükümdar ve yöneticilerin emir ve buyruklarına itaat etmesi gerektiğini belirtmiştir. (Konfüçyüs, 2017: 95) Konfüçyüs yaşadığı dönemde hükümdarları veya yöneticileri doğru, adil olanı yapmaya, fazilet ve kabiliyet sahibi devlet adamlarını seçmeye itecek hiçbir yaptırımın bulunmadığı fark etmiştir. (Aydın, 2015: 567) Bu durumu fark eden Konfüçyüs, mevcut siyasi yönetimin radikal ve dinamik ıslahatlar yapmasını bulundukları kaos düzeni dolayısıyla pek mümkün görmemiştir. Bu yüzden toplumu düzene sokacak radikal ve dinamik reformları gerçekleştirmenin ancak halkı eğitmekle olacağını belirtmiştir. (Konfüçyüs, 2017: 104-105) Bu gaye bakımından zengin, fakir, soylu, avam ayrımı yapmadan tüm insanların ideal devlet ve topluma ulaşmak için yöntem olarak belirlenen eğitim-öğretim konusunda potansiyel olarak kabiliyetli olduğunu ve bu konularda eğitim hakkına sahip olduklarını savunmuştur. (Konfüçyüs, 2017: 55)

Konfüçyüs, halkın erdem ve faziletler bakımından eğitilmesi kadar, ideal toplum yapısının göstergelerinden saydığı huzur, güven, mutluluk ve refah ortamına kavuşturulmasını da arzulamıştır. Bu konuda Konfüçyüs’e halkın menfaatine olacak en yararlı şeyin ne olduğu sorulduğu vakit: “halka zengin bir hayat sağla veya onları zenginleştir” şeklinde cevap vermiştir (Konfüçyüs, 2017: 102) Konfüçyüs bu konu ile alakalı olarak iyi insanın sıfatlarından bahsederken “iyi bir insan muhtaç olanlara yardım

eden ve kendi servetini arttırmaya çalışmayan insandır” şeklinde bir cümle kullanmıştır. (Konfüçyüs, 2017: 47)

İnsana ve insanın olgunlaşmasına ve erdem sahibi olmasına oldukça önem veren Konfüçyüs’e, erdemin neye karşılık geldiği sorulduğunda, erdemin: “insanları sevmek” olduğu, bilginin en genel anlamda neye karşılık geldiği sorulduğunda ise bilginin: “insanı bilmek” olduğu cevaplarını vermiştir. (Konfüçyüs, 2017: 97) İçinde bulunduğu dönemin ahlâkî, toplumsal ve politik durumlarının etkisiyle Konfüçyüs, o dönem Çin toplumunun birçok yönden maruz kaldığı veya daha doğru bir ifadeyle sürüklendiği olumsuz durumlardan sıyrılmasını istemiştir. Toplumun daha iyi işleyen bir yapıya kavuşmasını sağlayacak yeni bir ahlaki sistemin veya düzeninin oluşturulmasını öngörmüştür. Bu arzularına ulaşmak için daha işler bir sosyal ve siyasal yapının ortaya konması gerektiğini belirtmiştir. (Zhu, 1998: 32) Konfüçyüs, siyasi durumları ve bunlara has bilimleri kendi başına müstakil bir alan olarak değerlendirmemiştir. Aksine siyasi bilgi, beceri ve bilimleri ahlâk bilimi genel başlığı altında bir alt başlık olarak değerlendirmiştir. Bu nedenle, her şeyi bu genel ahlâkî kaidelerden hareketle ele alma, dolayısıyla devlete ve onun idaresi olarak tanımlanacak siyasete dair düşüncelerini de bu kaideler çerçevesinde ortaya koyma çabası içerisinde olmuştur. (Okay, 2017: 87)

Konfüçyüs tüm insanlar için ortak olan bir erdemden, faziletten bahseder. Bahsettiği bu fazilet tüm insanların birbirlerine muhtaç olmaları ve bu durumun doğrudan bir sonucu olarak insanların birbirlerine karşı besledikleri sevgidir. Bu bakımdan Konfüçyüs insanlar için bir arada yaşamının bir mecburiyet olduğunu, bir insanın bu toplumsal yapıdan koparak hayvanların arasında bir başına yaşamasının mümkün olmayacağını belirtmiştir. “Acı çeken insanlardan başka kimin imdadına koşabilirim?” sorusunu kendine yönelten Konfüçyüs bu ifadeyle, insanın mecburi olarak toplumsal yapıya sahip bir varlık olduğunu, bu münasebetten dolayı insanın diğer insanlara olan açık ihtiyacından söz etmiştir. (Okay, 2017: 79)

Konfüçyüs, insanların toplumsal bir yapıda olmalarından dolayı birbirlerini sevmelerinin önemli bir fazilet olduğunu belirtmiştir. Ona göre kemale ermiş olgun insan, diğer tüm insanlarla samimiyet ve dürüstlük üzerine dayalı bir kardeşlik duygusu oluşturmuştur. Kemale ermiş kişi, tüm insanları aynı duygularla seven, kendisi dışındaki tüm insanlara karşı farklılıklarına rağmen eşit sevgi ve muhabbet besleyen kişiye karşılık

gelmektedir. Bu bakımdan Konfüçyüs'e göre herkes birbirini bir çıkar gözetmeksizin samimi ve tüm benliği ile sevmelidir. Toplumsal düzen içerisinde her insan, kendi benliğine karşı gösterdiği önem ve özeni, diğer bireylere de göstermelidir. Yani kendisine nasıl davranılmasını istiyorsa başkalarına da o şekilde davranmalıdır. (Okay, 2017: 80)

Konfüçyüs'ün düşünce sistemi içerisinde diğer alanlarda olduğu gibi, devletin kaynağı ve işleyişi gibi durumlar hakkındaki düşüncelerinde de tanrısal bir etkidenden söz etmek pek doğru değildir. Ona göre devlet, insan eliyle oluşturulmuş ve toplum, toprak ve yönetim gibi unsurların birleşiminden meydana gelen bir yapıdır. Yine Konfüçyüs'e göre devlet, toplumun en kıymetli ve en küçük yapı taşı olan ailenin tüm ülke topraklarına yayılmış geniş bir haline karşılık gelmektedir. Bu bakımdan aile, devletin meydana gelmesinde bir rol model görevi üstlenmiştir. Bu benzerlik ve münasebetten dolayı devlet ve aile arasında akrabalık gibi bir bağ olduğu ifade edilir. Bu benzetmeden yola çıkarak esasen devletin en tepesindeki kişi olarak hükümdarın, geniş bir aile reisinden pek bir farkı yoktur. Yine bu benzerlikten yola çıkarak aile üyeleri arasındaki karşılıklı sorumluluk ve vazifenin, devlette yönetenlerle halk arasında da bulunduğu yorumu yapılmıştır. (Okay, 2017: 80)

Bunun yanında Konfüçyüs, devlet adamları ve hükümdarların özelliklerinden bahsederken şu özellikleri sıralamıştır. Ona göre devlet adamları; dürüst, adil, alçak gönüllü, tutumlu, samimi, kanun ve yasalara bağlı, ülkeyi fazilet ve erdemle yöneten, halkını kendi aile üyeleriymiş gibi seven kişiler olmalıdırlar. Yöneticilerin bu özelliklerine karşılık halkta erdemli bu hükümdarlara itaat etmekle yükümlüdürler. (Okay, 2017: 80)

Konfüçyüs yöneticilere dair vasıflardan bahsettikten sonra yöneticilerin yönetim haklarının kaynağını açıklarken kendinden önceki Çin inanışlarına uygun hareket etmiştir. Devlet yöneticilerinin başında bulunan hükümdarın, yönetim yetkisini gökten aldığını savunmuştur. Hükümdar, bir din tanrısından çok yüceliğinin betimlenmesi adına verilmiş bir isim olarak Gök tanrının oğlu sayılmış ve bu bakımdan kutsal görülmüştür. Ne var ki bu durum hükümdarın hükümlanlık yetkisinin sınırsız olduğu ve her zaman her istediğini yapabileceği anlamına gelmemektedir. Hükümdarın Gök tarafından emanet edilen hükümlanlık yetkisini elinde tutabilmesi için insanlığa ulaşmış kişide olması gerekli olan o yüce erdemlere sahip olması gerekir. (Kala, 2017: 17) Bu ise ancak iyilik,

dürüstlük, adalet gibi erdemlere ve en çok da törelere uygun hareket etmesiyle mümkün olacaktır. Hükümdar, bahşedilen bu yetkilerin kıymetini bilmeyip bunları zevk, sefa ve eğlence gibi x işler için kullanmamalıdır. Bu şekilde hükümdarlığa yakışmayacak işler yapmak ve halkı ikinci planda tutmak gibi durumlar hükümdarın hükümlanlık yetkisinin verilen Gök tarafından geri alınmasına sebep olacaktır. Bu nedenle, Gök ve yeryüzü arasındaki köprü olarak görülmesinden dolayı Göğün Oğlu olarak nitelendirilen hükümdar, iyiliği, adaleti, erdemliliği hâkim kılmak ve böylece halkın insanlık denilen en üst noktaya ulaşması için çaba göstermekle yükümlüdür. (Kala, 2017: 18) Hükümdar, halihazırda zaten iyi olan insanlara kıymet verip olgunluklarını artırırken, kötü işler yapanları veya kötü kişileri de ıslah etmelidir. Bunun yanında halkın mutluluğunu temin etmeli, bireylerin maddi ve manevi potansiyel ve durumlarını geliştirmelidir. Bunlara ek olarak halkı fazilet ve Li kuralları olarak değindiğimiz törelere uygun yönetmelidir ve halkın güvenini, sevgisini kazanmaya, halkın menfaatlerini gözetmeye çalışmalıdır. Ayrıca hükümdar, halk ve Gök arasındaki köprü olmak bakımından ve halka model olmak bakımından her zaman ve her şartta yaşatılması arzu edilen genel ahlak kaidelerine uygun olarak hareket etmekle de yükümlüdür. Büyük bir aile olan milletin babası konumunda olan ve ahlaki dinamizmin kaynağı ve dayanağı olması gereken hükümdar, ancak bu şekilde bireylerin saygısına ve itaatine lâyık olmuş olur. Bu bakımdan hükümdar, kendisine verilen hükümlanlık yetkisini, ancak, bireylerin sevgisini kazanmak ve erdemli olmakla muhafaza edebilir. (Störig, 2013: 90)

Anlaşılabacağı üzere hükümdarın elinde bulundurduğu hükümlanlık yetkisi bazı şartlara bağlanmıştır ve bu şartlar ahlaki kaidelerle sınırlandırılmıştır. Bu nedenle hükümdarlık, hükümdara pek çok vazifeyi zorunlu olarak yüklemiştir. Hükümdar, yapmakla sorumlu olduğu bu vazifeleri törelere ve ahlak ilkelerine uygun bir şekilde yerine getirmediği takdirde hükümlanlık yetkisini kaybedecektir. Bu bağlamda hükümlanlık yetkisi, halkın ideal konuma ulaştırılması; halkın mutluluğunun, refahının, huzurunun ve kemalini sağlaması için bir vasıttan başka bir anlama gelmemektedir. Bu yüzden hükümdar, sahip olduğu yetkilerini amaçları dışında kullandığı zaman, bahşedilen imtiyazlardan yoksun bırakılacaktır. Daha net bir ifade ile hükümdarın, hükümlanlık yetkisinin devamlılığını, mutluluğu temin edilmiş, halinden memnun bireylerin rızalarında aramak gerekmektedir. (Okay, 2017: 101)

Konfüçyüs, hükümdarlık ve bu yetkinin kaynağı konusundaki düşüncelerini bu şekilde ortaya koyarken bu hükümdarlık yetkisinin veraset yoluyla babadan oğula geçmesi şeklindeki genel kaideye pek fazla önem vermemiştir. Konfüçyüs'e göre, bu hususta ilahi bir kanun mevcut değildir. Göğün Oğlu olarak görülen hükümdara, Gök tarafından verilmiş vazifeler vardır. Ancak bunların hükümdar dünyaya gözlerini kapayınca, oğluna devredileceği hususunda mutlak bir zorunluluk bulunmamaktadır. Gök, dilerse bu vazifeyi başka bir soydan veya kandan gelen birine de verebilir. Çin siyasi tarihinde birçok farklı hanedanlığın yönetimde bulunması bu düşüncenin bir delili olarak sayılmaktadır. (Pekcan, 2015: 9)

Konfüçyüs'e göre bahsedilen bu görev ve sorumluluklar sadece hükümdara ait değildir. Hükümdar ile beraber hükümette ve yönetimde aktif olarak bulunan yönetici kadrosu içinde geçerlidir. Her şeyden önce, bu yönetici kadro vazifelerini, toplumun güven ve sevgisini kazanacak biçimde icra etmelidir. Halkın menfaatlerini göz önünde bulundurarak bunlara uygun hareket etmeli, iş ve işlemlerini erdem temeli üzerine inşa etmelidir. Ayrıca devlet yönetiminde bulunan bu üst düzey memurlar, hükümdarların şahsi arzularına göre değil kadim gelenekler göre davranmalıdırlar. Kadim gelenek ve törelere uygun davranmayan memurların görevlerinden çekilmelidirler. (Okay, 2017: 97-99) Daha doğru bir ifadeyle bulundukları makamı işgal etmekten vazgeçmelidirler. Konfüçyüs'e göre toplumsal ahlakın itici gücü olan hükümdar ve üst düzey devlet ricali, kadim geleneklere uygun davranmaları halinde, toplum da onlara ayak uyduracaktır. Yani toplumun başını oluşturan bu üst düzey tabakanın her durumda ahlaklı ve fazileti davranmaları, toplumda kanunlara olan ihtiyacı azaltacaktır. Kişilik ve karakter bakımından yöneticiler dürüst ve erdemli iseler, kanun koymadan da ülkeyi rahatlıkla yönetebileceklerdir. Bunun tersi durumda ise başta kendilerinin uymayacakları kanunları uymaları için halka dayatmanın bir faydası olmayacaktır. Bu yüzdendir ki bir devlette, ideal toplum ve devlet yapısına ulaşabilmek ve bu durumu muhafaza edebilmek için hükümdar da dahil tüm yönetici tabakasının ve memurların ahlaklı ve erdemli kişiler olmaları gerekmektedir. (Okay, 2017: 102)

Konfüçyüs'ün buraya kadarki devlet yönetimi hususunda ortaya koyduğu ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz: ilk ve en önemlisi bir devletin ve bu devleti yöneten hükümetin ana gayesi, halkının refah ve mutluluğunu temin etmek olmalıdır. İkincisi bu amaç ancak devlet kademelerinin en yetkili ve bilgili kişilere teslim edilmesiyle gerçekleşecektir.

Üçüncüsü hükümdarlık yetkisinin kanla, soyla, zenginlik veya toplumsal farklarla ilgisi yoktur. Bu durum ancak erdem ve faziletlere sahip olma derecesiyle alakalıdır. Dördüncüsü erdem ve fazilet ise ancak eğitim-öğretim yolu ile elde edilecektir. Beşincisi potansiyel olarak yönetime yetenekli kişilerin yararlı olabilmeleri için ise eğitim ve öğretimin ülkenin her köşesine ulaştırılması gerekir. Altıncı ve son olarak da bu şekilde devlet, eğitim yoluyla kendini ve kabiliyetini ispatlamış, halk tarafından seçilen kişiler aracılığıyla idare edilmiş olacaktır. (Okay, 2017: 102)

Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu bu düşünceleri, devlet idaresi hususunda herkesin fırsat eşitliği hakkına sahip olacağı ve kendini ispat etmiş kişilerin yönetimde hak sahibi olacağı anlamına gelmektedir. Bu ise devletin dolaylı olarak, aristokratik bir yapı içinde doğuştan aristokrat olmadığı için imtiyazlı olmayan kişilerce yönetilmesi anlamına gelmektedir. Bu kişiler ise imtiyazlı olmamalarına karşın erdem ve kabiliyet bakımından kemale ermiş veya bu yolda uğraş gösteren seçkinler ve bilginlerdir. (Pekcan, 2015: 18)

Özet olarak Konfüçyüs, feodal bir sistem içinde mutlakiyetçi bir düşüncenin egemenliğini kabul etmemiştir. Halkın başta eğitim sonra bu eğitimin ispatı ve seçim ile kendi erdem ve faziletine sahip çıkmasını, sadece hükümdara değil, topluma ve insanlığa da hizmet etmesini arzulamıştır. Aristokrat anlayışa dayalı, kan veya veraset yollu idare yerine fazilet, bilgi, kabiliyet ve yeteneğe dayalı bir sistemin hayalini kurmuştur. (Pekcan, 2015: 18)

SONUÇ

Konfüçyüs öncesinden sonrasına uzanan süreçte, Çin uygarlığının toplumsal ve siyasal özelliklerini belirleyici nitelikte rol oynayan etkenler incelendiğinde, Taoizm ve Konfüçyüsçülüğün ilkelerinin hâkim olduğu görülmektedir. Özellikle M.Ö 7. yüzyıldan itibaren hükümdarının, ordunun ve devlet memurlarının eğitime önem verilmesi sonucunda, okulların ve Klasikler'in toplumsal hayattaki rolünün arttığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, felsefeyi bir yaşam biçimi olarak yaşayan, kapalı ve köleci bir tarım toplumu olarak İlkçağ ve Orta Çağ Çin toplumunun, Batılı ve Akdenizli diğer uygarlıklardan daha erken ve özgün gereksinimlerle biçimlenmiş bir dünya görüşüne uygun bir felsefe geleneği oluşturduğu da söylenebilmektedir.

Çin felsefe tarihini başlatan akım olarak vasıflandırılan Dao Düşünce Okulunu tanıyan Konfüçyüs, Lao Zi'nin ilke ve Öğretilerinden yararlanabilmenin yanı sıra önceki dönem tarihi, hanedanlıkların siyasal, sosyal ve kültürel durumları hakkında da araştırma yapabilme fırsatı bulmuştur. Böylelikle düşünce dünyasına yön veren Konfüçyüs, Zhou Hanedanlığı dönemine hâkim olan, Li kuralları etrafında şekillenen bir öğreti ortaya koymuştur. Onun bu düşüncesi insani ilişkilere odaklanan ve ahlaki değerler üzerinde yoğunlaşan bir öğreti ortaya koymasını sağlamıştır.

Bunun dışında Çin'e hâkim olan siyasi görüş göz önüne alındığında, ülkeyi tek çatı altında birleştirme düşüncesinin ön planda olduğu görülmektedir. Zira Konfüçyüs öğretisi, Çin toplumunu yaşamı üzerinde oldukça güçlü bir etki oluşturmuştur. Bu etkinin sağlanmasında Konfüçyüs'ün soyundan gelenler ve öğrencilerinin Konfüçyüsçülük adına yaptıkları uğraş ve çalışmaların oynadığı etkin rol bariz bir gerçektir.

Çin felsefesinin ismi en çok duyulan kişisi olan Konfüçyüs, toplumsal yapı ve düzenin yeniden tesisi adına ortaya koyduğu düşüncelerle Çin siyasi yaşam ve tarihinde önemli bir aktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Konfüçyüs'ün ortaya koyduğu düşüncelerin kendi çağında ve sonraki dönemlerde Çin toplumunda bu denli etkili olmasının temel nedenlerinden biri, düşüncelerini doğrudan doğruya bu dünya yaşamına ve onu yetkinleştirmeye yönelik olarak geliştirmesidir. “Henüz yaşayanlara hizmet etmekten acizken ataların ruhlarına nasıl hizmet edebilirsin?”, “Henüz hayatın esasını anlamaktan acizken ölümü nasıl anlayabilirsin?” (Konfüçyüs, 2017: 83) diyen Konfüçyüs ahiret hayatıyla veya ölümden sonraki hayatla neredeyse hiç ilgilenmemiştir.

Gündelik sosyal hayatın ötesine geçme çabasında bulunmamış ve felsefesini insanların bu günlük sosyal yaşamlarını yeniden eskilerin geleneklerine göre dizayn etmek için araç olarak kullanmıştır. Bu bağlamda ideal insan ve toplum düzeni oluşturmaya yönelik düşünceler üreten Konfüçyüs, en genel anlamda bir ahlak öğretisi olarak nitelendirilebilecek bir felsefe ortaya koymuştur. Bu felsefenin temeline de ideal insan olarak dilimize aktarılan Junzi'yi ve ona ait bazı erdemleri yerleştirmiştir.

Konfüçyüs, Zhou Hanedanlığının törelere dayalı ahlaki toplumsal normlarının ve siyasi bütünlüğünün bozulmaya başladığı İlkbahar-Sonbahar döneminde yaşamıştır. Toplumsal olarak içinde bulunulan kaos ve çalkantı durumuna rağmen iyi bir eğitim almıştır. Otuzlu yaşlarına geldiğinde ise ders vermeye başlamıştır. Konfüçyüs, toplumsal imtiyazlara dayalı sınıf ayrımını reddetmiştir. Bu anlayışından dolayı toplumun her tabakasından öğrencileri olmuştur. Düşüncelerini hükümdarlara kabul ettirerek eski devirlerin ahlaki kaidelerini, adet, gelenek ve göreneklerini yeniden canlandırmaya çalışmıştır. Bu adetleri toplumsal yaşamda etkin güç kılma gayretinde olmuştur ve öğrencilerini de bu görüşlerine uygun olarak yetiştirmiştir. “Benim bilgim doğuştan gelmez. Büsbütün eskilere tutkunum ve bilgiyi itina ve sabırla onlardan devşiriyorum.” (Konfüçyüs, 2017: 58) sözüyle kişinin sahip olduğu bilgilere doğuştan değil de sonradan üstün bir gayretle ulaşabileceğini belirtmiştir.

Bilgi de dahil olmak üzere her açıdan geçmişle sıkı bağlar kuran ve kurulması gerektiğini savunan Konfüçyüs, bozulan ahlaki değerlerin de kadim kültürel değerlere sarılmakla kurtarılacağını vurgulamıştır.

Konfüçyüs, evren ve insan arasında bir bütünlük oluşturma gayreti içerisinde olmuştur. Konfüçyüs'ün en genel manada ahlaklı yaşayan bireylerin kendileriyle, toplumla ve evrenle uyum içinde yaşamalarını arzuladığı söylenebilir. Konfüçyüs, bu uyum uğurda evrensel ahlak veya toplumsal ahlak ilkeleri başlığı altında, toplumun farklı mekanizmalarına dair çeşitli düşünceler üretmiştir. Bu düşüncelerinin ana gayesi her zaman insan ve toplumu yetkinleştirmek olmuştur. Bu bakımdan Konfüçyüs, birbirleriyle kesin çizgilerle ayrılmayan, iç içe kavramlar ve ilkelerle, amaçladığı insan ve evren uyumunu sağlamanın yollarını göstermeye çalışmıştır. Çalışmamızın farklı bölümlerinde ilgili konu geldikçe değinilen bu ilkeleri şu şekilde sıralayabiliriz: Erdemli olmak (Dao De), insan sevgisi veya insanları sevmek (Ren), törelere uymak (Li), dürüst olmak (Yi),

hayırlı evlat olmak (Xiao), ölçülü olmak (Zhongyong), bilgili olmak (Zhi), akılcı olmak (Lizhi), cesur olmak (Yong), bulunulan mevkiye uygun davranışlarda bulunmak (Zhengming). (Okay, 2017: 29-42)

Konfüçyüs'ün, içinde yaşadığı dönemin toplumsal ve politik koşulları ile düşüncelerini pratik hayatta uygulamaya koyma çabalamıştır. Bu şartlar birlikte düşünüldüğünde; Konfüçyüs'ün ideal insanlardan oluşan ideal toplum ve devlet yapısına ulaşmak için hayatını ortaya koyduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Zira toplumsal sorunlara kendince çözüm bulmaya çalışırken, ortaya koyduğu düşüncelerini kendi hayatında yaşayarak tutarlı bir tutum sergilemiştir. Ona göre ideal insan yukarıda bahsi geçen ilkelere veya erdemlere sahip olan kişidir. Konfüçyüs, fikirlerini ahiret inancına veya mutlak bir yaratıcıya dayalı olmayan, daha net ifade ile iman üzerine kurulmamış dünyevi bir düşünce üzerine kurmuştur. Manevi temelleri olmayan bu dünyevi görüşü çerçevesinde tüm insanların, ideal insanda olmasını arzuladığı bütün vasıflara sahip olamayacağı gerçeğinin de farkındadır. Konfüçyüs, özellikle hükümdarların veya yönetici kesimin bu vasıflara sahip olması gerekliliği üzerinde durmuştur. Nitekim adı toplum olan geniş bir ailenin reisi olarak hükümdar ve üst düzey yönetici tabaka, bu vasıflara sahip olursa onların tebaası olarak halkta kendiliğinden bu vasıflarla boyanacaktır.

Konfüçyüs, “*Konuşmalar*’da”: “Bir hükümdar ülkesini töreye sadık ve hürmetle yönetmeye kadirse, karşısına çıkabilecek engel nedir? Bir hükümdar ülkesini töreye sadık ve hürmetle yönetmeye kadir değilse, törenin elinden ne gelir?” (Konfüçyüs, 2017: 36) diyerek yöneticilerin uymaları gereken kuralların töreler olduğunu ifade etmiştir. Bu törelere uymanın da sadakat ve hürmetle olması gerektiğini dile getirmiştir. Bu özelliklere sahip bir yöneticinin engelleri aşabileceğini, bunlara sahip olmayan yöneticiler tarafından idare edilen toplumda ise törelerin iş görmeyeceğini belirtmiştir.

Konfüçyüs, toplumsal değişimin, sosyal ve siyasal değerlerdeki çözümlenin hızlı olduğu bir dönemde yaşamıştır. Hayatının gayesi de bu çözümü durdurmak olmuştur. Bu çözümlenin de ancak törelere yani Li prensiplerine uygun olarak toplumun yeniden dizayn edilmesiyle durdurulacağını ve toplumun ancak bu şekilde ideal haline yaklaştırılacağını savunmuştur. Bununla beraber “İnsanlara yasalarla hükmedip hayatlarını cezalarla düzenlersen suç işlemekten geri dururlar, fakat içlerinde utanç hissi

yer etmez. İnsanlara erdemle hükmedip hayatlarını töreyle düzenlersen içlerinde utanç hissi yer eder ve doğru olanı kendi başlarına bulurlar.” sözüyle devlet yönetimine ve topluma yön veren başka bir ilkenin erdemlice yaşamak olduğunu dile getirmiştir.

Konfüçyüs üzerine yapılmış çalışmaların ve bizim çalışmamızın buraya kadarki bölümünden anlaşılacağı üzere Konfüçyüs güzel ahlakı, doğru ve iyi yaşamı arzulamış, bunu toplum ve devlet bazında uygulamaya çalışmıştır. Ancak şunu belirtmek gerekir ki Konfüçyüs üzerine yapılan araştırmalarda ve referans olarak kullanılacak kaynaklarda Konfüçyüs’ün dindar olmadığı vurgulanmıştır. Daha doğru bir ifadeyle Konfüçyüs’ün düşüncelerini ve ilkelerini dini bir inanca yaslamadan sadece akla ve geleneklere uygunluğa yaslayarak oluşturduğu aktarılmıştır. Bahsi geçen bu kaynakların çoğu Hristiyan Avrupa’nın Konfüçyüs üzerine yaptığı çalışmalardır. Burada bir referans sorunu oluşmaktadır. Zira bu çalışmaların sahipleri çoğunlukla Allah’ın kendilerine göndermiş olduğu kitabı değiştirip, Allah yerine gönderdiği peygambere tapan kişilerdir. Bu kişiler dinlerinin içini boşaltmış, dinlerini kendi aciz akıllarına ve azgın nefislerine uygun hale sokmuş kişilerdir. Böylece kendilerine gönderilene ihanet eden kişilerin kendilerine ait olmayan bir düşünceyi ne kadar doğru ve objektif bir şekilde aktaracakları şüpheli bir durumdur. Bu açıdan Konfüçyüs’te ilahi olarak değerlendirilebilecek tek ögenin Tien olduğu kanısı yaygındır. Konfüçyüs’ün Tien dediği şey Gök’e karşılık gelmektedir. Bu durumda da Tien, sahip olduğu yapı bakımından putperest veya panteist bir inançtan öteye geçmemiştir.

Konfüçyüs, evrene dair görüşlerini öğretisi içerisindeki tek manevi veya ilahi inanış olan Tien üzerinden açıklamıştır. Ne var ki Konfüçyüs’ün bu görüşleri ortaya koyarken odak noktası dünyevi yaşam olmuştur. Konfüçyüs evren görüşünü ortaya koyarken tuhaf bir çelişkiye düşmüştür. Bu çelişki de evrendeki her şeyin muazzam uyum ve düzenin farkında olmasına rağmen bu düzene bir amaç veya dayanak göstermemesidir. Zira Allah tarafından tevhid inancını ve Allah’ın dinini yaymak ve tebliği için gönderilmiş tüm peygamberlerinde ittifak ile üzerinde durdukları gibi evrende var olan düzenin kusursuz olduğunu ifade etmiştir. Buradaki tuhafılık bu görüşlerini ilahi bir kaynağa dayandırmayıp dünyevilik uğruna olduğunu belirtmesidir. Yani evrendeki bu düzeni görüp te onu sadece insanın daha refah bir toplumsal hayat yaşaması için olduğunu ifade etmiştir. Bu ifade ediş, dolaylı olarak yaratılmış o kadar muazzam varlıkların, gelip geçici olan ve amaçları

bakımından kıyas dahi yapılmayacak kadar değersiz bir şey için -yani insanın refah bir dünya yaşamı sürmesi için- var olduklarını söylemek anlamına gelmektedir.

Konfüçyüs'e göre irade sahibi olması bakımından doğanın özünü, hülasesini oluşturan ve canlılar arasında öncelikli olan insan, sahip olduğu bu imtiyaz ve sorumluluktan dolayı var olan düzene yön verme gücüne sahiptir. Konfüçyüs, bundan dolayı evrendeki düzenin devam etmesi için onu bozma gücüne sahip olan insanın evrene uyumlu bir şekilde yaşaması gerektiğini düşünür. Burada insanın var olan düzenin devamlılığı açısından en büyük sorumluluğun kendisine düştüğünü belirtmiştir. Görüleceği üzere evrene müdahil olup onu bozma bakımından olmasa da tercih etme, seçim yapma yani irade sahibi olma ve dolayısıyla sorumlu olmak bakımından İslamiyet ile tamam olan tevhid inancına paralel bir düşünce vardır. Ancak amacı bakımından bu düşünce yine putperestlikten veya kozmik bir tanrı inancından başka bir şey olmayan panteizmden öteye geçememiştir.

Doğadaki her unsurun evrende var olan ve hüküm süren düzenin bir parçası veya göstergesi olduğunu savunan Konfüçyüs, var olan bu düzenin Tien tarafından kurulan Tien Dao ile sağlandığını savunmuştur. Tien Dao anlam olarak 'Göğün Yolu', 'izlenmesi gerek yol' anlamlarına karşılık gelmektedir. Tienin oluşturduğu ilkelere karşılık gelen Tian Dao doğadaki değişimin de bu bakımdan esası olmaktadır. Konfüçyüs bu bağlamda gökyüzü, yeryüzü, canlı- cansız tüm varlıkları kapsayan bu kozmik düzen Tienin iradesine bağlı olduğu gibi insan da Tienin belirlediği ilklere uygun yaşamalıdır der. Konfüçyüs, ancak bu şekilde var olan düzenin korunacağını savunmuştur. Yukarıda yaptığımız eleştiriye ek olarak burada şunu diyebiliriz ki insan Konfüçyüs'ün de kendi aklınca bulunduğu gibi iradesi dolayısıyla sorumludur. Ancak bu sorumluluk evrendeki düzeni korumayı değil kendisine verilen nimetlerin sahibini tanıyıp O'nun istediklerini yapmayı veya bu uğurda çalışmayı yani riyazet sahibi olmayı kapsamaktadır. Yoksa insan hangi had ve kuvvet ile evrendeki düzenin devamlılığını sağlamaya kalkışabilir ki! Buna karşın buradan şu sonuçta çıkarılabilir: Bir gaye uğruna yaratılmış bir evren, bir düzen...Bu düzenin amacı geçici olması ve dolayısıyla değersiz olması bakımından toplumsal refah veya iyi idare edilen bir devlet olmayacaktır. Bu muazzam düzen ve yapılan bu kadar masraf geçici bir dünya hayatı için değil ancak ebedi bir hayat için olabilir. Zira evrenin, amacı bir yana sadece varlığının azameti bakımından nesnesiyle dahi kıyas edilemeyecek kadar değersiz kalan dünyevi çıkarlar veya yaşam için olduğunu

iddia etmek mantık kurallarına uyan bir iddia değildir. Kaldı ki bu iddia evrenin, insanın geçici dolayısıyla kıymetsiz olan arzu ve ihtirasları için olduğunu söylemekle aynıdır. Bu şekilde evrenin varlık amacını görmezden gelmek veya değersiz şeylere bağlamak bu varlıkların amaçlarını inkâr etmek manasına gelmektedir. Bir şeyin amacını inkâr etmek ise o şeyin kendini inkâr etmekle denktir. Bu açıdan insanın evrenle uyumlu bir şekilde yaşamasını söyleyen ama evrenin toplumsal refah için olduğunu dolaylı olarak dile getiren Konfüçyüs, temelde evreni ve amacını inkârdan öteye geçememiştir. Konfüçyüs yaşamı boyunca kötülüklerden uzak durmayı ve ahlaklı olmayı öğütlemiş ve kendi yaşamında da uygulamaya çalışmıştır. Bu bakımdan günahlardan uzak durarak, ilahi düzene uyarak, insanlık sorumluluklarını yerine getirerek bir bakıma evrenin ve içindekilerin de amaçlarını tasdik ettiği düşüncesi akla gelebilir. Konfüçyüs'ün buradaki çelişkisi de evren görüşündeki çelişkiden farklı değil. Zira ahlâklılık ve iyi insan olmaktan bahsetmiş olsa da bunları sadece dünyevi hayat bağlamıştır. Oysaki insanın içindeki sonsuzluk arzusu dahi sonsuz yaşamın bir kanıtıdır. Hal böyle olunca insanı sadece dünyevi bir yaşama hapsetmek insanlığa yapılmış en büyük ihanettir.

Konfüçyüs, bütün düşüncesini ve arzusunu ahlâklılık ve erdemli bir topluma ulaşmaya yönelik oluşturmuştur. Konfüçyüs'ün ahlâklılık ve erdemlilik hususunda ortaya koyduğu fikirleri, insanları nefis terbiyesi ve olgunlaştırma bakımından etkili olsa da dayandırıldığı temel ve ulaşmayı arzuladığı amaç bakımından tutarsızdır.

Zira insan yaratılışı bakımından diğer varlıklardan farklı olarak merak ve bilme duygusuna sahiptir. Dolayısıyla insan, ulaşılması ve oluşması arzulanan yüksek manevi ve ruhi özellikleri, bu özelliklerin en etkili şekilde nasıl kullanılıp geliştirileceği konusunda bilgi sahibi olmayı istemektedir. Bu bakımdan ahlak ilmi bahsedilen bu insani ihtiyacı karşılamayı üstlenmiştir. İnsanların, toplumsal ve kişisel yaşamlarında, birey-devlet ilişkilerinde, birey-birey ilişkilerinde, ailevi ilişkilerde ve diğer sosyal ilişkilerde doğru hükümler verip doğru davranışlarda bulunulması, doğru seçimler yapabilmesi gibi durumlar ahlâk ilmi kapsamında değerlendirilmektedir. Genel manası bakımından Konfüçyüs te ahlâklılığı ve ahlâk ilmini yaptığımız bu tanıma paralel olarak değerlendirmiştir.

Her insan içtimai hayatını düzenlemek için ahlaki kaideleri, gündelik yaşamlarını dizayn edebilmek için iyi ve kötü hasletlerin ne olduğunu bilmekle yükümlüdür.

Konfüçyüs'te ahlâki ilkelerin ve erdemlerin öğrenilmesi konusunda bireylerin içtimai hayatlarını idame için gerekli bilgileri öğrenilmesinin gerekli olduğunu vurgulamıştır. Hatta toplumsal düzeni iyileştirmek için gerekli olan erdemlerin hükümdar tarafından halka öğretilmesi ve bu konuda çalışmalar yapması gerektiğinden bahsetmiştir.

Ancak ne var ki insan diğer varlıklardan farklı olarak pişmanlıkları ve anılarıyla geçmişte, arzu ve hayalleri ile gelecekte, ihtiras ve fiilleri ile şu an da yaşamaktadır. Böylece üç farklı zaman diliminde yaşayan insan, bu dünyayı aşıp sonsuzluğa uzanan arzuları ve hayalleri ile bu dünyaya sığmamaktadır. Bu açıdan Konfüçyüs ve pek çok düşünürün de arzuladığı ideal toplumsal düzen, ideal devlet, şan ve şeref, mutlu bir yaşam gibi dünyaya dair şeyler geçici olduğundan; her bakımdan sonsuzluğu arzulayan insanın ahlâklılığının amacı olamayacaktır. Zira hayalleri dahi sonsuzluğa uzanan insanın hayatının gayesi elbette geçici dünya hayatı olmayacaktır. Bu dünya hayatını güzel ve doğru bir şekilde yaşamak ancak içindeki sonsuzluk arzusunun da dolaylı olarak ispatladığı ahiret hayatı için olabilir.

Bunun yanında temel olarak ahlâk ilminin amacı insanlarda, dolaylı olarak ailelerinde ve toplumda görülmesi istenen iyi huyları ve yüksek kalbi duyguları kazandırmaktır. İnsanın ruh ve beden olmak üzere iki unsurdan meydana geldiği fikri hemen her düşünürde ittifak ile sabittir. Nasıl ki bedenin hasta olması ve tedavi ile iyileşmesi varsa ruhun da hasta olması ve uygun tedavi ile iyileşmesi söz konusudur. Ahlâklılığın gayesi olan ahiret için önemce daha öncelikli olan ruhun sağlığıdır. Toplumsal ve politik düzenin gelişimi için erdemliliği ve bu erdemlerin öğrenilip öğretilmesini öngören Konfüçyüs'e göre de durum böyledir. O da ruh sağlığını erdemlerin ruha ait özellikler olduğunu ve bunların geliştirilmesini savunarak önemli olanın ruh sağlığı olduğunu, dolaylı olarak yüksek kalbi hasletler olduğunu vurgulamıştır. Ne var ki Konfüçyüs'ün erdemliliğin nihai gayesinin ideal toplum ve devlet düzenine ulaşmaya bağlaması kıymetli elmasları verip cam parçacıkları almaya benzemektedir. Son sözümüz şu ki insan ahlâklılı ve erdemli yaşamalı ancak bu ahlâklılık ve erdemlilik dünya için olmamalı. Zira insan dünyayı bırakmasa dünya insanı illaki bir gün bırakacak.

KAYNAKÇA

- Anıl, Y.Ş. ve Özbek, Ş. (2017), *Konfüçyüs-Biyografi*, İstanbul: Kastaş Yayınevi
- Arslan, A. (2008). *İlkçağ Felsefesi Tarihi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları
- Aster, V. E. (1999). *İlkçağ ve Orta çağ Felsefesi Tarihi*, (Çev. Okur, V.) İstanbul: İm Yayınları
- Aydın, F. (2015). *Klasik Çin Düşüncesi; Bir Giriş Deneme: Doğudan Batıya Düşüncenin Serüveni, Akli Düşünce ve Felsefenin Doğudan Doğuşu, Babil-Keldani-Çin-Hint-İran-İbrani Gelenekleri*, (Edt. Çetinkaya, B.) İstanbul: İnsan Yayınları
- Bai, T.D. (2012). *China; The Political Philosophy Of The Middle Kingdom*, Zed Book
- Beck S. (2010). *Confucius And Socrates Teaching Wisdom*, [http:// www.Son.Beck.Org](http://www.Son.Beck.Org)
- Berthrong, J.H. ve Berthrong E. N. (2000). *Confucianism: A Short Introduction*, Oxford: One World Publication
- Bilhan S. (2010). *Asya Eğitim Felsefesine Tarihsel Bir Yaklaşım*, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi S.7
- Bouguet, A.C. (1962). *Sacred Book Of The World*, Czechoslovakia
- Burkaz, V. (2014). *Platon ve Rousseau'da İnsan Doğası Bağlamında Eğitim*, Muş Alparslan Üniversitesisosyal Bilimler Dergisi. C.2 S.2
- Campell, J. (1993). *Doğu Mitolojisi; Tanrının Maskeleri*, (Çev. Emiriplu, K.) Ankara
- Chan, W.T. (1963). *A Source Book In Chinese Philosophy*, Princeton University Press
- Chang-Zi, L. (2011). *Kong-Zi De Gu Shi*, Beijing: Beijing Chubhanshe
- Cheng, K. & Low, P. (2012). *The Confucian Rectification Of Names And People /Human Resource Management*, Educational Resource Vol.3 No.8
- Chun-Li, Q. (1996). *The Life Of Confucius*, Beijing: Foreign Language Press
- Chunca, Z. (2008). *The Illustrated Book Of The Analects*, (Trans. White, P.) New World Press

- Cleary, T. (2009), *Konfüçyüs Düşüncesinin Temelleri*, İstanbul: Anahtar Kitaplar
- Creel, H.G. (1953). *Chinese Thought From Confucius To Maotse-Tung*, Chicago: The University Of Chicago Press
- Diakov, K. S. (2010). *İlkçağ Tarihi*, (Çev. İnce, Ö.) İstanbul: Yordam Kitap
- Doğrul, Ö.R. (1947). *Yeryüzündeki Dinler Tarihi*, İstanbul
- Dumitriu, A., (1997), *History Of Logic*, Vol. 1, Kent, Abacus Press.
- Eberhard, W. (2000). *Çin Simgeleri Sözlüğü*, (Çev. Kazancıgil A. & Bereket A.) İstanbul: Kabalcı Yayınevi
- Eberhard, W. (1995). *Çin Tarihi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu
- Ebu Zehra, M. *Mukaranet El Edyan*, Kahire
- Eliada, M. (2010). *Dinsel İnançlar ve Düşünceler Tarihi*, C.2
- Fairbank, J. K. (1969). *Çinin Sömürgeleşmesi ve Amerikan'ın Asya Politikası; 1840-1950*, (Çev. Oskay, Ü.) Doğan Yayınevi
- Fettahoğlu, S. (2003), *Konfüçyüs ve Öğretisi*, O.M.Ü.İ.F.D, Samsun
- Güç, A. (2001), *Konfüçyüs ve Konfüçyüsçülük*, U.Ü.İ.F.D, Bursa, C.10, S.2.
- Günaltay, Ş. (2006), *Dinler Tarihi*, Sadeleştiren; Sevdije Yıldız, İstanbul, Kesit Yayınları.
- Gong- Jia, Z. (2011). *Shou Chun Qiu*, Guangxi: Guangxi Shifon Daxue Chubanshe
- Halcombe, C. (2016). *Doğu Asya Tarihi – Çin, Japonya, Kore Medeniyetinin Köklerinden 21. Yy'a Kadar*, (Çev. Özeren, M.M.) İstanbul: Dergâh Yayınları
- Hançerlioğlu, O. (1993). *Dünya İnançlar Sözlüğü; Dinler, Mezhepler, Tarikatalar, Efsaneler*, İstanbul
- Hiaming, W. (2014). *Çin Felsefesi; Çin'de Metafizik, Epistemoloji, Siyaset Felsefi ve Karşılaştırmalı Felsefe*, (Çev. Günaysu, A.) İstanbul: Kaynak Yayınları
- Hinnels, J.R. (1988). *The Pneguin Dictinary Of Religions*, London
- Hodous, L. (1965). *Konfüçyüs Dini* (Çev. Tümer, G.) Aüif Dergisi, C.21

- Kala, M.E. (2017), *Kadim Çin Ahlak Felsefesinin Kurucu Çevresi; Konfüçyüs, Laozi, Mouzi*, Ankara, Tyb Akademi Dil, Edebiyat ve Sosyal Bilimler. Yıl 7, Sayı 20
- Küçük, A ve Diğ. (2014). *Dinler Tarihi*, Ankara: Berikan Yayın Evi
- Konfüçyüs. (2008), *Erdemlerin Ardından Git*, (Çev. I. Gündüz) İstanbul: Notos Kitap Yayınevi
- Konfüçyüs. (2017), *Sözler* (Çev. B. Akar) İstanbul: Ötüken
- Lao-Tzu, (1994). *Too Tr Ching*, (Çev. Tulgan Ö.) İstanbul: Yol Yayınları
- Li, C. Z. (2011), *Kong Zi De Gu Shi (Konfüçyüs'ün Öyküsü)*, Beijing, Beijing Chubanshe.
- Lai, K.L. (2008). *An İntreduction To Chinese Philosophy*, Cembrege: Cembrege University Press
- Ling, L. (2008). *Qu Sheng Nai De Zhen Kong-Zi*, Beijing: San Lian Shudian
- Loewe, M. (1999). *History Of Acient China*, Cembrege: Cemberege Üninersity Press
- Maspero, H. (1927). *La Chine Antique*, Paris
- Mcarthur, M. (2011). *Confucius*, Quercus Publshing
- Mu Sheng, L. (2007). *Bu Yi Kong-Zi*, Beijing: Dong Fang Chubanshe
- Mou, B. (2009). *Chinese Philosophy A-Z*, Edinbrough: Edinbrough Üniversity Press
- Okanpan, R.G. (1966). *Umumi Amme Hukuku*, İstanbul
- Okay, B. (2017), *Konfüçyüs ve Çin Felsefesinin Temelleri*, İstanbul: Bilge Kültür-Sanat
- Özerdim, M.N. (1953). *Konfüçyanizm ve Batı Demokrasisi*, A.U.D.T.O.F.D. C. X1 S.2
- Pekcan, C. (2015), *Çin'in Uluslararası Sisteme Bakışı ve ABD'ye Yönelik Dış Politikası (2003-2013)*, Çanakkale
- Peng Shan, B. (2010). *Shou Kong-Zi*, Hangi: Shangai Gaojao Dianzi Yinxiang Chubanshe
- Pike, E.R (1951). *Encyclopedia Of Religion And Religions*, London
- Qin, C. (2007). *Si Shu Wu Jing I*, Beijing: Beijing Yanshan Chubanshe
- Rainey, L.D. (2010). *Confucius And Confucianism; The Essential*, Wiley- Blackwel Publication

- Sarıkcıoğlu, E. (2002). *Başlangıçtan Günümüze Dinler Tarihi*, Isparta
- Schimmel, A. (1955). *Dinler Tarihine Giriş*, Ankara
- Shi, L. (2010), *Kong Zi (Konfüçyüs)*, Wuhan: Changjiang Wenyi Chubanshe
- Shin, D. C. (2012). *Confucianism And Democratization In East Asya*, Cembrege: Cembrege University Press
- Slingerland, E. (2009). *Clasic Confucianism(I): Confucius And Lun-Yu*,
- Smith, H. (1964). *The Religions Of Man*, New York: Ishi Press
- Störig, H.J. (2013), *Vedalaradan Tractatus'a Dünya Felsefe Tarihi*, (Çev. N. Epçeli) İstanbul: Say Yayınları
- Suzuki, D. T. (2012), *Çin Felsefesi Tarihi*, (Çev. Ahmet Aydoğan), İstanbul: Say Yayınları.
- Şeriati, A. (1988), *Dinler Tarihi*, Çev; Erdoğan Vatansever, İstanbul, Seçkin Yayıncılık.
- Türker, N. (2007). *Çindeki Düşünce Akımlarına Genel Bakış*, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl:2007(1)
- Tworuscszka, M. (1996). *Rligionen Der Welt*, München: Basserman
- Usta, S. (2018). *Dünyayı Değiştiren Düşünürler I- Felsefenin Şafağı: Hint-Çin-Yunan ve Rönesans Avrupası*, İstanbul: Epilson Yayınevi
- Wang, S. (2009). *Kong-Zi Jia Yü I*, Shengyong: Chuban Gangsi
- Xuetang, Y. (2011). *Ancient Chinese Thought, Modern Chine Power*, Princeton University Press
- Yang, B. J. (1999). *Da Zhonghua Wenku Lun Yu*, Hunan: Hunan Renmin Chubanhse
- Yao, X. (2012), *An Introduction To Confucianism*, Cembrege University Press
- Yu-Lan, F. (2009), *Çin Felsefesi Tarihi*, (Çev: F. Aydın) İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Yu-Lan, F. (1962). *The Sprit Of Chinese Philosophy*, (Çev. Huges E. R) Boston: Bacon Press

Yu-Lan, (1966). *A Short History Of Chinese Philosophy*, New York: Free Press Colier
Macmillan Publishers

Yu- Tang, L. (2010). *Kong-Zi De Zhi Hui*, Beijing: Qunyon Chubanshe

Zhang, G. (2012). *Lidai Mingren Quan Zhuan*, Xi'an: Shanxi Chuban Jituan San Qin
Chubanshe

Zhang, J. (2009). *Zhong-Guo Gudai Zhexue*, Chansha: Huran Kexue Jishu Chubanshe

Zhaoming, L. (2016). *Zhongguo Wenxu Yi I*, İstanbul: Likya Yayınları

Zhu, Y. (1998). *Zhonnguo Wenhualiski Gushi*, Shangai: Shangai Waiyu Jiaoyu
Chubanshe

